

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego

~~XXXXXXXXXX~~
Egz. Nr 59

Temat: 1. PODSTAWOWE ZASADY PRZEPROWADZENIA
MOBILIZACJI WE WSPÓŁCZESNYCH WARUNKACH

Temat: 2. REKLAMACJA KADR FACHOWYCH DLA
POTRZEB GOSPODARKI NARODOWEJ NA CZAS WOJNY

Temat: 3. ZASADY PROWADZENIA EWIDENCJI
LUDNOŚCI DLA POTRZEB ADMINISTRACJI
PAŃSTWOWEJ I WOJSKOWEJ

ARCHIWUM
BIURO SKOLENIOWE
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego
34512

REMBERTOW

LUTY

1964

39
20428 ✓
✓
AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego

~~XXXXXXXXXX~~
Egz. Nr 59

**Temat: 1. PODSTAWOWE ZASADY PRZEPROWADZENIA
MOBILIZACJI WE WSPÓŁCZESNYCH WARUNKACH**

**Temat: 2. REKLAMACJA KADR FACHOWYCH DLA
POTRZEB GOSPODARKI NARODOWEJ NA CZAS WOJNY**

**Temat: 3. ZASADY PROWADZENIA EWIDENCJI
LUDNOŚCI DLA POTRZEB ADMINISTRACJI
PAŃSTWOWEJ I WOJSKOWEJ**

**ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego**
34512

REMBERTOW

LUTY

1964

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

PODSTAWA

Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku
art. 86 ust. 2

(Dz. U. RP Nr 11 poz. 95)
PRZEKLASYFIKOWANO

Protokół Nr 54/08

podpis

SZTAB GENERALNY

Protok. prot. 12657

Egz.nr... 59

PODSTAWOWE ZASADY

PRZEPROWADZENIA MOBILIZACJI WE WSPÓŁCZESNYCH WARUNKACH

/Referat opracował płk dypl. Eugeniusz GOCULAK/

WARSZAWA

1963 rok

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
ADEMI SZTABU GENERALNEGO
a. gen. broni K. Świerczewskiego
34512

T R E S C

- I. WPLYW ORGANIZACJI SIŁ ZBROJNYCH NA WSPÓŁCZESNA
MOBILIZACJE
- II. WYMOGI WSPÓŁCZESNEJ MOBILIZACJI
- III. RODZAJE I SPOSOBY PRZEPROWADZENIA MOBILIZACJI
- IV. PROBLEMY PRZYSPIESZENIA MOBILIZACJI
- V. SPRAWDZANIE GOTOWOSCI MOBILIZACYJNEJ I BOJOWEJ
JEDNOSTEK WOJSKOWYCH W CZASIE POKOJU
- VI. Z A K O N C Z E N I E

=====0000000=====

I. WPŁYW ORGANIZACJI SIŁ ZBROJNYCH NA WSPÓŁCZESNA MOBILIZACJE

Ustalenie nowej organizacji sił zbrojnych, jak najbardziej odpowiadającej nowoczesnym warunkom prowadzenia działań bojowych jest przedmiotem systematycznych prac w szeregu armiach świata, jak też i w naszym kraju.

Kierunek tych prac zmierza do zapewnienia dużej siły ognia, ruchliwości, manewrowości, sprężystego dowodzenia oraz samodzielnego działania jednostek przez pewien okres czasu w izolacji od innych jednostek bojowych i organów zaopatrzenia.

Mając na uwadze możliwość rozpoczęcia przyszłej wojny w sposób niespodziewany, nagły przy szerokim zastosowaniu broni masowego rażenia, która wpłynie hamująco na przeprowadzenie mobilizacji, wydaje się najbardziej celowe posiadać w "czp" siły zbrojne w takich stanach liczebnych i organizacji, która pozwoli osiągnąć zasadnicze cele początkowego okresu wojny bez ich gruntownego wzmacniania drogą mobilizacji i dodatkowych mobilizacyjnych formowań.

W obecnej sytuacji jest koniecznością, aby siły zbrojne "czp" były zdolne od pierwszej chwili wojny do uchwycenia inicjatywy strategicznej i osiągnięcia bliższych celów strategicznych.

Jest rzeczą trudną, aby operacje początkowego okresu wojny były prowadzone tylko siłami wojsk znajdujących się w czasie pokoju w stanie pełnej i stałej gotowości bojowej, ponieważ trzeba by ich było bardzo dużo, co jest niemożliwe ze względów ekonomicznych. Dlatego też w operacjach tych powinny brać również udział wojska rozwijające się w czasie mobilizacji, które w toku rozpoczętych działań bojowych nieustannie potęgują wysiłki pierwszego rzutu strategicznego, tworząc następne jego rzuty i odwody.

Przewidzieć i ująć do planu w czasie pokojowym dokładną ilość jednostek sił zbrojnych, które mogą być potrzebne dla prowadzenia wojny przez cały okres jej trwania nie jest łatwo, ponieważ już w początkowych działaniach wojennych zastosowanie w skali masowej broni masowego rażenia może radykalnie zmienić istniejącą sytuację. Dlatego też,

jeszcze w okresie mobilizacji przeprowadzanej zgodnie z planem opracowanym w "czp" będą formowane jednostki wojskowe przewidziane do użycia w późniejszych okresach wojny.

Jak już zostało stwierdzone utrzymanie całości sił zbrojnych w "czp" na pułapie zbliżonym do czasu wojennego uzależnione jest od możliwości ekonomicznych danego państwa.

Chodzi więc o to, aby zmniejszyć do maksimum istniejącą między tymi jednostkami dysproporcję w osiągnięciu gotowości bojowej w czasie i zabezpieczenie dalszego działania poprzez jak najszybsze sformowanie niezbędnych jednostek przewidzianych do zmobilizowania oraz zapewnienie ciągłości działania bojowego podstawowych związków taktycznych.

Nieodzownym warunkiem powodzenia realizacji powyższego jest zmniejszenie rozpiętości pomiędzy pułapem pokojowym a wojennym stanów osobowych zasadniczych oddziałów zabezpieczenia bojowego sił zbrojnych. Im większa jest rozpiętość pomiędzy stanami etatowymi jednostek czasu pokojowego a wojennego, tym większe będą trudności w szybkim uzupełnieniu tych jednostek stanem osobowym i środkami materiałowymi oraz trudność zgrania ich pod względem bojowym, a tym samym dłuższy będzie czas formowania jednostek mobilizowanych.

Reasumując powyższe stwierdzić należy, że liczebność i struktura organizacyjna wojsk w czasie pokoju wpływa na sprawne przeprowadzenie mobilizacji poprzez:

- posiadanie odpowiedniej kadry i bazy materiałowej do rozwinięcia sił zbrojnych "czw";
- szybkie i dogodne przejście wojsk z organizacji pokojowej na organizację czasu wojennego;
- szkolenie rezerw niezbędnych do uzupełnienia wojsk do stanów wojennych.

Jak wynika z dotychczasowych rozważań mobilizacja części sił zbrojnych, w świetle wymogów operacyjnych i organizacyjnych jest "niestety" konieczna oraz nieunikniona, ponieważ:

- niemożliwe jest utrzymywanie na wypadek wojny całych sił zbrojnych w pełnej gotowości bojowej;
- nie sposób przewidzieć pełnego składu tych sił na cały czas trwania wojny.

Jednak mobilizacja w dobie współczesnej będzie radykalnie się różniła pod względem zakresu, tempa, sposobu i warunków rozpoczęcia działań od przeprowadzonych w ostatniej wojnie.

II. WYMOGI WSPÓŁCZESNEJ MOBILIZACJI

Pod pojęciem mobilizacji sił zbrojnych rozumie się przejście tych wojsk ze składu organizacyjnego i liczebności okresu pokojowego do składu i liczebności czasu wojennego.

Zasady przygotowania i przeprowadzenia mobilizacji ulegały ciągłym zmianom w miarę jak zmieniały się cele i zakres prowadzenia wojny oraz formy organizacyjne i sposoby prowadzenia walki.

W czasach odległych, gdy wojny prowadzono za pomocą prostych, prymitywnych środków walki, mobilizacja ograniczała się do powoływania pod broń za pomocą wici odpowiedniej ilości ludzi zdolnych do prowadzenia walki, którzy przybywali do szeregów z własną bronią. Ciągłe doskonalenie środków walki, wprowadzenie na wyposażenie wojsk broni palnej, a następnie nowych rodzajów uzbrojenia i skomplikowanej techniki bojowej spowodowało konieczność gromadzenia już w czasie pokoju określonych zapasów mobilizacyjnych w celu wyposażenia wojsk na czas prowadzenia wojny. Prowadzenie wojny w nowych warunkach wymagało odpowiedniego przygotowania wojsk oraz przeszkolenia w czasie pokoju odpowiednich rezerw przewidzianych do uzupełnienia sił zbrojnych, w razie mobilizacji.

Pojęcie mobilizacji po pierwszej, a szczególnie po drugiej wojnie światowej uległo znacznemu rozszerzeniu, obejmując całokształt życia gospodarczego i kulturalnego państwa oraz jego obywateli i wywierając decydujący wpływ na wszystkie dziedziny bytu społecznego.

W ostatnim stuleciu w zależności od konkretnych warunków ekonomiczno-gospodarczych, położenia geograficznego i układu politycznego w poszczególnych państwach ustaliły się określone systemy mobilizacyjne odpowiadające warunkom danego kraju. Systemy te stopniowo doskonalono i dostosowywano do wymogów współczesnej wojny.

Niektóre pojęcia i zasady mobilizacyjne obowiązujące w minionym okresie czasu, w dalszym ciągu formalnie biorąc, nie zostały zmienione. I tak na przykład tradycyjne określenie rodzajów mobilizacji jako - powszechna i częściowa, w dalszym ciągu obowiązuje przy planowaniu mobilizacyjnym. Jednakowoż realizacja tych zasad będzie jakościowo inna aniżeli to było dawniej, co uwarunkowane jest nowym charakterem współczesnej wojny.

Zastosowanie broni masowego rażenia bez wątpienia wywoła głęboki wstrząs w życiu każdego narodu i pociągnie za sobą poważne zakłócenia we wszystkich dziedzinach życia państwa. Znaczne straty mogą ponieść siły zbrojne oraz gospodarka narodowa, a w szczególności naruszony zostanie system komunikacji i łączności, dezorganizowany transport, przemysł i utrudniony zostanie dopływ świeżych sił i zaopatrzenia z głębi kraju do wojsk, nastąpi masowe przemieszczenie ludności w kraju.

W takich warunkach przeprowadzenie mobilizacji państwa, a w szczególności sił zbrojnych, należy rozpatrywać w ścisłym powiązaniu z konkretnym położeniem geograficznym, politycznym i strategicznym danego państwa. Państwa stosunkowo nieduże, lecz leżące na zasadniczych szlakach komunikacyjnych oraz zajmujące centralne położenie w Europie, będą terenem szczególnie narażonym na zmasowane uderzenia bronią masowego zniszczenia, aby:

- a/ dezorganizować system aparatu gospodarczego, administracyjnego i politycznego państwa;
- b/ zerwać lub opóźnić mobilizację sił zbrojnych;
- c/ dezorganizować system dowodzenia wojskami;
- d/ opóźnić postawienie wojsk w stan pełnej gotowości bojowej,

oraz nie dopuścić lub opóźnić tranzyt ZT przeznaczonych dla kontynuowania działań wojennych.

Możliwości niszczące nowoczesnej broni masowego rażenia nie tylko w stosunku do związków taktycznych i oddziałów rzutu strategicznego, lecz i na duże przestrzenie terytorium kraju nakazują rozwiązanie szeregu istotnych zagadnień dotyczących zarówno przeprowadzenia mobilizacji, jak też procesu jej przygotowania. W związku z tym, obok doskonalenia przyjętych i utartych zasad mobilizacji, które były stosowane i zdały egzamin w okresie poprzedzającym wybuch II wojny światowej, należy stosować nowe formy i zasady, odpowiadające współczesnym warunkom. W nowych warunkach należy kierować się przede wszystkim koniecznością zapewnienia jak najszybszego osiągnięcia przez wojska gotowości bojowej do rozpoczęcia działań. Z uwagi na to, że termin rozpoczęcia mobilizacji, jej przebieg, czas trwania i osiągnięty rezultat w ogromnym stopniu decydują o gotowości wojsk dla rozpoczęcia działań /zwłaszcza w początkowym okresie wojny/ zrozumiąle stają się tendencje zmierzające do przeprowadzenia mobilizacji:

- 1/ w sposób giętki i elastyczny, przystosowany do warunków najbardziej niesprzyjających, kiedy na skutek uderzeń atomowych sytuacja mobilizacyjna będzie stale się zmieniała;
- 2/ w jak najkrótszym czasie, aby wzmocnić I rzuty operacyjne oraz oddziały wojsk OTK i oddziały obrony lokalnej zaangażowane od pierwszej chwili w walkach, jak też osłonie mobilizacji państwa i ochronie organów władzy państwowej w pierwszym, drugim a najpóźniej w trzecim dniu wojny;
- 3/ w warunkach rozśrodkowania jednostek mobilizowanych w celu uniknięcia dużych strat oraz zachowania żółności do przeprowadzenia mobilizacji i osiągnięcia gotowości bojowej w nakazanych terminach.

Tylko przy uwzględnieniu powyższych najważniejszych warunków współczesna mobilizacja wojsk może mieć powodzenie, a ZT i oddziały I rzutu strategicznego będą zdolne do wzięcia udziału w operacjach początkowego okresu wojny.

III. RODZAJE I SPOSOBY PRZEPROWADZENIA MOBILIZACJI

Rozróżnia się dwa rodzaje mobilizacji:

- powszechna - która obejmuje całość sił zbrojnych;
- częściowa - która może objąć poszczególne rodzaje wojsk lub poszczególne ZT i oddziały tych rodzajów wojsk.

Mobilizacje te mogą być przeprowadzane sposobem:

- jawnym - gdy podaje się do powszechnej wiadomości fakt zarządzenia mobilizacji;
- ukrytym - gdy faktu zarządzenia mobilizacji nie podaje się do powszechnej wiadomości i wszystkie przedsięwzięcia mobilizacyjne są dokonywane skrycie i w sposób zamaskowany.

Mobilizację powszechną ogłasza się dekretem Rządu i przeprowadza się sposobem jawnym. W wojnach minionych do I wojny światowej włącznie, mobilizacja powszechna zaczynała się zwykle w okresie naprężonej sytuacji międzynarodowej, jeszcze przed rozpoczęciem działań wojennych i trwała ona stosunkowo długo.

W okresie II wojny światowej, w niektórych państwach mobilizacja powszechna przeprowadzana była nie przed rozpoczęciem wojny, lecz w toku jej trwania.

We współczesnych warunkach, kiedy:

- a/ wojny nie są ogłaszane, a rozpoczynają się skrycie i bez uprzedzenia;
- b/ istnieją potężne środki jądrowe i środki ich przenoszenia na dowolną odległość, które umożliwiają nagłe i zaskakujące rozpoczęcie działań wojennych;
- c/ część sił zbrojnych znajduje się w stanie pełnej gotowości bojowej;
- d/ rozwój nowoczesnych środków rozpoznania umożliwia wykrycie zamiarów strony przeciwnej -

początek powszechnej, jawnie przeprowadzonej mobilizacji przed rozpoczęciem działań wojennych, jest mało prawdopodobny i klasyczna forma mobilizowania wojsk, właściwie przechodzi do historii. Co prawda przewiduje się jeszcze stosowanie mobilizacji jawnej, ale tylko w następujących przypadkach:

- kiedy ogłoszenie mobilizacji ma spełnić rolę politycznego oddziaływania na przeciwnika w sensie wymuszenia rezygnacji z zamiarów agresywnych;
- kiedy mobilizacja ukryta przeistoczy się w jawną w wyniku rozpoczęcia działań wojennych.

Wariant mobilizacji w warunkach działań wojennych, gdy nieprzyjaciel zastosuje zmasowane uderzenia bronią raketową, będzie znacznie trudniejszy do zrealizowania niż w warunkach względnego spokoju.

Nieprzyjaciel będzie w tym przypadku zmierzał do wykorzystania czynnika zaskoczenia w celu:

- 1/ zniszczenia systemu obronnego, lotnisk, stanowisk startowych ośrodków bezpilotowych, naruszenia systemu powiadamiania i kierowania OPL;
- 2/ zniszczenia węzłów komunikacyjnych, składów i innych obiektów zaplecza;
- 3/ udaremnienia mobilizacji i wywołania paniki wśród ludności cywilnej;
- 4/ utrudnienia podejścia wojsk na pole walki oraz izolowania i zniszczenia wojsk osłonowych.

Wychodząc z powyższych okoliczności, wariant planu mobilizacyjnego dla mobilizacji jawnej powinien przewidywać:

- 1/ możliwość nagłego, alarmowego i terytorialnego powołania rezerwistów oraz środków transportowych za pomocą kart mobilizacyjnych na podstawie obwieszczeń zdeponowanych w czasie pokoju w każdym powiecie;
- 2/ przeprowadzenie mobilizacji w zapasowych miejscach w warunkach rozśrodkowania;
- 3/ szybkie wyprowadzenie sprzętu "ZN" z magazynów stałych oraz wykonanie innych czynności związanych z nowymi warunkami mobilizacji.

W czasach teraźniejszych, z uwagi na nierealność mobilizacji powszechnej jawnej przed rozpoczęciem działań wojennych, najbardziej typowym sposobem mobilizowania wojsk operacyjnych i OTK będzie mobilizacja ukryta obejmująca część sił zbrojnych, a przynajmniej wojsk I rzutu strategicznego - bez ogłaszania stanu wojennego i mobilizacji.

Skryte odmobilizowanie ZT i oddziałów pozwoli na szybkie doprowadzenie sił zbrojnych do pełnej gotowości bojowej i ich operacyjnego rozwinięcia oraz zapewni ochronę rezerw osobowych i materiałowych rozlokowanych na obszarze państwa, przed niszczącym działaniem broni jądrowej.

Przeprowadzenie mobilizacji sposobem ukrytym w przeciwieństwie do jawnej, charakteryzuje się przede wszystkim tym, że:

- 1/ dąży się do maskowania realizowanych czynności;
- 2/ powołuje się żołnierzy rezerwy i środki transportowe w sposób indywidualny za pomocą kart powołania pod pretekstem ćwiczeń wojskowych /manewrów/ itp.;
- 3/ jednostki formują się w zasadniczym miejscu mobilizacji /w koszarach/;
- 4/ nie podaje się do publicznej wiadomości zarządzenia o mobilizacji;
- 5/ doprowadza się również jednostki do gotowości bojowej stopniowo, w ramach etapów podwyższonej gotowości wojsk, aby w zasadzie nie naruszyć pokojowego funkcjonowania gospodarki narodowej.

Mobilizacja ukryta może uzyskać powodzenie tylko wówczas, gdy przeprowadzona będzie z umiarem co do ilości jednostek i rozmiarami swoimi nie obejmie całości sił zbrojnych, ponieważ przy obecnych środkach rozpoznania łatwo będzie wykryta i może stać się pretekstem dla strony przeciwnej do rozpoczęcia wojny.

Doświadczenia z ostatniej wojny światowej potwierdzają dążność niektórych państw do przeprowadzenia mobilizacji skrycie, częściami, bez oficjalnego ogłaszania, aby ukryć swoje zamiary wojenne a jednocześnie uprzedzić inne państwa w osiągnięciu gotowości bojowej wojsk.

W zakres szeroko pojętej mobilizacji ukrytej wchodzi nie tylko przedsięwzięcia związane z uzupełnieniem sił zbrojnych stanem osobowym z rezerwy i sprzętem z gospodarki narodowej, lecz również wchodzi czynności mające na celu z jednej strony doprowadzenie istniejącego stanu wojsk do pełnej gotowości bojowej umożliwiającej siłom zbrojnym udział w początkowych działaniach wojennych, a z drugiej strony zapewnienia szybkiej realizacji mobilizacyjnych planów ZT i oddziałów skadrowanych lub nowoformowanych.

Do czynności tych między innymi należy:

- 1/ planowanie stanów stopniowego osiągnięcia gotowości bojowej i mobilizacyjnej wojsk;
- 2/ sprawdzanie gotowości mobilizacyjnej i stanu zasobów osobowych i materiałowych przewidzianych na pokrycie planu mobilizacyjnego;
- 3/ przygotowanie się do realizacji niektórych przedsięwzięć mających wpływ na szybkie uruchomienie mobilizacji.

Realizacja czynności ustalonych dla poszczególnych etapów stopniowego osiągnięcia pełnej gotowości bojowej w ramach mobilizacji ukrytej w dużej mierze przyspieszy wykonanie zaplanowanych przedsięwzięć mobilizacyjnych i umożliwi usunięcie tzw. "wąskiego gardła", które może wystąpić przy mobilizacji przeprowadzanej w szybkim tempie. Przykładowo podają niektóre z tych czynności:

- 1/ odwołanie kadry zawodowej z urlopów i wyjazdów służbowych;
- 2/ uaktualnienie planu mobilizacyjnego na wszystkich szczeblach dowodzenia;
- 3/ użycie sprzętu i materiałów znajdujących się w stanie zakonserwowanym w Zapasie Nienaruszalnym;
- 4/ opróżnienie stałych zbiorników z zapasem mps oraz rozładowanie magazynów i wywiezienie znajdujących się w nich materiałów i sprzętu do zapasowych miejsc mobilizacji lub na kierunki, zgodnie z operacyjnym przeznaczeniem;
- 5/ dowiezenie do niektórych jednostek mobilizujących sprzętu i materiałów zapasu nienaruszalnego ze składnic centralnych, okręgowych lub magazynów jednostek stacjonujących poza obrębem danego garnizonu;
- 6/ sprawdzenie stanu aktualności zasobów rezerw osobowych, w szczególności żołnierzy rezerwy będących na przydziałach mobilizacyjnych;
- 7/ powołanie do jednostek wojskowych niewielkich ilości żołnierzy rezerwy, jako wzmocnienia zawiązków wojennych itd.

Czynności powyższe, łącznie z ewentualnym powołaniem żołnierzy rezerwy i sprzętu z gospodarki narodowej

muszą być wykonywane w sposób jak najbardziej zamaskowany dla ukrycia zasadniczego celu realizowanych czynności.

W ten sposób przyspiesza się osiągnięcie pełnej gotowości bojowej wojsk, co jest podstawowym celem ukrytej mobilizacji.

Reasumując powyższe należy podkreślić, że możliwość wyboru odpowiedniego rodzaju mobilizacji - powszechnej czy częściowej przeprowadzonej sposobem jawnym lub ukrytym w zależności od sytuacji zagrożenia wojennego lub rozpoczęcia wojny, stanowi o elastyczności współczesnej mobilizacji.

IV. PROBLEMY PRZYSPIESZENIA MOBILIZACJI

Główny wysiłek aparatu dowódczego na poszczególnych szczeblach dowodzenia powinien być nacełowany przede wszystkim na stworzenie takiego systemu mobilizacyjnego, któryby umożliwił maksymalne skrócenie czasu przeprowadzenia mobilizacji.

Na tempo mobilizacji, jego przyspieszenie lub opóźnienie rzutują między innymi następujące czynniki:

- 1/ system powiadamiania kadr zawodowych i rezerw osobowych;
- 2/ terytorialność uzupełnienia;
- 3/ wielkość oraz struktura organizacyjna baz i związków mobilizacyjnych w czasie pokojowym;
- 4/ sposób przechowania sprzętu i zapasów materiałowych oraz możliwości ich szybkiego użycia;
- 5/ stan techniczny środków transportowych i innego sprzętu znajdującego się w gospodarce narodowej;
- 6/ zapewnienie przedsięwzięciom mobilizacyjnym warunków bezpieczeństwa;
- 7/ sposób opracowania planu mobilizacyjnego i stopień jego aktualności;
- 8/ przygotowanie duplikatów planu mobilizacyjnego;
- 9/ organizacja przeprowadzenia mobilizacji;
- 10/ przygotowanie kadry i rezerw osobowych świadomych swych zadań w czasie przeprowadzenia mobilizacji;
- 11/ praca partyjno-polityczna wśród kadry i rezerw osobowych oraz szereg innych czynników, które pozostają

bez zmian w stosunku do dotychczas obowiązujących pojęć i zasad mobilizacyjnych. Niektóre z wymienionych czynników w warunkach współczesnych nabierają szczególnego znaczenia i w sposób decydujący uzależniają przebieg i tempo mobilizacji. Dlatego też przedmiotem rozważań będą tylko niektóre z nich.

1. P o w i a d a m i a n i e

Szczegółowo i realnie opracowany i znany przez służbę dyżurną system powiadamiania o zarządzanej mobilizacji jednostek wojskowych, jak też żołnierzy rezerwy i posiadaczy pojazdów mechanicznych z gospodarki narodowej niewątpliwie ma poważny wpływ na szybkie uruchomienie maszyny mobilizacyjnej i przyśpieszenie tempa mobilizacyjnych formowań.

Współczesny system powiadamiania powinien być opracowany w dwóch wariantach: na wypadek mobilizacji powszechnej i częściowej przeprowadzonej sposobem ukrytym i jawnym z takim rozliczeniem, aby już w połowie pierwszej doby mobilizacyjnej mogło napływać uzupełnienie do jednostek z najbliższych rejonów do miejsc formowań. Wszechstronnie przygotowany plan powiadamiania powinien przewidywać:

a/ na wypadek mobilizacji częściowej przeprowadzonej sposobem ukrytym:

- powiadomienie jednostek mobilizujących o zarządzeniu mobilizacji poprzez sztaby okręgów wojskowych, OPK, LO i Marynarki Wojennej, za pomocą ruchomych środków łączności i szyfrogramów;
- powiadomienie przez WKR żołnierzy rezerwy i posiadaczy pojazdów mechanicznych oraz maszyn inżynierskich za pomocą imiennych kart powołania doręczonych przez specjalnie organizowaną akcję kurierską.

System powyższy może już być wykorzystany w okresie zagrożenia podczas realizacji etapów zwiększenia gotowości bojowej wojsk w ramach ukrytej mobilizacji;

b/ na wypadek mobilizacji przeprowadzonej sposobem jawnym:

- powiadomienie jednostek wojskowych, bezpośrednio ze Sztabu Generalnego za pomocą telegramu przekazanego przez środki łączności Ministerstwa Łączności, jak też będące w dyspozycji wojska;

- powiadomienia żołnierzy rezerwy i posiadaczy pojazdów mechanicznych oraz maszyn inżynieryjnych w drodze rozplakatowania obwieszczeń i rozgłośni Polskiego Radia, jak też przez radiowęzły i przygotowane inne środki temu podobne będące w posiadaniu dużych zakładów pracy o stawiennictwie do jednostek, które odbywa się na podstawie kart mobilizacyjnych znajdujących się w posiadaniu żołnierzy rezerwy i właścicieli środków transportowych.

Powyższy system powiadamiania zabezpiecza w różnych warunkach, nawet w przypadku rozpoczęcia działań wojennych planowe uzupełnianie jednostek stanem osobowym i środkami transportowymi, ponieważ w czasie pokojowym znane jest żołnierzowi rezerwy i posiadaczowi pojazdu mechanicznego przydział mobilizacyjny, miejsce i czas formowania jego jednostki.

2. Bazy i zawiązki mobilizacyjne

Następnym czynnikiem przyspieszającym mobilizacyjne rozwinięcie wojsk jest ilość i jakość posiadanych w "czp" jednostek skadrowanych, zawiązków wojennych i punktów mobilizacyjnych określających miejsce formowań /przeformowań/, zwanych w przyjętej terminologii "bazami mobilizacyjnymi". Pod pojęciem baz mobilizacyjnych rozumie się:

- kadre zawodową i żołnierzy służby zasadniczej, jako zawiązki mobilizacyjne dla formowania jednostek mobilizowanych;
- aparat mobilizacyjny dla przygotowania i przeprowadzenia mobilizacji;
- żołnierzy rezerwy powołanych w trybie nagłym dla szybkiego wzmocnienia zawiązków wojennych a tym samym przyspieszenia dynamiki mobilizacji;
- aparat gospodarczy oraz składy i magazyny do przechowywania sprzętu i materiałów zapasu nienaruszalnego, przeznaczonego dla jednostek mobilizowanych zgodnie z tabelami i należnościami czasu wojennego.

W zależności od posiadanych w "czp" baz, rozwinięcie mobilizacyjne wojsk może być dokonane według następujących wariantów:

- a/ istniejący w "czp" ZT lub oddział przechodzi na etat czasu wojennego, pozostając na tym samym szczeblu organizacyjnym, np.: w czasie pokoju istnieje pułk, który na "czw" pozostaje pułkiem, lecz w etacie czasu wojennego;
- b/ jednostka przechodzi na etat czasu wojennego, zmieniając swą organizację na kolejny wyższy szczebel, np.: w czasie pokoju istnieje batalion samochodowy, który przeformuje się na pułk samochodowy;
- c/ jednostka istniejąca w czasie pokoju formuje kilka samodzielnych jednostek "czw" pokrewnych sobie lub nawet innego rodzaju wojsk;
- d/ jednostka zachowuje na czas wojny swą organizację czasu pokojowego;
- e/ jednostka wojskowa formuje się od nowa według etatu czasu wojennego w oparciu o wydzielone zawiązki wojenne lub w oparciu o grupy organizacyjno-mobilizacyjne istniejące przy ZT lub oddziałach o stałej gotowości bojowej.

Jednostki zabezpieczenia i urządzenia tyłowe Frontu i Armii jako zasada formowane powinny być od nowa na bazie jednostek i instytucji istniejących w "czp", które mają analogiczne lub pokrewne przeznaczenie i są uzupełniane z reguły żołnierzami rezerwy oraz transportem z gospodarki narodowej.

Formowanie oddziałów i ZT niektórych specjalistycznych rodzajów wojsk i służb /kolejowe, łączności, drogowe, remontowe, służby medycznej, służby budowlanej/ może być dokonane na bazie kadry i sprzętu podobnych jednostek istniejących w "czp" ewentualnie na bazie zawiązków wojennych wydzielonych z cywilnych resortów.

Od ilości i jakości posiadanych baz mobilizacyjnych oraz ich możliwości wydzielenia do jednostek mobilizowanych zawiązków wojennych i niezbędnego sprzętu w dużym stopniu zależy szybkie przeprowadzenie mobilizacji związków taktycznych o niepełnej gotowości bojowej w czasie pokoju oraz jednostek zabezpieczenia bojowego i urządzeń tyłowych.

Rzecz jasna, że posiadanie pełnej ilości baz mobilizacyjnych ze względów limitowych nie jest możliwe, dlatego też zachodzi potrzeba poszukiwania ich poza wojskiem, tj. w jednostkach organizacyjnych podległych resortom cywilnym. Takie możliwości mogą być stworzone np.:

- w cywilnych bazach transportowych PKS i podległych innym resortom dla kompleksowego formowania oddziałów samochodowo-transportowych typu frontowego, armijnego i OTK;
- w składnicach URP dla formowania wojskowych szpitali polowych i stacjonarnych;
- w jednostkach organizacyjnych Ministerstwa Żeglugi dla formowania oddziałów i urzędzeń żeglugi morskiej;
- w jednostkach organizacyjnych Ministerstwa Komunikacji dla utworzenia na "czw" oddziałów odbudowy linii komunikacyjnych i rejonów dróg.

Powyższe przykłady nie wyczerpują wszystkich możliwości mobilizowania jednostek wojskowych poza resortem Ministerstwa Obrony Narodowej i w trosce o usprawnienie oraz przyśpieszenie mobilizacji, aparat mobilizacyjny wszystkich szczebli dowodzenia powinien te poszukiwania kontynuować.

Wydaje się, że ze względu na konieczność przyśpieszenia tempa mobilizacji byłoby bardziej korzystne formowanie jednostek mobilizowanych w oparciu o ZT i oddziały posiadające stałą gotowość bojową, jednak możliwość wejścia do walki w bardzo krótkim czasie tych ZT i oddziałów wyklucza obarczanie ich zadaniami mobilizacyjnymi. Niesłuszne byłoby całkowite odseparowanie ZT i oddziałów o pełnej gotowości bojowej od mobilizacyjnych przedsięwzięć z uwagi na posiadanie przez nie pomieszczeń magazynowych odpowiednich na zapasy mobilizacyjne. Ponadto aparat dowódczy i kwatermistrzowski tych ZT i oddziałów z powodzeniem może być w czasie pokoju wykorzystany jako fachowa pomoc dla grup organizacyjno-mobilizacyjnych przy opracowywaniu planów mobilizacyjnych jednostek nowoformowanych.

3. Terytorialność uzupełnienia

Przyspieszenie tempa mobilizacji uzyskuje się również poprzez szybkie uzupełnienie potrzeb mobilizacyjnych w drodze terytorialnego uzupełnienia oraz bezpośredniego stawiennictwa żołnierzy rezerwy /pojazdów mechanicznych z gospodarki narodowej/ do jednostek wojskowych.

Terytorialność uzupełnienia, w nowym rozumieniu, polega na powołaniu do jednostek mobilizowanych żołnierzy, którzy zamieszkują od miejsca mobilizacji nie dalej jak 100 kilometrów, a w odniesieniu do pojazdów mechanicznych odległość od miejsca ich garażowania do jednostki nie powinna przekraczać 200 kilometrów. Zasadniczym warunkiem uzyskania terytorialności jest systematyczne gromadzenie w określonych rejonach kraju rezerw osobowych według niezbędnych specjalności wojskowych w celu zabezpieczenia potrzeb czasu wojennego ZT i oddziałów.

Stosowanie powyższej zasady daje możliwość przeważającej ilości żołnierzy rezerwy zgłoszenia się do jednostek w ciągu kilku godzin dostępnymi środkami lokomocji, a nawet pieszo w warunkach wybitnie niesprzyjających /zniszczenie mostów, dróg, linii kolejowych itp./.

Z powyższą zasadą terytorialnego uzupełnienia łączy się również problem bezpośredniego stawiennictwa rezerwistów oraz środków transportowych w jednostkach wojskowych. Do niedawna jeszcze stosowana była zasada powoływania żołnierzy rezerwy poprzez punkty zborne organizowane przy wojskowych komendach rejonowych, co jednak opóźniało w dużej mierze stawiennictwo do jednostek mobilizowanych.

Podstawowym warunkiem ^{za}stosowania zasady bezpośredniego stawiennictwa żołnierzy rezerwy jest zaufanie do obywateli państwa posiadających pełną świadomość swych obowiązków względem Ojczyzny i poparcie słusznej polityki zagranicznej i wewnętrznej naszej Partii i Rządu. Umożliwia to wręczenie każdemu żołnierzowi rezerwy karty mobilizacyjnej, w której podane jest czas i miejsce stawiennictwa na wypadek zarządzenia mobilizacji jawnej. Wychodząc jednak z założenia, że pewna część żołnierzy rezerwy może nie zgłosić się w jednostkach w nakazanym terminie z różnych obiektywnych względów, stawiennictwo będzie kontrolowane przez wojskowe komendy rejonowe i służby porządkowo-ochronne.

4. Organizacja przeprowadzenia mobilizacji

Podstawę organizacji przeprowadzenia mobilizacji powinien stanowić plan mobilizacyjnego rozwinięcia i uzupełnienia sił zbrojnych. Plan ten powinien ujmować rozwinięcie jednostek w określonych terminach i rejonach państwa, a następnie sposób narastania rezerw strategicznych zgodnie z ustaleniami wykorzystania sił zbrojnych w świetle planu operacyjnego oraz wytycznymi o działalności organów dowodzenia.

Centralnym organem planującym i kierującym przygotowaniem mobilizacyjnymi sił zbrojnych jest Sztab Generalny, który określa między innymi zasady pracy mobilizacyjnej w siłach zbrojnych i zadania OW, WKW i WKR w tym zakresie.

Jako dane wyjściowe dla opracowania planu mobilizacyjnego sił zbrojnych, Sztab Generalny ustala i określa:

- 1/ ilość ZO, ZT, oddziałów, instytucji i urządzeń wojskowych, które należy rozwinąć lub sformować od nowa po zarządzeniu mobilizacji;
- 2/ zasady, kolejność i sposób mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk oraz opracowuje dla każdego rodzaju sił zbrojnych "Tabele mobilizowania wojsk na czas wojny";
- 3/ ilość rezerw osobowych i zasobów materiałowych w granicach limitowych ustalonych przez Rząd, potrzebnych dla rozwinięcia wojsk w czasie mobilizacji;
- 4/ sposób wykorzystania zasobów osobowych, materiałowych i transportu z gospodarki narodowej /rozdział według rodzajów sił zbrojnych/;
- 5/ potrzeby sił zbrojnych w zakresie uzbrojenia, techniki wojennej, sprzętu itd. oraz ustala źródła pokrycia tych potrzeb;
- 6/ zasady współpracy i współdziałania centralnych oraz terenowych organów instytucji wojskowych w zagadnieniach opracowania planu mobilizacyjnego;
- 7/ ogólne terminy opracowania planów mobilizacyjnych.

Na szczeblu okręgu wojskowego plan mobilizacyjny składa się z podobnych zagadnień i elementów, jak w planie sił zbrojnych z tym, że dowództwo OW bardziej szczegółowo omawia poszczególne zagadnienia ze zwróceniem uwagi na praktyczne wykonawstwo przedsięwzięć mobilizacyjnych i ich wszechstronne zabezpieczenie.

Na szczeblu związku taktycznego najbardziej szczegółowo opracowuje się następujące zasadnicze przedsięwzięcia:

- 1/ zasady zbiórki i wyprowadzenia oddziałów do rejonów wyznaczonych na sygnał alarmu;
- 2/ organizacja przyjmowania i rozdziału uzupełnienia stanem osobowym, transportem i sprzętem z gospodarki narodowej do oddziałów i pododdziałów;
- 3/ przeprowadzenie ćwiczeń w celu bojowego zgrania oddziałów i ZT według etatów "czw" /o ile istnieją takie możliwości/;
- 4/ opracowanie planu przedsięwzięć likwidacji skutków napadu atomowego i lotnictwa;
- 5/ organizacja stałej i pełnej łączności oraz operatywnego kierowania wojskami na czas mobilizacji.

Plan mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych /OW, ZT, oddziałów/ jest to zbiór dokumentów niezbędnych do sprawnego i terminowego przeprowadzenia mobilizacji jednostek mobilizowanych, opracowany na podstawie:

- dyrektywy Ministra Obrony Narodowej;
- wyciągu z tabeli mobilizowania;
- instrukcji i wytycznych mobilizacyjnych;
- rozkazu mobilizacyjnego bezpośrednich przełożonych /Sztab Generalny, OW, ZT, WKW/.

Plan mobilizacyjny powinien zawierać:

- 1/ Plan mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, zawierający oddzielne komplety wojsk operacyjnych jak też OTK, który ujmaje skład sił zbrojnych na "czw" i terminy mobilizowania /według OW i rodzajów sił zbrojnych/.
Podstawowym dokumentem jest tabela mobilizowania jednostek wojskowych, gdzie podaje się:

- przewidziane do rozwinięcia w "czw" ZO, ZT, oddziały, sztaby, instytucje;
 - skład organizacyjny, etaty "czp" i "czw", sposób i kolejność rozwinięcia jednostek lub formowania od nowa;
 - dyslokację i terminy mobilizacyjne.
- 2/ Plan powiadamiania o zarządzeniu mobilizacji.
 - 3/ Plan osłony mobilizacji.
 - 4/ Plan uzupełnienia sił zbrojnych określający:
 - potrzeby mobilizacyjne sił zbrojnych w zakresie stanu osobowego oraz środków transportowych i maszyn inżynierskich z gospodarki narodowej;
 - kolejność i sposób zabezpieczenia tych potrzeb oraz terminy uzupełniania wojsk.
 - 5/ Zadania aparatu partyjno-politycznego w zakresie przygotowania i przeprowadzenia mobilizacji.
 - 6/ Plan uzupełnienia sprzętem i materiałami.
 - 7/ Plan finansowego zabezpieczenia.
 - 8/ Plan sanitarno-medycznego zabezpieczenia mobilizacji.
 - 9/ Plan przewozów wojskowych okresu mobilizacji.
 - 10/ Plan kierowania mobilizacją:
 - kontrola;
 - plan czynności mobilizacyjnych;
 - przedsięwzięcia na wypadek trudności w realizacji planu z uwagi na komplikacje w przebiegu mobilizacji;
 - organizacja przyjęcia i rozdziału uzupełnienia stanu osobowego oraz środków transportowych z gospodarki narodowej;
 - inne czynności.

Najlepiej opracowany plan mobilizacyjny, mimo swej konkretności, jest tylko wytyczną do działania, obejmującą założenia, zakres działań i obowiązków wykonawców. Sprawna, szybka i zdecydowana realizacja tego planu decyduje o jego powodzeniu. Dobra i przemyślana organizacja przeprowadzenia mobilizacji, szczególnie w sytuacji aktywnego oddziaływania nieprzyjaciela, niejednokrotnie może zdecydować o terminowości i szybkości przekazywania formowanych oddziałów do dyspozycji wojsk walczących, a nawet o powodzeniu wszystkich przedsięwzięć mobilizacyjnych.

Dobrze zorganizować i przeprowadzić mobilizację, to znaczy z jednej strony prawidłowo kierować zaplanowanymi przedsięwzięciami mobilizacyjnymi, a z drugiej szybko reagować na wszelkie objawy odchylenia od z góry zaplanowanych czynności w wyniku zaistniałych niespodziewanych okoliczności.

Na organizację przeprowadzenia mobilizacji składają się następujące elementy:

- 1/ szybkie, krótkie i treściwe doprowadzenie do wiadomości kadry zadań związanych z przeprowadzeniem mobilizacji, określeniem miejsca i roli poszczególnych zaangażowanych oficerów o ile zaszkły nowe elementy prac odbiegające od planowanych założeń oraz rozdział dokumentów mobilizacyjnych /kalendarzy czynności/ pomiędzy wykonawców.
- 2/ Zorganizowanie osłony mobilizacji siłami i środkami dostępnymi dla danej jednostki, wzmocnienie posterunków ochrony oraz zorganizowanie posterunków regulacji ruchu i informowanie o miejscu stawiennictwa przybywającego uzupełnienia.
- 3/ Sprawne organizowanie przyjęcia żołnierzy rezerwy i środków transportowych z gospodarki narodowej oraz połączenie przybywającego uzupełnienia z zawiązkami wojennymi /kadrami zawodową/ w jednolity organizm strukturalny zgodnie z etatem czasu wojennego.
W czasie przyjęcia żołnierzy rezerwy w jednostce należy w szczególności unikać okresów bezczynności tych żołnierzy i pozostawiania ich własnemu losowi, zwłaszcza przy dużym napływie rezerwistów.
- 4/ Formowanie poszczególnych oddziałów i pododdziałów oraz odsyłanie ich do rejonów ześrodkowania powinno odbywać się według ustalonej kolejności i etapami, w zależności od przybywającego uzupełnienia. W rejonach tych następuje łączenie ludzi z techniką oraz zgrywanie pod względem bojowym w celu jak najszybszego osiągnięcia gotowości bojowej jednostki.

- 5/ Umiejętne przestawienie pracy z jednych warunków na nowe zgodnie z zaistniałą sytuacją, a mianowicie przejście z czynności realizowanych w czasie mobilizacji ukrytej /w koszarach/ do warunków pracy typowej dla mobilizacji jawnej. Dlatego też kontynuując rozpoczętą mobilizację znajdzie potrzeba dokonania sprawnej ewakuacji sprzętu do rejonów alarmowych, organizacji nowych punktów przyjęcia stanu osobowego i pojazdów mechanicznych, utworzenie dodatkowych punktów informowania o miejscu mobilizacji przybywającego uzupełnienia, zorganizowanie i nawiązanie dodatkowej łączności z nowego miejsca pracy.
- 6/ Znajomość w "czp" zadań mobilizacyjnych i udział w opracowaniu planu mob. przez dowódców wyznaczonych do formowania nieistniejących w czasie pokoju jednostek wojskowych.
- 7/ Zgranie czynności dowódcy jednostki mobilizowanej z czynnościami wykonawców.

Powyższe wyszczególnione elementy, składające się na organizację przeprowadzenia mobilizacji, a ujęte w jedną całość jako "Plan kierowania mobilizacją" nie będą pełne, o ile nie będzie ścisłego i bezwarunkowego ich przestrzegania na wszystkich szczeblach dowodzenia oraz we współdziałaniu z szefami rodzajów wojsk i służb.

Podstawową zasadą w planowaniu przygotowania i przeprowadzenia mobilizacji jest centralizacja tych prac. Wydaje się jednak, że we współczesnych warunkach wojny rakietowo-jądrowej, kiedy mobilizacja może być naruszona lub nawet częściowo zerwana, słuszną zasadą centralizacji prac mobilizacyjnych powinna ulec ^{pewnym} zmianom na rzecz decentralizacji w zakresie wykonawstwa planu zgodnie z zaistniałą sytuacją. Dlatego też w planowaniu mobilizacyjnym i jego realizacji należy przewidzieć możliwość dokonywania pewnych zmian w ramach doraźnie podejmowanych decyzji na szczeblu OW i ZT.

Zmiany te mogą dotyczyć tylko:

- kolejności mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych;
- sposobu i kolejności dostarczania uzupełnienia do jednostek;

- zmiany miejsca punktów przyjmowania i przekazywania uzupełnienia;
- w niektórych przypadkach zmiany adresu uzupełnienia /do innych oddziałów, aniżeli było zaplanowane/.

Jednakże obowiązkowo powinien być wykonany plan mobilizacyjny w terminach z góry określonych.

Wydaje się, że we współczesnych warunkach prowadzenia wojny można i należy rozszerzyć uprawnienia dowódców OW, a w przypadku napadu nieprzyjaciela przez zaskoczenie również dowódców ZT, w zakresie ogłoszenia alarmu dla związku taktycznego, jak też podjęcia decyzji i zarządzenia w sprawie powoływania przeznaczonych dla tych związków rezerw osobowych i transportu - bez oczekiwania na odgórne rozkazy.

W tym miejscu należy wyraźnie podkreślić dużą rolę i odpowiedzialność dowództw OW w opracowaniu oraz realizowaniu planów mobilizacyjnych w okresie mobilizacji. Dowódca okręgu wojskowego:

- sprawuje ogólne kierownictwo nad pracami mobilizacyjnymi w dowództwie OW, podległych ZT i oddziałach oraz WKW i WKR;
- ponosi pełną odpowiedzialność za całokształt opracowanego planu mob. OW oraz mobilizacyjną gotowość ZT, oddziałów, WKW i WKR;
- ponosi pełną odpowiedzialność za terminowe i jakościowe uzupełnianie wojsk znajdujących się na terenie OW.

Organizacja dowodzenia zależeć będzie od warunków, w jakich przeprowadzana będzie mobilizacja, a przede wszystkim od czasu, w jakim jednostki będą się rozwijać oraz od charakteru działań przeciwnika. Dowodzenie wojskami w okresie mobilizacji musi być zdecydowane, giętkie, ciągłe i trwałe.

Gwałtownie zmieniające się sytuacje utrudniać będą w dużej mierze ciągłość w kierowaniu przebiegiem mobilizacji, dlatego też posiadanie zapasowych organów kierowania mob., natychmiastowe oddziaływanie, szybkie zbieranie danych o sytuacji oraz powzięcie na czas decyzji - będzie decydować o przebiegu mobilizacji poszczególnych związków taktycznych i oddziałów.

W celu zapewnienia sprawniejszego dowodzenia oraz koordynacji czynności mobilizacyjnych i udzielania pomocy w usuwaniu zaistniałych przypadków zakłócenia przebiegu mobilizacji, powinno organizować się grupy kontrolno-interwencyjne na szczeblu centralnym, dowództw okręgów wojskowych, lotnictwa, OPK, Marynarki Wojennej oraz związków taktycznych i wojskowych komend wojewódzkich.

Grupy kontrolno-interwencyjne działałyby w zasadzie w ścisłym kontakcie ze swymi dowództwami, ale w wyjątkowych okolicznościach mogłyby podejmować samodzielne decyzje w celu usunięcia nieoczekiwanych przeszkód w realizacji nakazanych czynności mobilizacyjnych. Ponadto utrzymywałyby one ciągłą łączność z dowództwem, z którego zostały wysłane w celu przekazywania zbiorczych meldunków o przebiegu mobilizacji jednostek ze swego terenu działania.

Na zakończenie omawiania problemu dowodzenia w czasie mobilizacji nieodzownym jest poruszenie sprawy duplikatów jako niezbędnego ogniwa łączącego naruszone dowodzenie w okresie mobilizacji.

W początkowej fazie działań wojennych, a nawet wcześniej mogą ulec zniszczeniu zasadnicze siły i środki niektórych ZT lub oddziałów wraz z ich planami mobilizacyjnymi. W takiej sytuacji odtworzenie zniszczonych jednostek może odbyć się tylko na zasadach organizacyjnego formowania ich od nowa w terminach stosunkowo dłuższych niż było to przewidziane w planach mobilizacyjnych.

Natomiast zniszczenie tylko dokumentów planu mobilizacyjnego, gdy zasadnicze siły i środki oddziału poniosą straty nieznaczne, nie przekreśla możliwości dalszego dowodzenia, lecz tylko na krótki czas przerywa i daje możliwość przeprowadzenia mobilizacji w myśl zasad określonych w przepisach i planie mobilizacyjnym. Możliwe to jest jednak tylko w przypadku posiadania wtórników planu mobilizacyjnego /tj. kopii niektórych zasadniczych dokumentów/ zdeponowanych w innych pobliskich garnizonach, ewentualnie w WKW lub WKR/.

Posiadanie systemu wtórników planu mobilizacyjnego dla WKW, WKR i jednostek wojskowych umożliwi w dużym stopniu kontynuowanie kierowania mobilizacją zgodnie z planem mobilizacyjnym.

Wyszczególnione problemy nie wyczerpują całokształtu spraw związanych z dowodzeniem w czasie mobilizacji. Chodzi tylko o podkreślenie, że od umiejętności, sprawności i zdolności przewidywania dowódców jednostek oraz reagowania aparatu mobilizacyjnego w dużej mierze zależy osiągnięcie zaplanowanych terminów mobilizacyjnych a częstokroć i ich przyspieszenie.

5. Znaczenie przygotowania kadry

Wśród dużego zespołu skomplikowanych zagadnień mobilizacyjnych czołowe miejsce zajmuje problem rezerw ludzkich, który występuje obecnie z całą ostrością i będzie miał decydujące znaczenie zarówno na froncie, jak i na zapleczu kraju.

Istotne znaczenie kadr i rezerw osobowych dla przyspieszenia tempa mobilizacji tkwi w tym, że:

- rezerwy osobowe szybko powołane w ramach mobilizacji na uzupełnienie potrzeb ZT i oddziałów w decydujący sposób wpływają na szybkie ich zgranie i osiągnięcie pełnej gotowości bojowej;
- szybkie zgranie ZT i oddziałów pod względem bojowym wymaga dobrze przygotowanych i wyszkolonych kadr oraz rezerw osobowych.

A więc od jakości i ilości nagromadzonych terytorialnie rezerw osobowych, ich wyszkolenia i świadomości zadań na czas mobilizacji w dużej mierze zależy przyspieszenie mobilizacji, a co za tym idzie szybsze osiągnięcie gotowości bojowej wojsk.

Przygotowanie kadry oficerskiej i jej rola w razie mobilizacji

Rola zawodowej kadry dowódczej sił zbrojnych polega na tym, że kadra ^{ta} szkoli i wychowując wojska oraz przygotowując je do działań bojowych, bezpośrednio zapewnia realizację wszystkich czynników decydujących o wyniku wojny i ponosi za to pełną odpowiedzialność.

Wynika stąd, że zawodowa kadra wojskowa, oprócz właściwości i cech, których całokształtem zajmują się odpowiednie organa wojskowe, powinna być również dokładnie

zapoznana z jej zadaniami w razie mobilizacji, aby mogła sprostać stawianym przed nią zadaniom, szczególnie w tym pierwszym najtrudniejszym momencie, jakim jest przeprowadzenie mobilizacji.

Warunek ten zostanie spełniony, gdy:

- a/ plany mobilizacyjne będą uwzględniały właściwe rozmieszczenie i wykorzystanie zawodowej kadry wojskowej w całej organizacji sił zbrojnych. Wydaje się, że byłoby wysoce niewłaściwe, gdyby w razie mobilizacji jedne jednostki były obsadzone tylko doświadczoną kadrą zawodową, a inne jednostki o tym samym charakterze i znaczeniu - kadrą oficerską z rezerwy, to jest kadrą o znacznie mniejszych nawykach, zdolnościach i doświadczeniu;
- b/ każdy oficer w odpowiedni sposób i w określonym zakresie powinien być zapoznany z jego miejscami zadaniami w razie mobilizacji i w czasie wojny. Ma się tu na uwadze w szczególności kadrę oficerską znajdującą się w sztabach, uczelniach i innych organach, która może być wykorzystana w czasie wojny na zupełnie innych stanowiskach niż w czasie pokoju;
- c/ programy wyższych uczelni, a w szczególności Akademii Sztabu Generalnego, w większym niż dotychczas stopniu będą uwzględniały problematykę mobilizacyjną.

Podniesienie poziomu wiedzy kadry oficerskiej z zakresu zagadnień mobilizacyjnych oraz zapoznanie jej z przepisami wojennymi określającymi prawa i obowiązki dowódców jednostek wojskowych na obszarze objętym stanem wojennym lub w strefie bezpośrednich działań wojennych, powinny być jednym z głównych celów szkoleniowych na najbliższy okres czasu.

Dobrze przygotowana kadra pod względem ogólnowojskowym i mobilizacyjnym, przechodząca odpowiednie treningi mobilizacyjne i umiejąca w sposób zdecydowany oraz giętki dostosować się do każdej sytuacji mobilizacyjnej, nawet najbardziej trudnej i skomplikowanej, może zrealizować nakazane przedsięwzięcia mobilizacyjne decydujące o sprawności i tempie mobilizacji.

6. Istota aktualności planu mobilizacyjnego

Plan mobilizacyjny jest zbiorem dokumentów żywych i stale zmieniających swą postać i treść. Zmiany w uzbrojeniu i technice wojennej wpływają na zmiany w organizacji wojsk czasu pokojowego i wojennego, a to z kolei rzutuje na zmiany w planie mobilizacyjnym. Ciągłe zmiany w przydziałach mob. wynikające z ruchu ludności, zmian kategorii zdrowia żołnierzy rezerwy, zmiany w stanie technicznym środków transportowych oraz zmiany w sprzęcie wojskowym powodują konieczność systematycznego uaktualniania planów mobilizacyjnych. Zmiany dokonuje się na różnych szczeblach dowodzenia, począwszy od Sztabu Generalnego, poprzez OW, WKW, ZT a skończywszy na WKR i oddziale wojskowym.

Jakie są czynniki zapewniające aktualność planu mobilizacyjnego, bez których trudno spodziewać się przyspieszenia tempa mobilizacji?

Aktualność planu mobilizacyjnego osiąga się między innymi przez:

- 1/ utrzymywanie ścisłego kontaktu między dowódcami jednostek a wojskowymi komendantami wojewódzkimi i rejonowymi w sprawach uwzględniania bieżących zmian w planach mob.;
- 2/ systematyczne dokonywanie zmian w przydziałach mobilizacyjnych stanu osobowego z rezerwy i pojazdów mechanicznych z gospodarki narodowej jednostek i WKR, aby w czasie mobilizacji uniknąć zbytecznej interwencji odnośnie niewłaściwego uzupełnienia;
- 3/ sprawdzanie aktualności planu w ramach komisyjnych kontroli niektórych elementów planu mobilizacyjnego;
- 4/ przeprowadzanie próbnych mobilizacji lub sprawdzanie niektórych elementów planu mobilizacyjnego;
- 5/ ścisłe utrzymywanie przez WKW i WKR kontaktu z organami władzy cywilnej w zakresie aktualności ewidencji zasobów osobowych, środków transportowych i maszyn inżynierskich;
- 6/ kontrolę stanu technicznego pojazdów mechanicznych przez dowódców jednostek wojskowych oraz WKW i WKR.

Nie stosowanie wyżej podanych czynności zapewniających aktualność planu mobilizacyjnego może wpłynąć hamująco na terminowe przeprowadzenie mobilizacji, odwlec ją o kilka lub kilkanaście godzin lub wprowadzić dezorganizację w jednostkach mobilizowanych .

Mając powyższe na uwadze należy podkreślić, że problem aktualności planu mobilizacyjnego powinien być stałą troską zarówno dowódców wszystkich szczebli dowodzenia, jak też WKR odpowiedzialnych za uzupełnienie ZT i oddziałów stanem osobowym z rezerwy i środkami transportowymi z gospodarki narodowej.

7. Rozśrodkowanie miejsc mobilizacji

Z chwilą rozpoczęcia działań wojennych rozpoznane w czasie pokoju obiekty koszarowe oraz składy i magazyny szczególnie narażone są na ataki środków napadu powietrznego nieprzyjaciela w celu zerwania mobilizacji i opóźnienia terminów osiągnięcia gotowości bojowej wojsk. Zapobiec temu w znacznym stopniu można poprzez rozśrodkowanie zarówno wojsk jak też miejsc mobilizacji.

Rozśrodkowanie miejsc mobilizacji, jest to takie ich rozmieszczenie, które pozwala na przeprowadzenie mobilizacji ZT i oddziałów z zachowaniem warunków zabezpieczenia się od skutków uderzenia bronią masowego rażenia.

Głównymi cechami rozśrodkowania miejsc mobilizacji są:

- 1/ konieczność unikania przeprowadzenia mobilizacji wielu jednostek w jednym miejscu;
- 2/ przeprowadzenie mobilizacji poza miejscem stałej dyslokacji /poza koszarami/;
- 3/ odpowiedni wybór miejsca mobilizacji umożliwiającego z jednej strony terytorialne wykorzystanie zasobów ludzkich i materiałowych, a z drugiej - utrzymywania kontaktu z koszarami i magazynami stałymi jednostki mobilizującej;
- 4/ odpowiednie warunki lokalowe i magazynowe dla przechowywania środków materiałowo-technicznych;

- 5/ tworzenie większej ilości mniejszych składnic o jednorodnym sprzęcie zamiast jednej dużej składnicy;
- 6/ odpowiednie warunki masowania mobilizacji.

W celu wyjścia spod uderzenia i uniknięcia dużych strat oraz zachowania zdolności do przeprowadzenia mobilizacji oraz przygotowania i wykonania określonych zadań bojowych, zachodzi konieczność szybkiego i sprawnego wyprowadzenia wojsk ze stałych garnizonów i obozów ćwiczeń do zapasowych rejonów poza garnizony i w warunkach ich rozśrodkowania kontynuowanie zaplanowanych czynności mobilizacyjnych.

Przejście jednostek mobilizowanych do rejonów położonych poza garnizonami stałymi i przeprowadzenie mobilizacji w nowych warunkach jest przedsięwzięciem skomplikowanym, które wymaga odpowiedniego przygotowania się w czasie pokoju i zaangażowania odpowiednich sił i środków oraz sprężystego dowodzenia.

Na sygnał alarmu bojowego oddziały i pododdziały posiadające zadania mobilizacyjne wychodzą do rejonów alarmowych, które są jednocześnie zapasowymi rejonami mobilizacji. W związku z tym do tych rejonów wyprowadza się sprzęt bojowy, środki transportowe i inne zapasy materiałowe oraz ześrodkowuje się tu część oddziałów lub pododdziałów, które pozostają po wydzieleniu sił i środków do wykonania zadań mobilizacyjnych.

W ramach rejonu alarmowego, w odległości 3-4 km od najbliższej rozlokowanych pododdziałów, organizuje się punkty przyjęcia i rozdziału uzupełnienia, gdzie dokonuje się przyjęcia i rozdziału żołnierzy rezerwy i środków transportowych, dokonuje się wszelkich czynności natury ewidencyjnej i kieruje się zorganizowanymi grupami do pododdziałów.

Rozśrodkowanie jednostek w czasie mobilizacji, aczkolwiek jest konieczne, jednak utrudnia w pewnym sensie realizację czynności mobilizacyjnych, dlatego też przy planowaniu rozwiązania tego problemu należy stosować umiar i rozsądek. Trudności można przezwyciężyć poprzez szczególne, realne i dobrze zaplanowane czynności według możliwych wariantów i częste sprawdzanie elementów tego planu już w czasie pokoju.

Inną stroną medalu rozśrodkowania miejsc mobilizacji jest urzutowanie miejsc mobilizowania oraz wojskowych zapasów materiałowych odpowiednio do kierunków operacyjnych zgodnie z ich przeznaczeniem. Warunek ten nakazuje ograniczenie w miarę możliwości formowań mobilizacyjnych w jednym miejscu, szczególnie w pobliżu dużych ośrodków przemysłowych, miast i ośrodków o znaczeniu przemysłowo-handlowym,

ponieważ powoduje to nagromadzenie w krótkim czasie setek, a nawet tysięcy ludzi powołanych z rezerwy oraz wiele pojazdów mechanicznych z gospodarki narodowej. W takiej sytuacji nieprzyjaciel ma ułatwione zadanie zerwania mobilizacji poprzez wykonanie uderzeń nie tylko bronią raketowo-jądrową, lecz i konwencjonalną przenoszoną lotnictwem. Dlatego też w przypadku konieczności formowania kilku jednostek przez jedną jednostkę mobilizującą, miejsca mobilizacji poszczególnych jednostek mobilizowanych powinny być odpowiednio oddalone od siebie. Z drugiej strony, jednostek odpowiedzialnych za mobilizację powinno być możliwie jak najwięcej, aby zwiększyć rozłożenie tych zadań, a tym samym spełnić warunki odpowiadające zasadom rozśrodkowania.

Duże składy jednobranżowe powinny być zastąpione kilkoma mniejszymi odpowiednio urzutowanymi zgodnie z potrzebami planu operacyjnego. Wówczas, w przypadku naruszenia jednego składu, pozostają do dyspozycji inne o podobnym asortymencie przechowywanego sprzętu.

V. SPRAWDZANIE GOTOWOSCI MOBILIZACYJNEJ I BOJOWEJ JEDNOSTEK WOJSKOWYCH W CZASIE POKOJU

Duże znaczenie dla sprawnego i szybkiego przeprowadzenia mobilizacji mają nawyki i doświadczenia w realizacji przedsięwzięć z nią związanych, poprzez sprawdzanie realności planów mobilizacyjnych.

W celu sprawdzenia realności planów mob. oraz zdobycia doświadczenia w przeprowadzeniu, nie wystarczą we współczesnych warunkach wnioski z minionych mobilizacji, dlatego też należy niektóre elementy planu trenować w czasie pokoju, co pozwoli na ujawnienie i usunięcie niedociągnięć i błędów w planach mobilizacyjnych. Z kolei pozwoli sprawdzić stan gotowości bojowej wojsk i zdolność do natychmiastowego prowadzenia walki jak też wykonania nakazanych zadań bojowych.

Sprawdzenie realności planów mobilizacyjnych może być dokonane w wyniku realizacji następujących przedsięwzięć:

- 1/ próbne powiadamianie jednostek o zarządzeniu mobilizacji częściowej sposobem ukrytym.

Sprawdzenie systemu powiadamiania powinni przeprowadzić: Sztab Generalny, dowódcy okręgów wojskowych, WOPK, Lotnictwa Operacyjnego, Marynarki Wojennej i WKW przesyłając telegram za pomocą ruchomych środków łączności i wojskowych przewodowych środków łączności. Jednak w celu uniknięcia pomyłek i niewłaściwego zrozumienia prowadzonych przedsięwzięć, a co za tym idzie i zapobieżenia ewentualnej panice - korzystanie ze środków Ministerstwa Łączności może być dokonane tylko za zgodą Szefa Sztabu Generalnego;

- 2/ próbne mobilizacje w ramach ćwiczeń /manewrów/ z pobraniem rezerw osobowych i materiałowych z gospodarki narodowej;
- 3/ przyjęcie i rozdział stanu osobowego na pododdziały według organizacji przewidzianej w planie mobilizacyjnym. Powyższe czynności można dokonywać z okazji wcielenia poborowych lub żołnierzy rezerwy przybywających na ćwiczenia wojskowe;
- 4/ sprawdzenie sprzętu i materiałów zapasu nienaruszalnego w drodze użycia na ćwiczeniach i manewrach;
- 5/ kompletowanie wyposażenia indywidualnego;
- 6/ treningi związane z załadunkiem i ewakuacją sprzętu i materiałów ZN do rejonów znajdujących się w takiej samej odległości jak rejon alarmowy;
- 7/ trenowanie innych elementów planu mobilizacyjnego wewnątrz jednostki.

Sprawdzanie poszczególnych elementów planu powinno się dokonywać w taki sposób, aby nie ujawniać planów mobilizacyjnych jednostek wojskowych.

Podobne lub zbliżone czynności mob. powinny być również sprawdzane w cywilnych przedsiębiorstwach i zakładach pracy zaangażowanych na korzyść planu sił zbrojnych.

Podstawowym sposobem sprawdzania realności opracowanego planu mobilizacyjnego powinno być próbne mobilizacje, które stwarzają kompleks doświadczeń, ułatwiających zrozumienie zadań i metod związanych z przygotowaniem i przeprowadzeniem właściwej mobilizacji.

W czasie próbnej mobilizacji istnieje możliwość sprawdzenia właściwości planu, jakości ^{realizacji} jego oraz walory organizacyjne aparatu mobilizacyjnego i dowódców poszczególnych szczebli.

Próbną mobilizację w czasie pokoju mogą być przeprowadzane wyłącznie w ramach wojska, tzn. uzupełniania do etatów "czw" dokonuje się żołnierzami służby czynnej i pojazdami mechanicznymi z innych jednostek wojskowych, ewentualnie z uwzględnieniem powołania żołnierzy rezerwy będących na przydziałach mobilizacyjnych i środków transportowych z gospodarki narodowej. Należałoby jednak przeprowadzać je zgodnie z założeniami obowiązującego planu mobilizacyjnego stosując wszystkie możliwe warianty, jak: rozpoczęcie mobilizacji w koszarach, przejście do zapasowych rejonów mobilizacji, udział zasadniczych sił jednostki w realizacji lokalnych zadań itp.

Próbną mobilizację połączoną z powołaniem żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe, bez względu na odbyte przez nich ćwiczenia wojskowe w danym roku kalendarzowym lub z powołaniem ich do służby wojskowej w trybie nagłym, jak również pobraniem środków transportowych z gospodarki narodowej - przeprowadza się z uwagi na częściowe zaangażowanie gospodarki narodowej, tylko na podstawie zarządzenia Ministra Obrony Narodowej.

Należy mieć na uwadze, że przeprowadzanie próbnych mobilizacji, aczkolwiek jest konieczne, w świetle zabezpieczenia potrzeb próbnie mobilizowanej jednostki oraz potrzeb dla gospodarki narodowej - jest obiektywnie trudne. Wymaga to dokonania szczegółowych naliczeń skutków dla gospodarki narodowej, na podstawie których zainteresowane resorty cywilne mogłyby przedsięwziąć prace zabezpieczające planowanie własnych zadań produkcyjnych na czas przeprowadzenia próbnej mobilizacji.

Z tych też względów w planowaniu próbnych mobilizacji zaleca się stosować umiar. Poza tym należy liczyć się z nastrojami społeczeństwa i reakcją ludności, dlatego też nie wskazane jest przeprowadzanie próbnych mobilizacji w wielu jednostkach i w różnych miejscowościach naraz, lecz tylko w kilku jednostkach zlokalizowanych w jednym rejonie kraju.

Ponadto sprawdzenie gotowości mobilizacyjnej powinno odbywać się w ramach oddzielnych kontroli stanu prac mobilizacyjnych lub inspekcji stanu gotowości bojowej.

Kontrolę całokształtu zagadnień związanych ze stanem gotowości bojowej ZT i oddziałów obejmującą:

- stan moralno-polityczny,
- szkolenie,
- stan sprzętu technicznego i uzbrojenia,
- gotowość alarmową i mobilizacyjną

dokonyje się w celu sprawdzenia i skonfrontowania stanu faktycznego z obowiązującymi założeniami i zasadami mobilizacyjnymi oraz w celu udzielenia jak najdalej idącej pomocy w pokonywaniu trudności i usuwaniu niedociągnięć.

Kontrola prac mobilizacyjnych jest obowiązkiem wszystkich dowódców /szefów/, zastępców dowódców do spraw politycznych, szefów rodzajów wojsk i służb oraz etatowych pracowników mobilizacyjnych w ramach ustalonych w instrukcji MON uprawnień kontrolnych.

Ogólnym celem inspekcji jest sprawdzenie gotowości bojowej oraz zdolności do natychmiastowego prowadzenia walki i wykonania zadań bojowych zgodnie ze swoim przeznaczeniem. W ramach inspekcji sprawdza się gotowość mobilizacyjną oraz stan uzupełnienia do etatów "czw" żołnierzami, środkami transportowymi i należnym sprzętem.

Reasumując należy podkreślić, że o ile w zagadnieniach sztuki operacyjnej lub w innych dziedzinach są możliwości szerszego sprawdzania poprzez ćwiczenia i gry sztabowe teoretycznych założeń organizacyjno-operacyjnych, to na odcinku mobilizacyjnym spotykamy się z trudnościami wykraczającymi poza możliwości wojska /np.: odrywanie ludzi i transportu od produkcji/, a ponadto potrzebę zachowania szczególnej tajemnicy wszystkich przedsięwzięć mobilizacyjnych.

VI. Z A K O N C Z E N I E

Współczesna mobilizacja sił zbrojnych jest zjawiskiem wielostronnym i skomplikowanym, obejmującym rozległy zespół zagadnień które wkraczają w najrozmaitsze dziedziny życia Państwa. Cechami współczesnej mobilizacji powinny być:

- 1/ elastyczność jej przeprowadzenia, a więc możliwość przeprowadzenia jej w formie: powszechnej, częściowej, jawnej i ukrytej;
- 2/ szybkość, którą uzyskać można poprzez:
 - usprawnienie systemu powiadamiania,
 - stosowanie w całej rozciągłości terytorialności uzupełnienia,
 - tworzenie odpowiednich baz i zawiązków mobilizacyjnych w "czp",
 - usprawnienie organizacji przeprowadzenia mobilizacji,
 - systematyczne uaktualnianie planów mob.,
 - odpowiednie przygotowanie w "czp" kadr i rezerw osobowych,
 - stałe sprawdzanie gotowości mobilizacyjnej;
- 3/ mobilizacyjne formowanie ZT i oddziałów w warunkach ich rozśrodkowania.

Aby powyższe osiągnąć współczesna mobilizacja nie może być obecnie tylko dziełem określonych organów wojskowych, lecz staje się synonimem ogromnego wysiłku organów państwowych, politycznych i całej gospodarki narodowej oraz patriotycznego wysiłku społeczeństwa związanego z jego wyrzeczeniami się i ofiarami.

Specyfika rozwoju myśli mobilizacyjnej przejawia się w obiektywnych trudnościach wpływających ze szczególnej tajemnicy przedsięwzięć mobilizacyjnych, w wyniku czego brak jest:

- możliwości sprawdzenia teorii mobilizacyjnej w praktyce w takim stopniu, jak to można stosować na przykład w szkoleniu wojsk i przedsięwzięciach techniczno-konstrukcyjnych;
- szerokiej publikacji materiałów mobilizacyjnych zarówno w naszym kraju, jak też i za granicą. Artykuły, które ukazują się w publikacjach wojskowych posiadają charakter wycinkowy i ogólny;
- specjalistycznych studiów na uczelniach wojskowych z dziedziny mobilizacji.

Wynikające z powyższego braku możliwości sprawdzenia teorii mobilizacyjnej w praktyce w takim stopniu, jak to można stosować na przykład w szkoleniu wojsk i przedsięwzięciach techniczno-konstrukcyjnych;

Uwzględniając powyższe, od pracowników aparatu mobilizacyjnego wymaga się w zakresie prac mob. odpowiedniego przygotowania tak ze względu na wszechstronność tych zagadnień, obejmujących nie tylko dziedziny wojska, ale i inne dziedziny Państwa oraz zdolność prawidłowego przewidywania warunków, w jakich może być przeprowadzona mobilizacja w celu właściwego ustąwienia w czasie pokoju sposobów jej realizacji.

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

S Z T A B G E N E R A L N Y

"ZATWIERDZAM"
SZEF ZARZADU X SZTABU GENERALNEGO

T A J N E

Egz.nr...

płk dypl. Henryk KOSSAKOWSKI
8.11.1963 r.

R E F E R A T

=====

REKLAMACJA KADR FACHOWYCH DLA POTRZEB
GOSPODARKI NARODOWEJ NA CZAS WOJNY

/Opracował płk dypl. Czesław PIEKUT/

WARSZAWA

1963 rok

S P I S T R E S C I

I. W S T E P

II. REKLAMACJA KADR FACHOWYCH DLA POTRZEB GOSPODARKI NARODOWEJ NA CZAS WOJNY

1. Ogólny system reklamacji kadr fachowych w kraju:

- 1/ Istota, cel i znaczenie reklamacji.
- 2/ Podstawy prawne.
- 3/ Zadania Sztabu Generalnego.
- 4/ Zadania ministerstw i urzędów centralnych.
- 5/ Obowiązki kierowników zakładów pracy i terenowych organów wojskowych w sprawach reklamacyjnych.
- 6/ Podstawowe dokumenty reklamacyjne.
- 7/ Współdziałanie organów wojskowych z organami cywilnymi w sprawach reklamacyjnych.
- 8/ Rola i zadania wojewódzkich sztabów wojskowych w pracach reklamacyjnych.

2. Problem zapewnienia rezerw osobowych dla jednostek zmilitaryzowanych.

3. Reklamacja pracowników cywilnych zatrudnionych w jednostkach, instytucjach i zakładach podległych MON.

III. NIEKTÓRE TENDENCJE ROZWOJOWE REKLAMACJI KADR FACHOWYCH DLA POTRZEB GOSPODARKI NARODOWEJ

IV. ZAKOŃCZENIE /wnioski ogólne/.

I. W S T E P

Olbrzymi rozwój techniki wojennej w ostatnich latach, a szczególnie doskonalenie broni raketowej i termojądrowej, wskazuje na to, że zmieni się charakter ewentualnej przyszłej wojny oraz formy jej prowadzenia. We współczesnej wojnie, niezależnie od tego, jakimi środkami bojowymi będzie ona prowadzona, weźmie w niej udział nie tylko armia, ale całe społeczeństwo. Armia, która ma rozstrzygnąć korzystnie wojnę musi mieć potężne zaplecze, a więc silny potencjał gospodarczy, z którego będzie czerpać siły i środki dla osiągnięcia zwycięstwa.

W warunkach wojny współczesnej rozwinęła się niesłychanie materiałowo-techniczna baza sił zbrojnych. Coraz bardziej zacieśniają się wzajemne powiązania wojny z ekonomiką, jak również coraz bardziej zaciera się granica między frontem a zapleczem.

Olbrzymie zapotrzebowanie sił zbrojnych na środki materiałowe we współczesnych warunkach nie może być zaspokojone produkcją samego przemysłu zbrojeniowego i nagromadzonymi w czasie pokoju zapasami niezależnie od ich wielkości.

W obecnych warunkach, nawet wysoko rozwinięty przemysł zbrojeniowy, nie jest w stanie zaspokoić we własnym zakresie wszystkich potrzeb wojny. Masowa produkcja zbrojeniowa i zasilanie nią w sposób ciągły frontu są uwarunkowane ścisłą kooperacją wszystkich gałęzi przemysłu, potężną bazą metalurgiczną i paliwową, rozwiniętym systemem komunikacyjnym oraz dobrze prosperującym rolnictwem.

Wojny współczesne wymagają przestawienia całej gospodarki narodowej na tory wojenne, szybkiej mobilizacji i umiejętnego wykorzystania wszystkich zasobów kraju oraz wysuwają z dużą mocą problem materialnych i ludzkich rezerw.

Doświadczenia obu wojen światowych w zakresie funkcjonowania gospodarki wojennej wskazują na istnienie w jej ramach czynników określających granice możliwości produkcji wojennej. Były to najczęściej surowce lub zasoby siły roboczej. Te dwa czynniki stanowiły najczęściej swoiste "wąskie gardła", których rozszerzenie ułatwiało zwiększenie produkcji w pożądanym kierunku. Nic też dziwnego, że sprawy te znajdowały się w centrum uwagi rządów państw prowadzących wojnę.

Wojny minione wykazały również, jak wielki wpływ na przebieg i wynik wojny wywiera broń i sprzęt bojowy i jak liczną należy posiadać kadrę wykwalifikowanych robotników i personelu inżynieryjno-technicznego, by móc na czas wyprodukować i dostarczyć działającym armiom potrzebne uzbrojenie. Już w czasie pierwszej wojny światowej ponad połowa robotników w krajach uczestniczących w wojnie była zatrudniona w produkcji wojennej. Druga wojna światowa wymagała jeszcze większej ilości siły roboczej dla obsługiwanego frontu.

Problem siły roboczej w czasie wojny nabiera szczególnej ostrości również dlatego, że znaczna część robotników i personelu inżynieryjno-technicznego stanowi wojskowo wyszkoloną rezerwę i podlega mobilizacji.

Uzupełnienie armii ludzkimi rezerwami posiada olbrzymie znaczenie dla wyniku wojny. Nie mniejsze jednak wojskowe i gospodarcze znaczenie ma zapewnienie siły roboczej zakładom produkcyjnym, w szczególności zaś zakładom przemysłu zbrojeniowego.

Omawiając zapotrzebowanie gospodarki narodowej na siłę roboczą w czasie wojny, nie sposób pominąć wpływu, jakiego działania wojenne wywierają na całą gospodarkę kraju i jego zasoby rezerw ludzkich.

Zbrojne oddziaływanie na gospodarkę utrudnia wykorzystanie rezerw ludzkich i hamuje dopływ siły roboczej do pracy w przemyśle. Uderzenia wymierzone w obiekty przemysłowe i wielkie miasta będą powodowały masowe ofiary w ludziach i powiększały tym samym zapotrzebowanie na siłę roboczą.

Zbrojne oddziaływanie na zaplecze zwiększa zapotrzebowanie na siłę roboczą nie tylko z uwagi na wielkie straty w ludziach, lecz także ze względu na potrzebę tworzenia licznych jednostek przeznaczonych do likwidacji skutków uderzeń, niesienia pomocy poszkodowanej ludności, odbudowy zakładów, łączności, komunikacji, urządzeń komunalnych itp. Służba w tych oddziałach angażuje znaczne kontyngenty zdolnej do pracy ludności.

We współczesnej wojnie wielkie znaczenie posiadają wszelkie zasoby, w tej liczbie także rezerwy ludzkie.

Stan rezerw ludzkich wpływa na tempo mobilizacji i szybkie osiągnięcie gotowości sił zbrojnych do działań wojennych, co w dobie dzisiejszej ma wyjątkowo duże znaczenie.

"Decydującym czynnikiem był i pozostanie człowiek - oświadczył marszałek MALINOWSKI na spotkaniu z kadrą i słuchaczami ASG - co więcej, wraz z rozwojem i unowocześnianiem techniki wojennej wzrasta również rola człowieka. O zwycięstwie w walce rozstrzyga bowiem nie sama tylko technika, lecz ludzie, którzy się nią posługują".

Wynika stąd, że wojenna maksymalizacja rozwoju sił zbrojnych tworzonych i utrzymywanych z sił i środków gospodarki narodowej, wyłania na zapleczu dziesiątki różnych problemów, między innymi w zakresie siły roboczej. Od właściwego rozwiązania tych problemów, zależy w dużym stopniu funkcjonowanie całej gospodarki narodowej i możliwość jej wysiłku wojennego oraz rozmiary sił zbrojnych i ich techniczne wyposażenie.

Zagadnienie reklamacji specjalistów w gospodarce narodowej wystąpiło po raz pierwszy w okresie pierwszej wojny światowej, ponieważ państwa biorące w niej udział nie przeprowadziły należytych przygotowań, zanedbując w szczególności sprawę mobilizacji gospodarczej.

W Niemczech na początku pierwszej wojny światowej wprowadzono system reklamacji fachowców z armii, zezwalający właścicielom przedsiębiorstw na zwracanie się do władz wojskowych z prośbą o zwolnienie z frontu potrzebnych pracowników. W czasie drugiej wojny światowej system reklamacji w Niemczech został udoskonalony. Początkowo zwalniano zaliczone do deficytowych grupy zawodowe, a następnie od listopada 1940 roku zwolnienia dawały instancje wojskowe tylko niezastąpionym fachowcom. Zimą 1940/41 roku zwalniano całe załogi fabryk przemysłu wojennego oraz przeprowadzono wymianę fachowców starszych roczników z armii do przemysłu.
/Itogi wtorej mirawoj wojny, Moskwa 1957 r., str.287-295/.

Wśród krajów kapitalistycznych najbardziej precyzyjny system reklamacji wypracowała Anglia. W czasie pierwszej wojny światowej utrzymywano tam początkowo system ochotniczej rekrutacji do służby czynnej i dopuszczano do znacznego odpływu specjalistów z przemysłu. Pierwszą próbę

reklamacji stanowił wówczas system żetonów, chroniący pewnych specjalistów.

Planując przestawienie gospodarki przed drugą wojną światową rząd angielski opracował tzw. "listę zastrzeżonych zajęć", która miała stanowić podstawę zwolnienia pracowników określonych kategorii i wieku od poboru do wojska. Poza tym istniał obowiązek wykorzystywania fachowców tylko przy pracach odpowiadających ich kwalifikacjom.

W latach następnych system ten udoskonalano wprowadzając ustawę o przedsiębiorstwach "chronionych" i "niechronionych". W przedsiębiorstwach "chronionych" obowiązywała inna granica wieku dla zawodów zastrzeżonych niż w przedsiębiorstwach o mniejszym znaczeniu dla potrzeb wojny. Wreszcie w 1942 roku nastąpiło przejście do systemu zwolnień indywidualnych, kiedy to o zwolnieniu danego fachowca decydował organ ministerstwa pracy. System ten utrzymał się w Anglii do końca drugiej wojny światowej.

W Polsce ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 roku o powszechnym obowiązku wojskowym zwalniała z urzędu od obowiązku służby wojskowej w razie mobilizacji i w czasie wojny:

- Prezesa Rady Ministrów, Prezesa Sądu Najwyższego, Prezesa Najwyższej Izby Kontroli oraz ministrów, podsekretarzy stanu, szefów władz naczelnych i centralnych, jak też wojewódów - na czas piastowania urzędu;
- senatorów i posłów - przez czas piastowania mandatu.

Równocześnie ustawa ta upoważniała Ministra Spraw Wojskowych do zwolnienia, na wniosek właściwej władzy naczelnej, od powołania do czynnej służby wojskowej w czasie wojny osób, które ze względów publicznych są niezbędnie potrzebne na zajmowanych stanowiskach. Wydane przed 1939 rokiem instrukcje mobilizacyjne przewidywały nienadawanie przydziałów mobilizacyjnych żołnierzom rezerwy zatrudnionym w zakładach zbrojeniowych. Ogólnie rzecz biorąc reklamacja kadr w okresie przedwojennym sprowadzała się do zapewnienia niepowołania do służby wojskowej w razie mobilizacji - osób zatrudnionych w aparacie administracji państwowej i częściowo w zakładach zbrojeniowych.

II. REKLAMACJA KADR FACHOWYCH DLA POTRZEB GOSPODARKI NARODOWEJ NA CZAS WOJNY

1. Ogólny system reklamacji kadr fachowych w kraju

1/ Istota, cel i znaczenie reklamacji

Już w kilka lat po zakończeniu drugiej wojny światowej, Sztab Generalny przystąpił do ustalenia zasad reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej, zapewniających warunki funkcjonowania całości kształtu życia Państwa i realizacji zadań w czasie działań wojennych.

Istota reklamacji polega na zwolnieniu od obowiązku służby wojskowej w razie mobilizacji i w czasie wojny żołnierzy rezerwy, którzy ze względu na posiadane kwalifikacje naukowe, zawodowe lub specjalne na zajmowanych stanowiskach są niezbędni dla utrzymania ciągłości produkcji /działalności/ w zakładach pracy szczególnie ważnych dla obrony Państwa lub dla gospodarki narodowej, w urzędach i instytucjach państwowych, w zakładach naukowych oraz w organizacjach politycznych i społecznych.

Głównym celem reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny jest:

- znalezienie rozsądnego kompromisu między potrzebami frontu i zaplecza na różnego rodzaju specjalistów oraz podział czynnych zawodowo rezerw osobowych podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu między siły zbrojne oraz gospodarke narodową, a w tym między poszczególne jej działy;
- imienne reklamowanie określonej ilości żołnierzy rezerwy /kobiet przeniesionych do rezerwy/ od obowiązku służby wojskowej w razie mobilizacji i w czasie wojny oraz wydzielenie ich ewidencji z ogólnej ewidencji rezerw osobowych;
- "oszczędzanie" w czasie wojny kadr posiadających wysokie kwalifikacje naukowe, zawodowe lub specjalne.

Zagadnienie zapewnienia kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny powinno być rozpatrywane zawsze łącznie, to jest z punktu widzenia zaspokojenia wojennych potrzeb zarówno sił zbrojnych, jak i zaplecza kraju.

Szczególne znaczenie reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny polega na tym, że bez uprzedniego rozwiązania tego zagadnienia niemożliwe jest realne planowanie uzupełnienia stanem osobowym potrzeb mobilizacyjnych sił zbrojnych, jak też opracowanie mobilizacyjnych planów kadrowego zabezpieczenia poszczególnych zakładów pracy na czas wojny.

Stąd też zagadnienie reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej we współczesnych warunkach urasta do problemu o dużym znaczeniu ogólnopństwowym. Odpowiednio wczesne rozwiązanie tego zagadnienia ma bezpośredni związek ze wzrostem obronności kraju i przygotowaniem go do pomyślnego prowadzenia działań bojowych w czasie wojny.

2/ Podstawy prawne

Podstawę prawną reklamowania kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny stanowi wydana przez Sejm PRL ustawa z dnia 30 stycznia 1959 roku o powszechnym obowiązku wojskowym, która postanowieniem zawartym w art.80:

- upoważnia Ministra Obrony Narodowej do reklamowania żołnierzy rezerwy od służby wojskowej w razie mobilizacji i w czasie wojny/ oraz
- stwierdza, że zasady i tryb reklamacji określa Rada Ministrów.

Na podstawie reklamacji/ zawartej w wymienionej ustawie została wydana uchwała Nr 334/59 Rady Ministrów z dnia 29 lipca 1959 roku w sprawie zasad i trybu zwalniania od obowiązku odbywania służby wojskowej /reklamowania/ w razie mobilizacji i w czasie wojny. Podstawowe założenia tej uchwały zobowiązują:

- Ministerstwo Obrony Narodowej do reklamowania niezbędnej ilości żołnierzy rezerwy dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny;
- wszystkich resortowych ministrów i kierowników urzędów centralnych do kierowania w czasie pokoju i w czasie wojny przygotowaniem odpowiednich kadr przewidzianych do zastąpienia pracowników, którzy powinni odejść do wojska oraz pracowników czasowo reklamowanych, po upływie okresu ważności ich reklamacji.

Wynika stąd, że odpowiedzialność za problem zapewnienia kadr fachowych dla gospodarki narodowej na czas wojny spoczywa zarówno na wojskowych, jak i cywilnych organach administracji państwowej.

Organy wojskowe obowiązane są zapewnić niepowołanie do służby wojskowej w razie mobilizacji niezbędnej ilości kadry kierowniczej, inżynieryjno-technicznej oraz robotników kwalifikowanych, jak też "oszczędzanie" tej kadry w czasie wojny. Natomiast na organach administracji państwowej spoczywa obowiązek przygotowania tak w czasie pokoju, jak i wojny kadr zastępczych /siły roboczej/ przewidzianych do zastąpienia części pracowników powołanych do wojska, czasowo reklamowanych, jak też potrzebnej ilości pracowników w związku z planowanym zwiększeniem produkcji na czas wojny.

Równocześnie wymieniona uchwała Rady Ministrów ustala trzy rodzaje reklamacji:

- reklamacje z urzędu;
- reklamacje grupowe;
- reklamacje indywidualne.

Reklamacjami z urzędu są objęci żołnierze rezerwy, którzy zajmują określone w uchwale Rady Ministrów stanowiska w naczelnych organach władzy i administracji państwowej oraz organizacjach politycznych i społecznych.

Reklamacje grupowe polegają na reklamowaniu żołnierzy rezerwy zajmujących w zakładach pracy stanowiska lub wykonujących zawody uznane za podlegające reklamacji grupowej w ilości niezbędnej dla utrzymania ciągłości produkcji /działalności/.

Reklamacje indywidualne polegają na imiennym reklamowaniu żołnierzy rezerwy, którzy nie zostali objęci reklamacją grupową lub nie mogą być reklamowani z powodu zastosowania ograniczeń w udzielaniu reklamacji grupowych.

Ogólne kierownictwo i nadzór nad całokształtem prac reklamacyjnych w Państwie oraz udzielanie reklamacji grupowych i indywidualnych należy do Ministra Obrony Narodowej.

Minister Obrony Narodowej w szczególności:

- określa, w porozumieniu z właściwymi ministrami i za zgodą Prezesa Rady Ministrów, ogólne ilości stanowisk i zawodów przewidzianych do reklamacji dla poszczególnych resortów oraz prezydiów rad narodowych i ich organów;
- udziela wytycznych w sprawach reklamacyjnych, zatwierdza wykazy stanowisk i zawodów podlegających reklamacji w poszczególnych resortach gospodarki narodowej oraz prezydiach rad narodowych i ich organach.

Do wykonywania czynności związanych z wystawianiem zaświadczeń dla osób reklamowanych z urzędu, udzielaniem wytycznych w sprawie opracowania przez resorty wykazu stanowisk i zawodów podlegających reklamacji i zatwierdzaniem tych wykazów, Minister Obrony Narodowej może upoważnić Szefa Sztabu Generalnego lub Zastępcę Szefa Sztabu Generalnego. Obecnie czynności te zostały powierzone Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego.

Szczegółowe zasady i tryb postępowania oraz właściwość organów w sprawach reklamacyjnych na czas pokoju i wojny określa instrukcja Ministra Obrony Narodowej.

3/ Zadania Sztabu Generalnego

Organem Ministra Obrony Narodowej, który bezpośrednio zajmuje się kierowaniem sprawami dotyczącymi reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny jest Sztab Generalny /Zarząd X Sztabu Generalnego/.

Do zadań Sztabu Generalnego w tym zakresie należy zaliczyć w szczególności:

- a/ Imienne reklamowanie osób zajmujących stanowiska objęte reklamacją z urzędu.
- b/ Ustalanie w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami i kierownikami urzędów centralnych, jak również w oparciu o konkretne programy produkcji wojennej zawarte w planach "Roku Obliczeniowego"/RO/- ogólnych ilości stanowisk i zawodów przewidzianych do reklamacji grupowej w poszczególnych resortach gospodarki narodowej.
- c/ Rozpatrywanie propozycji ministerstw i urzędów centralnych oraz opracowywanie wykazów stanowisk i zawodów podlegających reklamacji grupowej w poszczególnych zakładach pracy, jak też ustalanie rodzajów i czasokresów reklamacji grupowej dla określonej kategorii i grup żołnierzy rezerwy.

Nadmienia się, że reklamacje grupowe w zależności od potrzeb mogą być udzielane żołnierzom rezerwy na okres bezterminowy, bądź ograniczony terminem od 3 do 12 miesięcy. Sztab Generalny określa również grupy żołnierzy rezerwy, którzy ze względu na posiadane kwalifikacje wojskowe/ta; zwane "deficytowe specjalności wojskowe"/nie mogą być objęci reklamacją grupową.

- d/ Ustalanie zasad prowadzenia prac reklamacyjnych w Państwie, rozpatrywanie propozycji ministerstw dotyczących reklamacji indywidualnych oraz kierowanie działalnością terenowych organów wojskowych związaną z imiennym reklamowaniem żołnierzy rezerwy.
- e/ Prowadzenie ogólnego bilansu stanowisk objętych reklamacją w poszczególnych resortach i osób reklamowanych w kraju.

Sprawy związane z reklamowaniem oficerów rezerwy Sztab Generalny rozpatruje przy współdziałaniu Departamentu Kadr MON.

4/ Zadania ministerstw i urzędów centralnych

Do podstawowych zadań ministerstw i urzędów centralnych w zakresie zapewnienia niezbędnych kadr fachowych i siły roboczej na czas wojny należy zaliczyć:

- a/ Posiadanie szczegółowych danych o stanie zatrudnienia w resorcie z uwzględnieniem terytorialnego rozmieszczenia pracowników i przydatności ich do służby wojskowej.
- b/ Opracowywanie, na podstawie resortowych zadań na czas wojny, projektów wykazów stanowisk i zawodów przewidzianych do reklamacji grupowej w poszczególnych zakładach pracy i przedstawianie tych projektów wykazów Ministrowi Obrony Narodowej.
- c/ Sporządzanie wyciągów z wykazów stanowisk objętych reklamacją grupową i przesyłanie ich wraz z odpowiednimi wytycznymi do właściwych zakładów pracy.
- d/ Kierowanie działalnością podległych jednostek organizacyjnych związaną z imiennym reklamowaniem żołnierzy rezerwy zatrudnionych na stanowiskach objętych reklamacją grupową.
- e/ Prowadzenie ogólnego bilansu kadr fachowych posiadanych w czasie pokoju i potrzebnych na czas wojny oraz ustalanie źródeł siły roboczej i zasad przygotowania kadr zastępczych.
- f/ Ustalanie zasad opracowywania kadrowych planów mobilizacyjnych w poszczególnych zakładach pracy oraz kierowanie ich działalnością związaną z przygotowaniem kadr zastępczych na czas wojny.

Należy podkreślić, że zagadnienie przygotowania kadr zastępczych na czas wojny wymaga dużego wysiłku organizacyjnego ze strony wszystkich ministerstw i urzędów centralnych. Zagadnienie to obejmuje akcję przygotowania zakładów do przyjęcia nowych ludzi i natychmiastowego włączenia ich do procesu produkcyjnego, akcję przeszerogowania pracowników zatrudnionych w czasie pokoju, jak też akcję szkolenia w różnych formach i rodzajach.

Problem przygotowania niezbędnej ilości kadry inżynieryjno-technicznej, jak też wykwalifikowanych robotników dla potrzeb przemysłu zbrojeniowego w zasadzie powinien być rozstrzygnięty przed rozpoczęciem działań wojennych.

Podstawę szkolenia kadr fachowych dla gospodarki narodowej w czasie wojny powinien stanowić istniejący w czasie pokoju system szkolnictwa wszystkich szczebli, a w szczególności szkolnictwa techniczno-zawodowego z odpowiednio przystosowanymi programami nauczania oraz szeroko rozwinięte formy szkolenia przyzakładowego.

Wojenny rozwój sił zbrojnych wchłaniający duże ilości głównie mężczyzn wieku produkcyjnego, jak też większe rozmiarami zapotrzebowanie w tym czasie na pracowników dla zabezpieczenia poszczególnych działów gospodarki narodowej - wywołuje ostry deficyt siły roboczej w toku wojny i powoduje konieczność szukania źródeł pokrywania tego deficytu.

Analiza tego zagadnienia wykazuje, że główne źródło siły roboczej w czasie wojny stanowią:

- mężczyźni niezdolni do służby wojskowej, lecz posiadający fizyczną zdolność do pracy;
- kobiety pracujące w zawodach mniej ważnych dla potrzeb wojny oraz kobiety zajęte w gospodarstwie domowym;
- młodzież płci obojga będąca poza obowiązkiem szkolnym w wieku od 18 lat życia, a w razie potrzeby i młodsza;
- mężczyźni zdolni do służby wojskowej /przeważnie starszych roczników/ do czasu ich zmobilizowania do wojska;
- wreszcie w niewielkim zakresie inwalidzi, emeryci i starcy.

Ogólną strukturę zasobów rezerw ludzkich w wieku zdolności do pracy ilustruje załączony schemat.

W łagodzeniu wojennego deficytu siły roboczej dużą rolę odgrywa również intensyfikacja i mechanizacja pracy. Intensyfikowanie pracy w okresie wojny dokonuje się głównie przez przedłużenie dnia roboczego /od 10-12 godzin/, likwidację części dni wolnych od pracy w niedzielę i święta, skracanie urlopów wypoczynkowych itp. Mechanizacja pracy ma miejsce przede wszystkim w przemyśle, dla uzyskania możliwie najwyższej wydajności pracy.

5/ Obowiązki kierowników zakładów pracy i terenowych organów wojskowych w sprawach reklamacyjnych

Prace reklamacyjne prowadzą określone przez właściwych resortowo ministrów zakłady pracy. Do zasadniczych obowiązków kierowników zakładów pracy w sprawach reklamacyjnych należy:

- a/ imienne ustalanie na podstawie faktycznego stanu zatrudnienia i otrzymanych z ministerstw /urzędów centralnych/ wyciągów z wykazu stanowisk i zawodów objętych reklamacją - żołnierzy rezerwy podlegających reklamacji;
- b/ wystawianie dla żołnierzy rezerwy podlegających reklamacji zaświadczeń reklamacyjnych i przesyłanie ich do wojskowych komend rejonowych właściwych ze względu na przynależność ewidencyjną osób reklamowanych w celu zatwierdzenia;
- c/ utrzymanie zatwierdzonych zaświadczeń reklamacyjnych w stałej aktualności oraz powiadamianie WKR o utracie ich ważności w przypadkach zwolnienia lub przeniesienia osoby reklamowanej na inne stanowisko, albo zwolnienia osoby reklamowanej od powszechnego obowiązku wojskowego itp.

Ponadto do obowiązków kierowników zakładów pracy należy posiadanie bilansu siły roboczej oraz planu kadrowego zabezpieczenia na czas wojny.

Imienne udzielanie reklamacji grupowych należy do kompetencji wojskowych komend rejonowych. Stąd też do zadań wojskowych komendantów rejonowych w tym zakresie należy zaliczyć w szczególności:

- badanie słuszności wniosków kierowników zakładów dotyczących reklamowania poszczególnych żołnierzy rezerwy oraz zatwierdzanie wystawionych dla tych osób zaświadczeń reklamacyjnych;
- prowadzenie w oddzielnym dziale ewidencji oficerów, podoficerów i szeregowców rezerwy objętych reklamacją w poszczególnych zakładach pracy;
- kontrola prawidłowości prowadzenia prac reklamacyjnych w zakładach pracy znajdujących się w zasięgu terytorialnym WKR.

Nadzór nad prawidłowością prac reklamacyjnych w WKR i zakładach pracy sprawują również wojskowe komendy wojewódzkie oraz sztaby okręgów wojskowych. Czynność tę sztaby okręgów wojskowych i WKW wykonują poprzez przeprowadzanie kontroli prac reklamacyjnych w zakładach pracy i WKR oraz badanie prawidłowości udzielania reklamacji żołnierzom rezerwy.

6/ Podstawowe dokumenty reklamacyjne

Prace związane z reklamowaniem kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny stanowią nieodłączną część planów mobilizacyjnych i prowadzone są w pomieszczeniach specjalnych.

Podstawowymi dokumentami dotyczącymi reklamowania kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny są:

- a/ Ustawa o powszechnym obowiązku wojskowym, uchwała Rady Ministrów nr 334 z dnia 29 lipca 1959 roku oraz "Instrukcja reklamacyjna" zatwierdzona rozkazem Ministra Obrony Narodowej, określająca zasady i tryb postępowania w sprawach reklamacyjnych.
- b/ Wykazy stanowisk i zawodów podlegających reklamacji sporządzone w formie ksiąg oddzielnie na każdy resort. W księgach tych wyszczególnione są według poszczególnych zakładów pracy /grup zakładów pracy/ stanowiska i zawody objęte reklamacją grupową, ich ilość, jak też określone kryteria udzielania reklamacji oddzielnie dla szeregowców i podoficerów oraz oficerów i podchorążych rezerwy.

Odpowiednie wyciągi /odpisy/ z tych dokumentów znajdują się w zakładach pracy oraz wojskowych komendach rejonowych i stanowią dla tych organów podstawę do imiennego reklamowania żołnierzy rezerwy zajmujących wyszczególnione w nich stanowiska.

c/ Zaświadczenia reklamacyjne - wystawiane przez zakłady pracy dla osób podlegających reklamacji. Zaświadczenia te po ich podpisaniu przez wojskowych komendantów rejonowych przechowywane są w zakładach pracy. Z chwilą ogłoszenia mobilizacji lub wprowadzenia stanu wojennego zdeponowane w zakładach pracy zaświadczenia reklamacyjne zostaną wydane żołnierzom rezerwy podlegającym reklamacji jako dowody reklamowania ich od obowiązku służby wojskowej w czasie wojny.

Zaświadczenia reklamacyjne dla osób zajmujących stanowiska objęte reklamacją z urzędu w naczelnych organach władzy i administracji państwowej wystawia i przechowuje Sztab Generalny.

Kierownicy zakładów pracy, jak też wojskowe komendy rejonowe sporządzają w terminach określonych przez Sztab Generalny szczegółowe sprawozdania dotyczące wyników prac reklamacyjnych.

Wzór wykazu stanowisk i zawodów podlegających reklamacji grupowej stanowi załącznik nr 2.

7/ Współdziałanie organów wojskowych z organami cywilnymi w sprawach wojskowych

Prawidłowe rozwiązanie zagadnienia reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny wymaga ścisłego współdziałania w tych sprawach organów wojskowych z organami administracji państwowej. Współdziałanie to jest oparte na zasadach współpracy i polega na uzgodnieniu wszelkich poczynań w sprawach reklamacyjnych w celu jak najbardziej właściwego rozwiązania tego zagadnienia. W toku rozpatrywania spraw dotyczących reklamacji kadr fachowych Sztab Generalny ściśle współdziała:

- z Urzędem Rady Ministrów, Komisją Planowania przy Radzie Ministrów oraz Komitetem Centralnym PZPR i Centralną Radą Związków Zawodowych w szczególności przy ustalaniu ogólnej ilości stanowisk i zawodów przewidzianych do objęcia reklamacją grupową w poszczególnych resortach gospodarki narodowej, prezydiach rad narodowych i ich organach oraz organizacjach politycznych i społecznych, jak też określaniu zasad i trybu prowadzenia prac reklamacyjnych w Państwie;
- ze wszystkimi ministerstwami i urzędami centralnymi, przy ustalaniu zakresu reklamacji grupowej w poszczególnych zakładach pracy i określaniu kryteriów ich udzielania oficerom, podchorążym, podoficerom i szeregowcom rezerwy oraz ustalaniu sposobu prowadzenia prac reklamacyjnych w zakładach pracy.

Sztaby okręgów wojskowych oraz wojskowe komendy wojewódzkie współdziałają w sprawach reklamacyjnych z dyrekcjami zjednoczeń /okręgów/ i zakładów pracy. Współdziałanie wymienionych organów wojskowych upoważnionych do sprawowania nadzoru nad przebiegiem prac reklamacyjnych z dyrekcjami zjednoczeń /okręgów/ i zakładów pracy polega na okazywaniu, w ramach przeprowadzanych kontroli, pomocy tym jednostkom organizacyjnym w rozwiązywaniu spraw reklamacyjnych oraz koordynacji ich działalności z działalnością WKR.

Szczególnie ścisła współpraca w sprawach reklamacyjnych powinna być między wojskowymi komendantami rejonowymi a kierownikami poszczególnych zakładów pracy. Wojskowi komendanci rejonowi, w ramach określonych uprawnień i przy ścisłej współpracy z kierownikami poszczególnych zakładów , powinni czuwać nad prawidłowością imiennego reklamowania żołnierzy rezerwy oraz nad tym, ażeby kierownicy zakładów pracy występowali z wnioskami reklamacyjnymi /wystawiali zaświadczenia reklamacyjne/ w pierwszej kolejności na osoby posiadające jak najmniej przydatne dla sił zbrojnych kwalifikacje wojskowe. Dotyczy to w szczególności żołnierzy rezerwy posiadających tak zwane "deficytowe specjalności wojskowe", kierowców samochodowych itp.

Również w porozumieniu z kierownikami zakładów pracy wojskowi komendanci rejonowi obowiązani są ustalać którym spośród niereklamowanych pracowników i w jakiej ilości z poszczególnych zakładów mogą być nadane przydziały mobilizacyjne. Czynność ta, pomimo jej uciążliwości dla WKR, jest konieczna z uwagi na potrzebę równomiernego rozłożenia na poszczególne zakłady pracy powołania żołnierzy rezerwy do służby wojskowej w razie mobilizacji.

8/ Rola i zadania wojewódzkich sztabów wojskowych w pracach reklamacyjnych

Wojewódzkie sztaby wojskowe są organami wojskowymi powołanymi do zabezpieczenia prezydiom wojewódzkich /równorzędnych/ rad narodowych prowadzenia w czasie pokoju prac organizacyjno-mobilizacyjnych i szkoleniowych tych prezydiów oraz koordynacji całokształtu przedsięwzięć operacyjno-obronnych i szkoleniowych na terenie podległym tym radom.

W czasie wojny wojewódzkie sztaby wojskowe jako organy wojskowe właściwych terenowych komitetów obrony /WKO/ będą zabezpieczały koordynację nieprzerwanego dowodzenia i kierowania siłami i środkami powołanymi do wykonania zadań operacyjno-obronnych na obszarze poszczególnych województw.

Zadaniem wojewódzkich sztabów wojskowych w czasie wojny między innymi będzie zabezpieczenie rezerw dla potrzeb zmilitaryzowanych oddziałów resortów gospodarki narodowej i jednostek układu terytorialnego, jak też odpowiednia koordynacja prac w sprawach reklamacyjnych.

Ażeby wojewódzkie sztaby wojskowe mogły prowadzić w czasie pokoju powierzone im prace organizacyjno-mobilizacyjne, jak też być przygotowane do wykonywania postawionych przed nimi zadań na czas wojny w zakresie zabezpieczenia rezerw dla potrzeb sił układu terytorialnego i koordynacji prac w sprawach reklamacyjnych powinny:

a/ Posiadać ogólny bilans rezerw ludzkich na terenie województwa, który powinien zawierać dane dotyczące:

- stanu liczebnego ludności i jej podziału według płci i wieku, poziomu kultury ogólnej i technicznej oraz struktury zawodowej;
- stanu rezerw osobowych podlegających powszechnemu obowiązкови wojskowemu według wieku, kwalifikacji wojskowych i przeznaczenia z punktu widzenia wykorzystania w czasie wojny;
- stanu oficerów, podoficerów i szeregowców rezerwy objętych reklamacją grupową według poszczególnych resortów /działów/ gospodarki narodowej.

b/ Posiadać dane dotyczące ilości i rozmieszczenia na terenie województwa zakładów poszczególnych resortów, ich zadań na czas wojny, stopnia zabezpieczenia kadr fachowych w drodze reklamacji, jak też siły roboczej dla tych zakładów na czas wojny.

c/ Posiadać plan mobilizacyjny jednostek układu terytorialnego oraz plan zabezpieczenia odpowiednich rezerw dla tych jednostek na czas wojny.

Nadmienić należy, że są to tylko niezbędne dane dla realizacji postawionych przed wojewódzkimi sztabami wojskowymi zadań na czas wojny w omawianym zakresie.

Wojewódzkie sztaby wojskowe, z uwagi na niedawny termin ich powołania i nieprowadzenie imiennej ewidencji zasobów rezerw osobowych oraz dużą ilość innych zadań, nie powinny być obciążone pracami dotyczącymi reklamacji kadr fachowych. Ich rola na tym odcinku w czasie pokoju powinna sprowadzać się jedynie do czuwania nad zabezpieczeniem, w drodze reklamacji, niezbędnej ilości kadr dla potrzeb zmilitaryzowanych oddziałów poszczególnych resortów i jednostek układu terytorialnego oraz szczególnie ważnych jednostek gospodarki narodowej.

Rola wojewódzkich sztabów wojskowych na odcinku prac reklamacyjnych w czasie wojny z uwagi na powierzenie im w tym okresie koordynacji tych spraw na szczeblu wojewódzkim - znacznie wzrośnie i będzie polegała w szczególności na:

- ustaleniu w świetle wojennych potrzeb sił zbrojnych i zmilitaryzowanych jednostek układu terytorialnego oraz faktycznych potrzeb gospodarczych terenu możliwości objęcia reklamacją dodatkowych kontyngentów rezerw osobowych lub przedłużania czasokresu ważności udzielonych reklamacji;
- ustalaniu potrzeb i zgłaszaniu wniosków dotyczących dodatkowego objęcia reklamacją rezerw osobowych w szczególnie ważnych lub nowopowstałych zakładach pracy;
- czuwaniu nad "oszczędzaniem" w czasie wojny kadr wysokokwalifikowanych;
- czuwaniu nad przygotowaniem kadr zastępczych dla zastąpienia przydatnych dla wojska pracowników czasowo reklamowanych, po upływie okresu ważności ich reklamacji;
- koordynacji prac reklamacyjnych na szczeblu wojewódzkim.

Wymienione czynności wojewódzkie sztaby wojskowe będą wykonywały za pośrednictwem wojskowych komend wojewódzkich, które w czasie wojny będą wchodziły w skład działu militarnego wojewódzkich komitetów obrony.

2. Problem zapewnienia rezerw osobowych dla jednostek zmilitaryzowanych

Jednym z wymogów współczesnej wojny, jest konieczność przygotowania w gospodarce narodowej, zorganizowania, w razie gdy interes obrony Państwa będzie tego wymagał, dużej ilości wszelkiego rodzaju jednostek zmilitaryzowanych przeznaczonych między innymi do:

- usuwania skutków uderzeń atomowych, szczególnie w wielkich ośrodkach przemysłowych i administracyjnych oraz udzielania pomocy poszkodowanej ludności;

- przewozu surowców, materiałów i sprzętu dla potrzeb gospodarki narodowej i sił zbrojnych;
- odbudowy zniszczonych mostów i dróg, zapewnienia nieprzerwanych dostaw wody, walki z pożarami oraz szeregu innych jednostek mających na celu łagodzenie i usuwanie skutków oddziaływania nieprzyjaciela na zapleczu kraju.

Jednostki te ze względu na charakter przewidzianych zadań mogą być organizowane na wzór pododdziałów wojskowych. Bazę ich formowania stanowią istniejące w gospodarce narodowej określone przedsiębiorstwa i zakłady, które posiadają odpowiednią ilość pracowników o wymaganych kwalifikacjach oraz niezbędną ilość sprzętu technicznego.

Jednym z bardziej skomplikowanych zagadnień, jakie występuje przy prowadzeniu prac organizacyjno-mobilizacyjnych związanych z przygotowaniem jednostek zmilitaryzowanych - jest sprawa zapewnienia odpowiednich rezerw osobowych dla tych jednostek.

Zagadnienie zabezpieczenia potrzebnej ilości rezerw osobowych dla jednostek zmilitaryzowanych z reguły rozwiązywane jest w drodze reklamacji określonych pracowników zatrudnionych w zakładach, na podstawie których jednostki te mają być formowane w czasie mobilizacji i wojny.

W razie tworzenia jednostki zmilitaryzowanej na podstawie przedsiębiorstwa, w którym nie występuje dostateczna ilość pracowników na uzupełnienie potrzeb formowanej jednostki, wówczas występujące braki w tym zakresie mogą być uzupełnione pracownikami reklamowanymi w innych przedsiębiorstwach, względnie wytypowanymi w porozumieniu z WKR osobami, które nie są zatrudnione w uspołecznionych zakładach pracy.

W niektórych przypadkach zapewnienie niepowołania do służby wojskowej w czasie mobilizacji i wojny żołnierzy rezerwy przewidzianych do uzupełnienia potrzeb określonych jednostek zmilitaryzowanych, może nastąpić także w drodze wydzielenia w wojskowych komendach rejonowych określonych rezerw osobowych. Dotyczy to w szczególności

jednostek wymagających odpowiedniego doboru ludzi /jak np.: specjalne oddziały MO/. Odpowiedzialność za zabezpieczenie rezerw osobowych dla potrzeb jednostek zmilitaryzowanych spoczywa na kierownikach określonych zakładów /instytucji/.

3. Reklamacja pracowników cywilnych zatrudnionych w jednostkach, instytucjach i zakładach podległych MON

W jednostkach, instytucjach i zakładach podległych Ministrowi Obrony Narodowej, zatrudnionych jest dość pokaźna ilość osób cywilnych w charakterze pracowników administracyjnych, kulturalno-oświatowych, służby zdrowia, naukowych, artystycznych, łączności, służb kwatermistrzowskich oraz inżynierjno-technicznych i fizycznych.

W szeregu instytucjach i zakładach wojskowych, pracownicy cywilni zajmują odpowiedzialne stanowiska lub wykonują zawody wymagające wysokich kwalifikacji.

Rozpatrując problem pracowników cywilnych w wojsku z punktu widzenia okresu wojennego, wynika, że z chwilą zarządzenia mobilizacji lub wprowadzenia stanu wojennego część pracowników cywilnych, a szczególnie zatrudnionych w jednostkach bojowych, zostanie zwolnionych, a niektóre wykonywane przez nich czynności będą powierzone żołnierzom pełniącym w tym czasie służbę wojskową lub powołanym do tej służby z rezerwy. Niezależnie od tego w szeregu jednostkach, instytucjach i zakładach wojskowych, tak zwanych "stacjonarnych" pozostanie na czas wojny znaczna ilość pracowników cywilnych zatrudnionych w tych jednostkach w okresie pokojowym.

Fakt pozostania w czasie wojny pracowników cywilnych w jednostkach, instytucjach i zakładach wojskowych, a w niektórych przypadkach nawet wzrost ich ilości - spowodował potrzebę zapewnienia ich niepowołania do pełnienia czynnej służby wojskowej w czasie wojny.

Dlatego też na wzór reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej przyjęta została zasada reklamacji pracowników cywilnych w jednostkach, instytucjach i zakładach wojskowych, których etaty wojenne przewidują takie stanowiska.

Odpowiedzialnymi za reklamowanie pracowników cywilnych są dowódcy zainteresowanych jednostek, instytucji i zakładów wojskowych, którzy te sprawy załatwiają w porozumieniu z właściwymi wojskowymi komendami rejonowymi. Szczegółowe zasady reklamacji pracowników cywilnych w wojsku określa specjalna instrukcja Ministra Obrony Narodowej.

Również dowódcy jednostek odpowiedzialni są za ustalenie, w porozumieniu z wojskowymi komendami rejonowymi i prezydiami rad narodowych, planów uzupełnienia w razie mobilizacji potrzeb jednostek wojskowych w zakresie pracowników cywilnych w przypadku, gdy etaty czasu wojennego przewidują zwiększenie tej kategorii osób na czas wojny.

III. NIEKTÓRE TENDENCJE ROZWOJOWE REKLAMACJI KADR FACHOWYCH DLA POTRZEB GOSPODARKI NARODOWEJ

Jednym z ważnych zagadnień związanych z przygotowaniem obronności Państwa spoczywającym na wszystkich ministerstwach i urzędach centralnych, a na Ministerstwie Obrony Narodowej w szczególności, jest studiowanie problemu dotyczącego potrzeb gospodarki narodowej w zakresie kadr fachowych na czas wojny oraz ich struktury, metod i sposobu zaspakajania. Przedmiot prowadzonych w Sztabie Generalnym studiów na tym odcinku sprowadza się obecnie do prowadzenia badań i poszukiwania lepszych rozwiązań takich zagadnień, jak np.:

- konieczność ściślejszego łączenia spraw reklamacyjnych z zadaniami poszczególnych resortów na czas wojny;
- ustalanie najbardziej właściwych zasad prowadzenia prac reklamacyjnych w czasie wojny;
- sprawa zarządzania siłą roboczą w czasie wojny itp.

Problem reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny jest zagadnieniem o znaczeniu ogólnopństwowym. Od właściwego rozwiązania tego zagadnienia w czasie pokoju w dużej mierze zależy zapewnienie

zakładom pracy niezbędnej ilości specjalistów dla zachowania ciągłości produkcji w czasie wojny. Wymaga to ze strony wszystkich ministerstw i urzędów centralnych, a w szczególności ze strony Sztabu Generalnego ścisłego łączenia spraw reklamacyjnych z zadaniami poszczególnych resortów na czas wojny. Aczkolwiek sprawa ta jest przedmiotem codziennej troski odpowiedzialnych za ten dział organów - Sztabu Generalnego i departamentów /wydziałów/ wojskowych poszczególnych ministerstw, to jednak duża ilość resortów, tysiące zakładów i zachodzące w nich zmiany organizacyjne podyktowane różnymi względami, powodują trudności w prowadzeniu spraw reklamacyjnych w ścisłym powiązaniu z zadaniami wojennymi tych organów i potrzebami mobilizacyjnymi sił zbrojnych w zakresie rezerw osobowych.

Wskazuje to na potrzebę większego powiązania w najbliższym czasie spraw dotyczących reklamacji kadr fachowych z perspektywnymi planami dotyczącymi założeń i kierunków rozwoju gospodarki narodowej w czasie pokoju oraz planami dotyczącymi zadań wojennych poszczególnych działów i resortów, jak też zwiększenia udziału Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, w prowadzonych przez Sztab Generalny pracach reklamacyjnych.

Kolejnym zagadnieniem, które jest przedmiotem prowadzonych badań - jest sprawa ustalenia najbardziej właściwych zasad reklamowania osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu w czasie wojny i kompetencji organów w tym zakresie. Wyniki badań tych zagadnień potwierdzają słuszność przyjętych już założeń reklamowania w czasie wojny również poborowych, którzy w tym okresie będą zatrudnieni na stanowiskach objętych reklamacją grupową. Dotyczy to także studentów szkół wyższych, którzy w czasie pokoju korzystają z odroczeń służby wojskowej.

Dotychczasowe przepisy reklamacyjne zakładają możliwość przedłużania w czasie wojny okresu ważności udzielonych reklamacji w razie, gdy zakłady pracy nie zdołają przygotować kadr zastępczych dla zastąpienia żołnierzy rezerwy czasowo reklamowanych. Na tym odcinku widzi się, że czynności związane z przedłużaniem okresu ważności udzielonych reklamacji powinny należeć do kompetencji wojskowych

komend rejonowych, które zadania te wykonywałyby w myśl ogólnych wytycznych Sztabu Generalnego i wskazań wojewódzkich sztabów wojskowych.

Do zadań Sztabu Generalnego na tym odcinku należałoby w szczególności ustalanie możliwości przedłużania udzielonych reklamacji żołnierzom rezerwy w świetle wojennych potrzeb sił zbrojnych i poszczególnych działów gospodarki narodowej, określanie kategorii osób, którym reklamacje mogą być przedłużone, jak też ustalanie ogólnych zasad dokonywania czynności z tym związanych. Zadaniem wojewódzkich sztabów wojskowych w zakresie reklamacji kadr fachowych byłaby koordynacja tych spraw na szczeblu wojewódzkim. Przewiduje się również powierzenie organom wojskowym na szczeblu wojewódzkim rozpatrywanie spraw dotyczących reklamacji indywidualnych.

Następnym zagadnieniem będącym przedmiotem dalszych dociekań jest sprawa wypracowania odpowiadających warunkom i potrzebom współczesnej wojny, zasad ogólnego kierownictwa reklamacji kadr fachowych oraz metod i form zarządzania zasobami siły roboczej w czasie wojny. Konkretny metody i formy kierowania i zarządzania całą gospodarką wojenną, w tym również zasobami kadr fachowych i siły roboczej zależą od wielu czynników. Dlatego też w poszczególnych państwach były one w przeszłości różne i różne są ich koncepcje na przyszłość.

Potrzeby i wymogi ekonomiczne wojen współczesnych poczynszy od pierwszej wojny światowej rozrosły się do rozmiarów, którym sprostanie wymaga podporządkowania wojnie całej gospodarki narodowej. Podporządkowanie takie i osiągnięcie pożądanego efektu we właściwym czasie i odpowiedniej dziedzinie może nastąpić tylko przy centralnym państwowym kierownictwie gospodarką narodową, dostosowanym do warunków i potrzeb wojny.

Scentralizowany system kierowania i zarządzania gospodarką w czasie wojny wymaga powołania do życia odpowiednich organów do zarządzania gospodarką wojenną. W czasie drugiej wojny światowej takim organem w Niemczech była Rada Generalna Rzeszy, w Anglii - Komitet Ekonomiczny, a w Związku Radzieckim - Państwowy Komitet Obrony.

Organy te posiadały swoje odpowiedniki na różnych szczeblach podziału administracyjnego państwa, które skupiały wszystkie najważniejsze funkcje gospodarcze oraz kierowały i zarządzały gospodarką wojenną w terenie.

W naszym Państwie wszystkie sprawy związane z zarządzaniem gospodarką w czasie wojny będą powierzone Komitetowi Obrony Kraju.

Również scentralizowane zarządzanie kadrą fachową i siłą roboczą zostało wprowadzone po raz pierwszy w czasie pierwszej wojny światowej. Nastąpiło to pod wpływem zaistnienia ostrego braku siły roboczej, jaki odczuła gospodarka wojenna.

W okresie drugiej wojny światowej gospodarką siły roboczej w krajach europejskich zajmowały się samodzielne urzędy w postaci ministerstw pracy. W Związku Radzieckim centralne, planowe zarządzanie siłą roboczą zgodnie z wymogami gospodarki socjalistycznej istniało już przed wojną. Jednak mimo to, wywołany przez wojnę deficyt siły roboczej spowodował konieczność udoskonalenia kierownictwa ewidencją i rozdziałem rezerw siły roboczej oraz rekrutacji szkolenia kadr. W tym celu w kilka miesięcy po rozpoczęciu wojny w ZSRR, obok Głównego Urzędu Rezerw Siły Roboczej, został powołany Komitet do spraw Ewidencji i Rozdziału Siły Roboczej, który główną uwagę skupiał na zapewnieniu w pierwszej kolejności kadr fachowych przemysłowi zbrojeniowemu.

Tak więc doświadczenia obu wojen światowych dowodzą, że państwowe zarządzanie siłą roboczą jest swego rodzaju obiektywną koniecznością wynikającą z zadań i warunków wojny współczesnej.

W oparciu o doświadczenia minionych wojen, również i w naszym kraju obowiązujące przepisy prawne zakładają na czas wojny centralne kierownictwo reklamacją kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej, jak też państwowe scentralizowane zarządzanie siłą roboczą.

Zadania związane z ogólnym kierownictwem reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej w czasie wojny w myśl uchwały Rady Ministrów, należą do kompetencji Ministerstwa Obrony Narodowej. Natomiast sprawy związane z państwowym zarządzaniem siłą roboczą w myśl przepisów okresu wojennego należą do kompetencji Komitetu Pracy i Płac.

Terenowymi organami Ministerstwa Obrony Narodowej powołanymi do prowadzenia prac związanych z reklamowaniem kadr fachowych są wojskowe komendy wojewódzkie i rejonowe, a organami powołanymi do wykonywania w czasie wojny zadań związanych z zapobieganiem nadmiernemu i przypadkowemu ogałacaniu pewnych rejonów lub zakładów pracy oraz podziałem siły roboczej między różne potrzeby; odpowiednio do ich znaczenia w realizacji zadań wojennych - są właściwe do spraw zatrudnienia organy prezydiów rad narodowych.

Ogólnie rzecz biorąc, tendencje rozwojowe na odcinku prowadzenia prac reklamacyjnych zmierzają do:

- pełnego dostosowania zakresu reklamacji kadr fachowych do rzeczywistych potrzeb wojennych poszczególnych resortów i ustalenia najbardziej właściwych zasad prowadzenia prac z tym związanych w czasie wojny;
- wypracowania odpowiadających warunkom i potrzebom współczesnej wojny metod i form ogólnego kierownictwa i zarządzania zasobami kadr fachowych i siły roboczej w czasie wojny, przy uwzględnieniu roli i zadań powołanych do życia wojewódzkich /a w niedługim czasie i powiatowych/ sztabów wojskowych.

IV. Z A K O N C Z E N I E /wnioski ogólne/

Reasumując zagadnienie dotyczące reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej na czas wojny należy podkreślić, że:

1. Wojny współczesne są zarówno walką zbrojną jak i ekonomiczną. Wymagają one nie tylko celowego wykorzystania rezerw ludzkich, jako uzupełnienia sił zbrojnych, lecz także zapewnienia kadr fachowych i siły roboczej gospodarce narodowej, a w pierwszym rzędzie przemysłowi zbrojeniowemu.
2. Rola wojskowo-ekonomiczna rezerw ludzkich wynika ze współzależności wojny i ekonomiki, z oddziaływania potencjału ekonomicznego na możliwości wojskowe Państwa. Podstawowym warunkiem racjonalnego wykorzystania rezerw ludzkich

- w czasie wojny jest znalezienie rozsądnego kompromisu między zapotrzebowaniem frontu i zaplecza na różnego rodzaju specjalistów oraz właściwy podział rezerw osobowych między siły zbrojne i gospodarkę narodową.
3. Istota reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej polega na zwolnieniu od obowiązku służby wojskowej w razie mobilizacji i w czasie wojny żołnierzy rezerwy niezbędnych ze względu na posiadane kwalifikacje naukowe, zawodowe lub specjalne na zajmowanych stanowiskach w zakładach pracy ważnych dla obrony Państwa lub gospodarki narodowej oraz w organach władzy i administracji państwowej albo w organizacjach politycznych i społecznych.
 4. Szczególne znaczenie reklamacji kadr fachowych dla potrzeb gospodarki narodowej polega na tym, że bez uprzedniego rozwiązania tego zagadnienia niemożliwe jest realne planowanie uzupełnienia stanem osobowym potrzeb mobilizacyjnych sił zbrojnych, jak też opracowanie mobilizacyjnych planów kadrowego zabezpieczenia poszczególnych zakładów pracy na czas wojny.
 5. Doświadczenia obu wojen światowych dowodzą, że centralne zarządzanie zasobami kadr fachowych i siły roboczej jest swego rodzaju obiektywną koniecznością wynikającą z zadań i warunków wojny współczesnej. Konkretnie formy i metody zarządzania zasobami rezerw ludzkich w czasie wojny powinny zapewniać jak najbardziej efektywne wykorzystanie potencjalnej możliwości dla zaspokojenia potrzeb frontu.

zasobów rezerw ludzkich w wieku zdolności do pracy

<p>K O B I E T Y /w wieku 18 - 54 lat życia i starsze/</p>	<p>postępujące zawody przydatne dla wojska /w wieku 18 - 40 lat życia/</p>	<p>Młodzież w wieku 16 - 18 lat życia</p>	<p>Przedpoborowi i poborowi w wieku 18-19 lat życia oraz poborowi nie- powołani do wojska w wieku do 22 lat życia.</p>	<p>Żołnierze rezerwy /oficerowie do 60 lat, a podoficerowie i szeregowcy w wieku od 23 do 50 lat życia/</p>	<p>Reklamowani</p>	<p>Zwolnieni od powszechnego obowiązku wojskowego ze względu na stan zdro- wia /w wieku od 20 do 50 lat życia/</p>	<p>Zwolnieni od powszechnego obowiązku wojskowego ze względu na wiek /otc. ponad 60, a podr. i szereg. ponad 50 lat życia/</p>
	<p>M E Ź C Z Y Ź N I /w wieku od 18 do 50 lat życia i starsi/</p>						
	<p>.....</p>						
	<p>.....</p>						
	<p>.....</p>						
	<p>.....</p>						

Osoby niepodlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu

Osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu

Osoby reklamowane.

.....
.....
x x x x x x x x

TAJNE SPEC. ZNACZENIA

Egz. nr.....

W Y K A Z

stanowisk i zawodów podlegających reklamacji grupowej

w resorcie

Ip.	Nazwa zakładu / grup zakładów / pracy	Nazwa stanowiska / zawodu / podlegającego reklamacji	Ilość stanowisk / statów / objętych reklamacją	Udzieleńców i szeregowcom rezerwy	Udzieleńców reklamacji oficerom i podchorążym rezerwy	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7
1.	Fabryka Urządzeń Mechanicznych Katowice ul. Kościuszki nr 5	1. Dyrektor 2. Zastępca dyrektora 3. Główny księgowy 4. Mistrz 5. Tokarz	1 2 1 3 40	na okres 12 m-cy na okres 9 m-cy na okres 6 m-cy na okres 9 m-cy na okres 6 m-cy	na okres 12 m-cy na okres 9 m-cy na okres 6 m-cy na okres 9 m-cy na okres 6 m-cy	na okres 12 m-cy na okres 9 m-cy nie udzie- la się. w wieku ponad 40 lat na okr. 6 mcy nie udzie- la się.

Uwaga: wypełniony przykładowo.

L I T E R A T U R A

=====

1. Ustawa z dnia 30 stycznia 1959 roku o powszechnym obowiązku wojskowym.
2. Uchwała Rady Ministrów nr 334/59 z dnia 29 lipca 1959 roku w sprawie zasad i trybu zwalniania od obowiązku odbywania służby wojskowej /reklamowania/w razie mobilizacji i w czasie wojny.
3. Instrukcja reklamacyjna - zarządzenie MON nr 01 z dnia 22 stycznia 1958 roku.
4. Wojna a ludzkie rezerwy - wydawnictwo MON 1962 r.
5. Zagadnienia kwalifikowanej siły roboczej w gospodarce wojennej - zeszyty naukowe WAP nr 1, 1961 r.
6. Zarys ekonomiki wojennej - wydawnictwo Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych w Warszawie - 1962 r.

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

SZTAB GENERALNY

"ZATWIERDZAM"
SZEF ZARZADU X SZTABU GENERALNEGO

POUFNE

egz.nr...

ppłk dypl. Henryk KOSSAKOWSKI

8.XI.1963 r.

ZASADY PROWADZENIA EWIDENCJI LUDNOSCI
DLA POTRZEB ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ I WOJSKOWEJ

/Opracował ppłk mgr Franciszek TRAWINSKI/

WARSZAWA

1963 r.

S P I S T R E S C I

W S T E P

1. Pojęcie, zadania i stan prawny ewidencji i kontroli ruchu ludności.
2. Przepisy prawne.
3. Obowiązek meldunkowy ludności.
4. Wojskowy obowiązek meldunkowy.
5. Obowiązek meldunkowy cudzoziemców.
6. Obowiązek meldunkowy uczestników wycieczek, wczasowiczów, osób leczących się w zakładach leczniczych i sanatoriach oraz osób prowadzących wędrowny tryb życia.
7. Obowiązek meldunkowy w hotelach.
8. Ograniczenia meldunkowe wynikające z:
 - a/ prawa lokalowego,
 - b/ szczególnych przepisów meldunkowych,
 - c/ przepisów dotyczących strefy nadgranicznej.
9. Dokumenty ewidencji ludności.
10. Struktura organizacyjna organów ewidencji i kontroli ruchu ludności oraz zakres ich działania.
11. Dowody tożsamości:
 - a/ dowody osobiste,
 - b/ paszporty,
 - c/ wojskowe dokumenty osobiste,
 - d/ dokonywanie przez organy ewidencji ludności wpisów w dowodach tożsamości.
12. Zmiany w ewidencji wojskowej w związku z dopełnianiem wojskowego obowiązku meldunkowego.
13. Niektóre zagadnienia dotyczące obowiązku meldunkowego i prowadzenia ewidencji w czasie wojny.
14. Sankcje karne.
15. Zakończenie i wnioski ogólne.

W S T E P

Rozwój gospodarki socjalistycznej opiera się na planowości, co oznacza stałe i świadome utrzymywanie proporcji między poszczególnymi jej dziedzinami. Planowanie socjalistyczne wymaga posiadania niezbędnych danych potrzebnych do realizacji podejmowanych zamierzeń. W określonej mierze zadanie to spełnia ewidencja ludności.

Ewidencja ludności oparta na obowiązku meldunkowym, dostarcza zainteresowanym organom administracji państwowej potrzebnych danych dla ich planowej działalności gospodarczej, kulturalnej i socjalnej. Od jakości danych demograficznych zależy np.: wzrost nakładów finansowych na produkcję środków komunikacji, rozwój budownictwa mieszkaniowego, lokalizację i ilość szkół szczególnie stopnia podstawowego itp.

Również dla potrzeb obronności kraju ogromne znaczenie ma posiadanie ewidencji wojskowej rezerw osobowych. Ewidencja wojskowa ma szczególne znaczenie dla tych sił zbrojnych, których organizacja uzupełnienia opiera się na zasadzie powszechnego obowiązku wojskowego. W tych warunkach, bez posiadania ewidencji wojskowej nie można "budować" żadnego planu uzupełnienia sił zbrojnych i to zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie wojny.

Problem ewidencji rezerw osobowych jest sprawą skomplikowaną i obejmuje takie zagadnienia, jak np.: ustalenie ogólnej liczebności i przyrostu naturalnego ludności z podziałem według płci i wieku, ocenę poziomu kultury ogólnej i technicznej ludności i jej strukturę zawodową, ocenę stanu zdrowotnego ludności itp. Ponadto problem rezerw ludzkich wymaga ewidencyjnego wyodrębnienia rezerw ludzkich na okres wojny dla potrzeb sił zbrojnych i gospodarki narodowej, a w siłach zbrojnych - rezerw dla potrzeb wojsk operacyjnych i obrony terytorium kraju.

W okresie minionej wojny prowadzona w naszym kraju ewidencja rezerw osobowych uległa prawie zupełnie zniszczeniu, a ta która ocalała, na skutek gwałtownego i masowego ubytku ludności i jej ogromnego przemieszczenia się,

stała się zupełnie nieprzydatną dla potrzeb wojska. Z tych też względów w latach 1949-1950, przy dużym nakładzie sił i środków przeprowadzono na terenie całego kraju rejestrację rezerw osobowych.

Odtworzona w ten sposób ewidencja wojskowa rezerw osobowych i sukcesywnie uaktualniana przez organy wojskowe w miarę zachodzących zmian dotyczących osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu, związanych w szczególności z odbyciem przez kolejne kontyngenty osób służby wojskowej, zmianą miejsca zamieszkania i nabyciem kwalifikacji zawodowych znajdujących przydatność w wojsku - stanowi konieczną podstawę w zakresie planowania i uzupełnienia Sił Zbrojnych PRL.

1. POJECIE, ZADANIA I STAN PRAWNY EWIDENCJI I KONTROLI RUCHU LUDNOSCI

Ewidencja ludności jest to spis ludności prowadzony aktualnie według miejscowości, gromad, domów i lokali. Prowadzenie ewidencji i kontroli ruchu ludności polega na rejestrowaniu danych o stanie i ruchu ludności, jak również na wykonywaniu innych czynności zmierzających do ustalenia tego stanu i ruchu.

Zadaniem prowadzonej ewidencji ludności jest spełnianie funkcji usługowych na rzecz niektórych organów administracji państwowej i ludności. Usługi te mają trojaki charakter: demograficzny, administracyjno-porządkowy i osobowy.

Usługi demograficzne. Odpowiednie zestawienia statystyczne z materiałów ewidencji i kontroli ruchu ludności według płci, wieku, struktury zawodowej, małżeństw, urodzeń, zgonów, zameldowań i wymeldowań na zamieszkanie dają materiał różnym organom państwowym do badań demograficznych i wyciągania odpowiednich wniosków praktycznych dla swej działalności. Np.: ustala się przyrost naturalny /wynika on z różnicy urodzin i zgonów/, ustala się przyrost ludności zdolnej do pracy itp.

Usługi administracyjno-porzadkowe. Dopełnianie obowiązku meldunkowego przez obywateli orientuje w szczególności organy Milicji Obywatelskiej, organy wymiaru sprawiedliwości, rad narodowych i inne organy administracji państwowej o miejscu zamieszkania osób. Ponadto na podstawie danych statystycznych dotyczących ruchu ludności organy kwaterunkowe mogą prowadzić również odpowiednią politykę mieszkaniową, organy zaopatrzeniowe - planować i dostarczać zaopatrzenie ludności itp.

Usługi osobowe. Przy pomocy meldunków każda osoba ma określone swe miejsce zamieszkania, cechę określającą stan tej osoby w danej grupie społecznej - w konkretnej miejscowości.

Z usług ewidencji i kontroli ruchu ludności korzystają:

- 1/ Główny Urząd Statystyczny, który zbiera wszystkie dane o ewidencji dla celów statystyki dotyczącej ruchu ludności. Jak wiadomo statystyka ta jest jednym z głównych elementów całości planowania gospodarczego w kraju. W szczególności dotyczy to spraw zaopatrzenia, budownictwa mieszkaniowego, urządzeń kulturalno-oświatowych, zatrudnienia itp.;
- 2/ administracja szkolna /szkoły podstawowe i wydziały oświaty PRN/ w celu dopełnienia obowiązku szkolnego. W związku z tym organy ewidencji ludności przygotowują raz w roku wykazy dzieci objętych obowiązkiem powszechnego nauczania oraz raz w miesiącu wykazy dzieci, które zostały zameldowane lub wymeldowane w obwodzie danej szkoły;
- 3/ wydziały zdrowia i opieki społecznej prezydów rad narodowych, dla których organy ewidencji ludności sporządzają wykazy osób objętych obowiązkowymi szczepieniami ochronnymi przeciwko błonicy, durowi brzuszemu, ospie naturalnej;
- 4/ wojskowe komendy rejonowe - w drodze otrzymywania stałych informacji o zdarzeniach mających zasadniczy wpływ na prowadzenie w stanie aktualnym ewidencji wojskowej

- osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu. Ponadto raz w roku /listopad, grudzień/ wydziały spraw wewnętrznych PRN otrzymują imienne wykazy przedpoborowych:
- 5/ poszczególni obywatele, instytucje jak sady, banki oraz organy ścigania /Milicja Obywatelska i prokuratury/ - w sprawach dotyczących ustalenia miejsca zamieszkania osób poszukiwanych;
 - 6/ administracje mieszkań oraz wydziały gospodarki komunalnej PRN, które za pomocą książek meldunkowych mają możliwość aktualnego orientowania się o stanie zamieszkania każdego lokalu, prowadzenia odpowiedniej polityki mieszkaniowej, jak też przeciwdziałania nadmiernemu zagęszczeniu mieszkań.

Ponadto organy ewidencji ludności przygotowują wykazy wyborców do Sejmu i rad narodowych.

2. PRZEPISY PRAWNE

Na podstawie przepisów prawnych obowiązujących do 1 stycznia 1962 roku działalność organów ewidencji i kontroli ruchu ludności była funkcją organów Milicji Obywatelskiej. Dalsze prowadzenie przez Milicję Obywatelską ewidencji ludności jako zadań natury czysto administracyjnej uznano za niesłuszne, a to w szczególności ze względu na zapewnienie tym organom wykonywania ich podstawowych funkcji, jakimi są: ściganie przestępstw i utrzymanie porządku publicznego. Z dniem 1 stycznia 1962 roku weszła w życie nowa ustawa o ewidencji i kontroli ruchu ludności. W świetle postanowień wymienionej ustawy prowadzenie spraw dotyczących ewidencji ludności przejęły organa administracji rad narodowych. Oznacza to, że rady narodowe objęły swą kontrolą ten dział administracji, który z racji wykonywanych funkcji codziennie i masowo załatwia sprawy obywateli. Jednocześnie na organach Milicji Obywatelskiej spoczywa zadanie sprawowania nadzoru w zakresie dopełniania przez ludność czynności wynikających z obowiązku meldunkowego.

Wykaz obowiązujących przepisów prawnych z zakresu ewidencji i kontroli ruchu ludności przedstawia załącznik nr 1.

3. OBOWIĄZEK MELDUNKOWY LUDNOSCI

Zasadniczym elementem dla utrzymania aktualności ewidencji ludności jest właściwa realizacja obowiązku meldunkowego.

Obowiązek meldunkowy dotyczy wszystkich osób przebywających na obszarze Państwa Polskiego, tzn. obywateli polskich i cudzoziemców. Od zasady tej zachodzi tylko jeden wyjątek, mianowicie obowiązkowi meldunkowemu nie podlegają cudzoziemcy korzystający w Polsce z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych - osoby te posiadają legitymacje wydane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

Obowiązkiem meldunkowym objęte są zdarzenia i zmiany spowodowane:

- 1/ zmianą miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu czasowego.

Miejsce zamieszkania - jest to miejscowość, w której dana osoba zajmuje mieszkanie lub jego część w okolicznościach wskazujących na trwałe ześrodkowanie tam jej stosunków osobistych, rodzinnych i zarobkowych.

Pobyt czasowy - jest to pobyt o charakterze przejściowym, jeśli dana osoba posiada miejsce zamieszkania w innej miejscowości lub lokalu. Należy zauważyć, że pobyt czasowy nie jest uzależniony od żadnego terminu i może być ustalony przez organ ewidencji i kontroli ruchu ludności na podstawie oświadczenia osoby zainteresowanej oraz na podstawie okoliczności towarzyszących takiemu pobytowi.

Nadmienia się, że nieograniczenie pobytu czasowego żadnym terminem z wielu względów jest niekorzystne. Dotyczy to w szczególności spraw lokalowych, ponieważ osoba zameldowana na pobyt czasowy nie ma obowiązku wymeldowania w miejscu stałego zamieszkania, co w wielu przypadkach wiąże się z niesłusznym zajmowaniem lokalu faktycznie nie zamieszkałego przez tę osobę. Już obecnie rozważana jest sprawa ograniczenia pobytu czasowego do 2 lat i wprowadzenia obowiązku wymeldowania się w miejscu stałego zamieszkania w razie wyjazdu na pobyt czasowy;

2/ urodzeniem się dziecka, zgonem osoby, zmianą nazwiska lub imienia.

Obowiązek meldunkowy spoczywa na rodzicach i opiekunach odnośnie osób niepełnoletnich i umysłowo chorych, a obowiązek zgłoszenia zgonu spoczywa na domownikach osoby zmarłej, a jeśli ich brak, na dozorczy lub administratorze, czy właścicielu domu.

Zmiana miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu czasowego powoduje obowiązek meldunkowy:

- 1/ w razie przybycia na stałe do nowej miejscowości - obowiązek zgłoszenia zamieszkania, a w razie przybycia na stałe do innego lokalu w tej samej miejscowości - obowiązek zgłoszenia nowego adresu w tym samym miejscu zamieszkania. Dopełnienie tych obowiązków powinno nastąpić przed upływem czwartej doby, od czasu przybycia do nowej miejscowości lub nowego lokalu;
- 2/ w razie przybycia na pobyt czasowy do innej miejscowości niż miejsce zamieszkania - obowiązek zgłoszenia pobytu czasowego, a jeśli się zmienia tam adres, to obowiązek zgłoszenia nowego adresu. Termin dopełnienia tego obowiązku - również przed upływem czwartej doby od czasu przybycia na pobyt czasowy do danej miejscowości lub zmiany adresu;
- 3/ w razie opuszczenia miejsca pobytu czasowego lub zmiany adresu miejsca pobytu - obowiązek zgłoszenia tych zmian przed upływem drugiej doby od chwili ich zaistnienia.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 25 czerwca 1963 roku w sprawie wykonywania obowiązku meldunkowego oraz prowadzenia ewidencji ludności /Dz.U. Nr 32, poz. 108/ opuszczenie na stałe miejsca zamieszkania lub zmiana na stałe lokalu w tej samej miejscowości nie powoduje obowiązku zgłoszenia tych zmian w dotychczasowym miejscu zamieszkania. O zmianach tych dotychczasowy organ ewidencji i kontroli ruchu ludności powiadamiany jest w trybie administracyjnym przez organ ewidencji właściwy ze względu na nowe miejsce zamieszkania.

W razie urodzenia się dziecka, zgłoszenie zameldowania powinno nastąpić w ciągu 14 dni w miejscu zamieszkania lub pobytu czasowego matki.

Obowiązek zgłoszenia zgonu powinien być dopełniony w ciągu 3 dni od dnia zgonu w miejscu ostatniego zamieszkania lub pobytu.

Zgłoszenie zmiany imienia i nazwiska powinno nastąpić w ciągu 14 dni w miejscu stałego zamieszkania.

Termin dla dopełnienia obowiązku meldunkowego w ciągu 24 godzin dotyczy następujących przypadków:

- 1/ zameldowania się w hotelu lub zakładzie przeznaczonym do czasowego pobytu, jak również przez właścicieli lokali w miejscowościach uzdrowiskowych;
- 2/ zgłoszenia zamieszkania i pobytu czasowego na obszarze strefy nadgranicznej;
- 3/ wszelkich zgłoszeń meldunkowych cudzoziemców;
- 4/ zgłoszenia pobytu czasowego i wymeldowania osób przebywających stale w namiotach i innych ruchomych urządzeniach mieszkalnych /dotyczy to cyganów/;
- 5/ w przypadku wprowadzenia przez Ministra Spraw Wewnętrznych czasowo w niektórych miejscowościach takiego terminu.

Niezależnie od obowiązku samych osób podlegających obowiązkowi meldunkowemu - do dopilnowania wykonania przez te osoby obowiązku meldunkowego są obowiązani:

- 1/ najemca lub właściciel lokalu;
- 2/ właściciel domu jednorodzinnego lub mieszkania spółdzielczego wyłączonego spod publicznej gospodarki lokalami.

Są oni za tym odpowiedzialni za porządek meldunkowy w swoim lokalu lub domu, a w razie potrzeby sami powinni dokonać czynności związanych z zameldowaniem.

Do dopilnowania dopełnienia obowiązku meldunkowego są obowiązani również:

- 1/ kierownicy hoteli lub zakładów przeznaczonych do czasowego wynajmu lokali oraz kierownicy zakładów lub instytucji udzielających mieszkania w związku z pracą, nauką, leczeniem lub wypoczynkiem;
- 2/ dozorca domu, a jeżeli nie ma dozorca, administrator obowiązany jest zawiadomić organ ewidencji o niedopełnieniu obowiązku meldunkowego przez osoby przebywające w tych domach.

4. WOJSKOWY OBOWIĄZEK MELDUNKOWY

Wojskowy obowiązek meldunkowy stanowi podstawę prowadzenia ewidencji wojskowej. Obowiązek ten zawiera niezbędne dane, jakie są potrzebne do prowadzenia w stanie aktualnym ewidencji rezerw osobowych w wojskowych komendach rejonowych. W jakim stopniu obowiązek ten jest wykonywany przez obywateli, jak również w jakim stopniu organy ewidencji ludności przyjmujące wykonanie tego obowiązku powiadamiają o jego dopełnieniu wojskowe komendy rejonowe - w takim stopniu prowadzona jest ewidencja wojskowa rezerw osobowych. A zatem zakres tego obowiązku, sposób jego dopełniania i system powiadamiania organów wojskowych o jego wykonaniu mają zasadniczy wpływ na stan ewidencji wojskowej.

Wojskowy obowiązek meldunkowy wynika z przepisów ustawy z dnia 30 stycznia 1959 roku o powszechnym obowiązku wojskowym oraz rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 1961 roku w sprawie obowiązku meldunkowego osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu.

Wojskowemu obowiązkowi meldunkowemu podlegają następujący mężczyźni:

- 1/ przedpoborowi w wieku 18 lat,
- 2/ poborowi w wieku 19 lat i starsi,
- 3/ żołnierze zwolnieni z zasadniczej służby wojskowej bez przeniesienia do rezerwy;
- 4/ studenci szkół wyższych odbywający wojskowe szkolenie studentów,
- 5/ żołnierze rezerwy.

Wojskowemu obowiązkowi meldunkowemu podlegają również kobiety w przypadku przeniesienia ich do rezerwy.

Wojskowy obowiązek meldunkowy polega na zgłaszaniu:

- 1/ zmian miejsca zamieszkania oraz zmian miejsca pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące;
- 2/ wyjazdu z miejsca zamieszkania na pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące i powrotu do miejsca zamieszkania po czasowej nieobecności trwającej ponad 2 miesiące;
- 3/ zmian adresu w obrębie miejsca zamieszkania lub w obrębie pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące;
- 4/ zmian imienia i nazwiska;
- 5/ zmian dotyczących wykształcenia średniego i wyższego oraz zawodu.

Oficerowie rezerwy dodatkowo obowiązani są zgłaszać zmiany miejsca zatrudnienia i stanowiska pracy.

Osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu - spełniają wojskowy obowiązek meldunkowy łącznie z obowiązkiem meldunkowym wynikającym z przepisów ustawy o ewidencji i kontroli ruchu ludności w zakresie zmian:

- 1/ miejsca zamieszkania oraz zmian miejsca pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące;
- 2/ adresu w obrębie miejsca zamieszkania lub pobytu czasowego;
- 3/ imienia lub nazwiska.

Pozostałe zmiany dotyczące:

- 1/ wyjazdu z miejsca zamieszkania na pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące i powrotu do miejsca zamieszkania po czasowej nieobecności trwającej ponad 2 miesiące;
- 2/ wykształcenia i zawodu oraz miejsca zatrudnienia i stanowiska pracy

spełniane są oddzielnie, ponieważ nie wchodzą one w zakres obowiązku meldunkowego ogółu ludności.

Wszystkie wymienione zmiany spełnia się we właściwych organach ewidencji ludności, jedynie dopełnienie zmian dotyczących wykształcenia, zawodu oraz miejsca zatrudnienia i stanowiska pracy - podlega zgłoszeniu bezpośrednio w wojskowej komendzie rejonowej.

O dopełnieniu zgłoszenia zmian dotyczących miejsca zamieszkania lub pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące, organy ewidencji i kontroli ruchu ludności dokonują w wojskowych dokumentach osobistych osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu adnotacji dotyczących przynależności ewidencyjnej do wojskowej komendy rejonowej. Adnotacje te mają zasadnicze znaczenie dla organów ewidencji ludności w razie powiadamiania WKR o zmianach zgłoszonych przez osoby, jak również dla zakładów pracy w przedmiocie dopilnowania wykonania przez pracowników wojskowego obowiązku meldunkowego. Ponadto informują one obywateli o ich przynależności ewidencyjnej do WKR, co ma szczególne znaczenie przy zameldowaniu w nowym miejscu zamieszkania z uwagi na administrowanie przez większość WKR dwoma lub więcej powiatami.

Należy zauważyć, że do dnia 1 stycznia 1962 roku wszystkie zmiany spełniane obecnie w organach ewidencji ludności dopełniane były osobno przed różnymi organami - wydziałami spraw wewnętrznych prezydiów rad narodowych, a następnie organami Milicji Obywatelskiej. Ten system nie tylko był niedogodny z punktu widzenia interesów obywatela, ale powodował również prowadzenie przez wydziały spraw wewnętrznych osobnej ewidencji wojskowej, co w skali krajowej wyrażało się w ilości około 9.000 ksiąg ewidencyjnych. Od 1 stycznia 1962 roku prowadzenie osobnej ewidencji wojskowej na szczeblu rad narodowych zostało zaniechane, a konieczne dane dla potrzeb wojska są zamieszczane w ogólnej ewidencji ludności.

Poza przytoczonymi zmianami wchodzącymi w zakres wojskowego obowiązku meldunkowego - ustawa o powszechnym obowiązkowi wojskowym oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 marca 1963 roku w sprawie służby wojskowej w systemie obrony terytorialnej /Dz.U.nr 14,

poz. 75/ - nałożyły szczególne obowiązki meldunkowe na żołnierzy odbywających czynną służbę wojskową w systemie OTK, a mianowicie:

- 1/ żołnierze zasadniczej służby wojskowej obowiązani są zawiadamiać niezwłocznie dowódcę jednostki wojskowej ustnie lub pisemnie o opuszczeniu na czas ponad 2 tygodnie miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące;
- 2/ żołnierze rezerwy powołani na ćwiczenia wojskowe zwyczajne z przerwami, obowiązani są uzyskać zgodę dowódcy jednostki na opuszczenie miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące, jeżeli opuszczenie to spowoduje nieobecność na szkoleniu w miejscu i czasie ustalonym w wezwaniu.

Ten szczególny obowiązek wprowadzony w odniesieniu do żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową w systemie obrony terytorialnej wynika ze względów organizacyjnych i konieczności zapewnienia sprawności przebiegu szkolenia.

5. OBOWIAZEK MELDUNKOWY CUDZOZIEMCOW

Cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego, a za tym obywatele państw obcych i bezpaństwowcy.

Obowiązek meldunkowy cudzoziemców wynika z suwerennego prawa państwa do sprawowania zwierzchnictwa terytorialnego wobec rzeczy i osób znajdujących się na jego terytorium.

W stosunku do cudzoziemców przebywających na obszarze Państwa Polskiego stosuje się na ogół te same kryteria w sprawach meldunkowych, jak do obywateli polskich, z uwzględnieniem następujących zasad:

- 1/ termin na dopełnienie obowiązku meldunkowego wynosi zawsze 24 godziny od chwili przybycia lub opuszczenia miejsca pobytu;
- 2/ dla potwierdzenia zgłoszonych zmian są wymagane inne dokumenty /wizy/;

- 3/ w paszportach i innych dokumentach cudzoziemca nie wolno dokonywać żadnych adnotacji, a wydaje mu się "Potwierdzenie zameldowania cudzoziemca";
- 4/ przy pierwszym meldowaniu organ ewidencji obowiązany jest poinformować cudzoziemca o obowiązku zgłoszenia się najdalej w ciągu 8 dni od chwili przekroczenia granicy PRL do właściwej komendy Milicji Obywatelskiej w celu dokonania rejestracji niezależnie od obowiązku meldunkowego.

6. OBOWIĄZEK MELDUNKOWY UCZESTNIKÓW WYCIECZEK, WZASOWICZÓW,
OSÓB LECZĄCYCH SIĘ W ZAKŁADACH LECZNICZYCH I SANATORIACH
ORAZ OSÓB PROWADZĄCYCH WEDROWNY TRYB ŻYCIA

Uczestnicy wycieczek zbiorowych liczących ponad 10 osób, a zorganizowanych przez uspołeczniony zakład pracy, związek zawodowy lub stowarzyszenie, dokonują zgłoszenia pobytu w sposób uproszczony, poprzez kierownika, który przedstawia organowi ewidencji listę uczestników wycieczki i zaświadczenie stwierdzające fakt zorganizowania wycieczki pod przewodnictwem danej osoby.

Uproszczony sposób zgłaszania można stosować do obozów młodzieżowych, prewentoriów i sanatoriów dla dzieci, jeśli przyjeżdżają one zbiorowo w grupach turnusowych.

W domach wczasowych jak i sanatoriach również stosować można uproszczony tryb zgłaszania pobytu, wykorzystując samo skierowanie /kartę wczasową, pobytu itp./ jeżeli skierowania te zawierają dane, jakie przewiduje zgłoszenie meldunkowe.

Osoby przebywające stale w namiotach i innych ruchomych urządzeniach mieszkalnych /dotyczy to cyganów koczujących/ obowiązane są zgłaszać swój pobyt w ciągu 24 godzin na terenie danego powiatu /miasta/ za pośrednictwem kierownika taboru, który prowadzi specjalną książkę meldunkową i któremu organ ewidencji odnotowuje przybycie całego taboru, wyjazd oraz zmiany w składzie osobowym.

7. OBOWIAZEK MELDUNKOWY W HOTEŁACH

Osoby przybywające do hoteli /domów noclegowych, schronisk i innych zakładów przeznaczonych do czasowego najmu pokoi/ dokonują na tym samym formularzu zgłoszenia pobytu i opuszczenia hotelu. Jest to również uproszczony tryb dokonania obowiązku meldunkowego.

Od wymienionych zakładów należy odróżnić hotele robotnicze, przeznaczone w zasadzie na kwatery dla osób nie mających możliwości ewentualnego dojazdu do pracy w danej miejscowości i znajdujące się w administracji poszczególnych zakładów pracy. W hotelach tych nie ma zastosowania uproszczony tryb zgłaszania opuszczenia miejsca pobytu czasowego, ponieważ chodzi z reguły o pobyt dłuższy i to o nieustalonym z góry terminie. Osoby przebywające w hotelach robotniczych mogą w zasadzie być meldowane tylko na pobyt czasowy. W miastach objętych szczególnymi przepisami meldunkowymi, meldowanie w hotelach robotniczych na pobyt stały jest zabronione.

8. OGRANICZENIA MELDUNKOWE

A. Ograniczenia wynikające z prawa lokalowego

W lokalach nadmiernie zagęszczonych organ ewidencji ludności może odmówić zameldowania. Większość miejskich rad narodowych w Polsce uchwaliła taki zakaz i ustaliła normę minimalną powierzchni mieszkalnej na 1 osobę, która wynosi 5 m^2 . W tych miejscowościach zameldowanie może nastąpić po przedłożeniu otrzymanego z administracji domu zaświadczenia stwierdzającego powierzchnię mieszkalną danego lokalu. W przytoczonym przypadku wyjątek stanowi zameldowanie członków najbliższej rodziny /współmałżonka, rodziców i niepełnoletnich dzieci/, którym nie można odmówić zameldowania.

Odmawia się również zameldowania na zamieszkanie w domach podlegających rozbiórce i w stosunku do lokali nie mieszkalnych. Ponadto zameldowanie w lokalu podlegającym publicznej gospodarce lokalami wymaga wyrażenia

zgody najemcy /głównego lokatora/ na przyjęcie danej osoby do swego mieszkania. Zameldowanie w domach wyłączonych spod publicznej gospodarki lokalami wymaga zasadniczo zgody właściciela domu. Jeżeli część takiego domu jest zajęta przez najemcę, który zamieszkał tam przed dniem 11 kwietnia 1957 roku, zameldowanie do tej części domu osoby trzeciej wymaga tylko zgody najemcy.

Należy zauważyć, że niekiedy zameldowanie musi nastąpić wbrew wyraźnemu sprzeciwowi osoby uprawnionej do wyrażenia zgody na zameldowanie.

B. Szczególne przepisy meldunkowe

W Warszawie, Łodzi, Krakowie, Poznaniu i Gdańsku wprowadzono specjalne przepisy o zezwoleniach na zamieszkanie i pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące. Bez takiego zezwolenia zgłoszenia meldunkowego nie przyjmuje się chyba, że ma miejsce zmiana adresu w tym samym mieście. Zezwolenia takie wydają wydziały spraw wewnętrznych prezydiów dzielnicowych rad narodowych. Ograniczenia meldunkowe w tym zakresie mają przede wszystkim na względzie regulację dopływu ludności do tych miast.

C. Obszar strefy nadgranicznej

Przy zgłoszeniu zamieszkania na obszarze strefy nadgranicznej wymagane jest zezwolenie na zameldowanie wydane przez wydział spraw wewnętrznych prezydium powiatowej /miejskiej/ rady narodowej, na terenie której dana osoba zamierza zamieszkać. Natomiast przy zgłoszeniu pobytu czasowego wymagane jest zezwolenie /przepustka/ wydane przez komendę powiatową /miejską/ Milicji Obywatelskiej, właściwą ze względu na zamieszkanie osoby udającej się do strefy nadgranicznej.

Strefę nadgraniczną stanowi pas wzdłuż granicy państwa, którego szerokość ustalają prezydium wojewódzkich rad narodowych w granicach określonych dekretem o ochronie granic państwowych tj. od 2 do 6 km., chyba że Minister Spraw Wewnętrznych ustali, na określonym odcinku szerokości większe, jednak nie przekraczające 10 kilometrów.

Niektóre jednak z miejscowości, położonych na terenie strefy nadgranicznej zostały wyłączone spod działania przepisów nakładających obowiązek uzyskania zezwolenia na zamieszkanie - na podstawie uchwały Rady Ministrów /M.P. z 1957 r. Nr 50, poz.313 i Nr 26 poz. 157 z 1958 r./. Uchwała ta dotyczy przede wszystkim miejscowości uzdrowiskowych. W strefie nadgranicznej obowiązuje 24-godzinny termin zameldowania się.

Osobie zameldowanej na pobyt czasowy powiatowa komenda Milicji Obywatelskiej może, o ile wymaga tego bezpieczeństwo lub ochrona granic państwa - zabronić dalszego pobytu w strefie nadgranicznej. Wówczas osoba ta musi w ciągu 24 godzin opuścić strefę. Jeżeli chodzi o osoby zameldowane na pobyt stały z tych samych względów może zabronić prezydium powiatowej rady narodowej. Zakaz taki zostaje wydany w drodze decyzji administracyjnej, od której przysługuje odwołanie do prezydium wojewódzkiej rady narodowej.

9. DOKUMENTY EWIDENCJI LUDNOSCI

Podstawowymi dokumentami ewidencji ludności są: zgłoszenia meldunkowe, książka meldunkowa, rejestr mieszkańców, karta ewidencyjno-adresowa, kartoteka pobytu czasowego, kartoteka Głównego Biura Adresowego oraz archiwum dokumentów.

Wyjściowym dokumentem w całym systemie ewidencji jest formularz zgłoszenia meldunkowego. Osoba dopełniająca obowiązek meldunkowy musi wypełnić odpowiedni formularz, w zależności od zgłaszanej zmiany.

Osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu /obowiązkowi wojskowemu kobiet/ w przypadku zgłaszania zmian miejsca zamieszkania lub pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące podają w zgłoszeniach meldunkowych dane dotyczące stosunku do powszechnego obowiązku wojskowego, a między innymi o przynależności ewidencyjnej do wojskowej komendy rejonowej. Dane te wskazują jaką WKR organ ewidencji ludności powinien zawiadomić o zgłoszeniu zmiany przez osobę podlegającą powszechnemu obowiązkowi wojskowemu.

Prowadzący książkę meldunkową przyjmuje od osoby zgłoszenie meldunkowe, wpisując zawarte na nim dane do książki meldunkowej i przekazuje je organowi ewidencji i kontroli ruchu ludności, prowadzącemu rejestr mieszkańców. Organ ten wpisuje dane ze zgłoszenia meldunkowego do rejestru mieszkańców lub, jeśli sprawa dotyczy np.: zgłoszenia pobytu czasowego, przekazuje zgłoszenie do kartoteki pobytu czasowego.

Również zgłoszenia dotyczące zamieszkania przekazywane są do kartoteki ewidencyjno-adresowej lub dokonuje się zmian w prowadzonej karcie ewidencyjnej. Odcinek zgłoszenia dotyczący pobytu stałego odsyła się do Głównego Biura Adresowego. Można zatem stwierdzić, że zgłoszenie meldunkowe jest obiegowym dokumentem, służącym wszelkim czynnościom prowadzenia ewidencji cywilnej ludności.

Drugim z kolei dokumentem ewidencji ludności jest książka meldunkowa, przeznaczona do prowadzenia wpisów o każdym zameldowaniu i wymeldowaniu. Jest ona prowadzona po to, aby można było w każdej chwili stwierdzić, kto mieszka w danym lokalu lub domu i aby prowadzący tę książkę mógł kontrolować zgodność polityki mieszkaniowej z wykonaniem obowiązku meldunkowego. Książkę tą prowadzi się na szczeblu wsi, a w miastach i osiedlach - administracji domów oraz w budynkach stanowiących własność prywatną.

Podstawowym dokumentem ewidencji jest rejestr mieszkańców. Osoba zapisana w rejestrze mieszkańców jest stałym mieszkańcem danej miejscowości. Rejestr jest dokumentem, na podstawie którego prowadzi się statystykę oraz udziela się niezbędnych danych o stanie ludności organom i instytucjom państwowym. Rejestr mieszkańców zawiera także niezbędne dane dotyczące stosunku osób do powszechnego obowiązku wojskowego /stopień wojskowy i numer wojskowego dokumentu osobistego oraz przez jaką WKR został wydany/. Wpisywanie w rejestrze mieszkańców niezbędnych danych z punktu widzenia potrzeb wojska, pozwoliło z dniem 1 stycznia 1962 roku na zaniechanie prowadzonej uprzednio dużym nakładem sił i środków osobnej ewidencji wojskowej w radach narodowych.

Rejestr mieszkańców prowadzą organa ewidencji ludności w gromadach, osiedlach, miastach i dzielnicach. W zależności od uznania prezydium właściwej rady narodowej prowadzi się rejestr w formie książki - według zespołów nieruchomości i ulic z podziałem na poszczególne domy i lokale w tych domach. W miastach wskazanym jest prowadzenie rejestru w formie kartoteki - w układzie terytorialnym - ulicami, domami i lokalami.

Kartoteka ewidencyjno-adresowa służy do ewidencji alfabetycznej osób zamieszkałych na terenie powiatu, miasta stanowiącego powiat, miasta wyłączonego z województwa. Daje ona możliwość udzielania informacji na zapytania w sprawach adresowych i poszukiwań.

Obok kartoteki ewidencyjno-adresowej te same organy /stopnia powiatowego/ prowadzą kartotekę pobytu czasowego. Kartotekę tę układa się z samych formularzy zgłoszeń pobytu czasowego. Jeżeli się stwierdzi, że osoby ujęte do tej kartoteki przebywają w danej miejscowości długo i nie dopełniają obowiązku meldunkowego, zawiadamia się o tym prowadzącego książkę meldunkową, aby spowodował odpowiednie zgłoszenie. Kartoteka ta służy również do kontroli osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu, przebywających na danym terenie czasowo ponad 2 miesiące.

Główne Biuro Adresowe w Warszawie prowadzi alfabetyczną ewidencję wszystkich mieszkańców Polski. Można tam znaleźć adres każdej osoby. Dane do prowadzenia tej ewidencji Główne Biuro Adresowe otrzymuje z organów, przed którymi osoby dokonały zmian meldunkowych. A zatem wszelkie dane o zmianie zamieszkania i nazwiska oraz imienia są przesyłane poprzez zwierzchnie organy ewidencji ludności do Centralnego Biura Adresowego.

Kartoteki ewidencyjno-adresowe i Główne Biuro Adresowe udzielają informacji adresowych pisemnie lub ustnie. Główne Biuro Adresowe udziela informacji szczególnie odnośnie osób, których adres zamieszkania od dłuższego czasu nie jest znany.

Organy ewidencji ludności - stopnia powiatowego - prowadzą również archiwa dokumentów. Są to m.in. stare rejestry mieszkańców, które w szczególnych przypadkach mogą być dowodem zamieszkania osób sprzed kilkudziesięciu lat. Ma to praktyczne zastosowanie w sprawach sądowych i udokumentowania posiadania obywatelstwa.

10. STRUKTURA ORGANIZACYJNA ORGANÓW EWIDENCJI I KONTROLI RUCHU LUDNOŚCI ORAZ ZAKRES ICH DZIAŁANIA

Organizacja ewidencji ludności obejmuje: prowadzących książki meldunkowe, organa ewidencji i kontroli ruchu ludności /EKRL/ w gromadzie, mieście nie stanowiącym powiatu, dzielnicy, powiecie, mieście stanowiącym powiat i województwie, Główne Biuro Adresowe i Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

1/ Prowadzacy książki meldunkowe są:

- na wsi - sołtys dla całej wsi lub administrator domu bądź właściciel domu - jeżeli dom ten ma charakter wielomieszkaniowy, jest zakładem leczniczym, wypoczynkowym lub przeznaczonym do czasowego wynajmu lokali;
- w osiedlach i miastach - administrator domu lub na jego zlecenie dozorca domu, właściciel domu oraz kierownik lokalu lub zakładu albo upoważniona przez niego osoba /internaty, szpitale, domy czasowe itp./;
- dla osób stale przebywających w namiotach i innych ruchomych urządzeniach mieszkalnych - kierownik grupy wędrowniej /taboru cygańskiego/.

2/ Organy EKRL prowadzące rejestr mieszkańców są:

- w gromadzie - biuro gromadzkiej rady narodowej;
- w osiedlu i miastach nie stanowiących powiatu - referat ogólnoadministracyjny lub biuro rady narodowej;
- w dzielnicy miasta stanowiącego powiat /Szczecin, Gdańsk, Katowice/ - referat spraw wewnętrznych;

- w dzielnicy miasta wyłączonego z województwa- /Warszawa, Łódź, Kraków, Wrocław, Poznań/ - wydział spraw wewnętrznych;
- w mieście stanowiącym powiat - wydział spraw wewnętrznych.

Do zadań tych organów EKRL należy:

- kontrola i nadzór nad pracą prowadzących książki meldunkowe;
- przyjmowanie zgłoszeń meldunkowych, prowadzenie rejestru mieszkańców, dokonywanie wpisów w dowodach osobistych;
- potwierdzanie aktów zgonu;
- powiadamianie właściwych wojskowych komend rejonowych o zmianach dotyczących żołnierzy rezerwy /kobiet przeniesionych do rezerwy/ i poborowych oraz dokonywanie wpisów w ich wojskowych dokumentach osobistych, jak również powiadamianie referatów wojskowych prezydiów rad narodowych o zmianach dotyczących przedpoborowych oraz dokonywanie wpisów w zaświadczeniach o zgłoszeniu się do rejestracji;
- przekazywanie powiatowemu organowi EKRL zgłoszeń zameldowania;
- wydawanie na żądanie obywateli zaświadczeń o zamieszkanu osób.

3/ Powiatowe organy EKRL:

- w powiecie - wydział spraw wewnętrznych;
- w mieście stanowiącym powiat lub wyłączonym z województwa - wydział lub urząd spraw wewnętrznych.

Do zadań tych organów należy:

- nadzór nad działalnością organów prowadzących rejestr mieszkańców;
- prowadzenie kartoteki ewidencyjno-adresowej oraz kartoteki pobytu czasowego;

- prowadzenie statystyki dla potrzeb Głównego Urzędu Statystycznego oraz sporządzanie na żądanie innych organów administracji zestawień statystycznych dotyczących ludności;
- przekazywanie odcinków zgłoszeń meldunkowych Głównemu Biuru Adresowemu;
- udzielanie informacji adresowych.

Organy EKRL w mieście stanowiącym powiat, a nie podzielonym na dzielnice jest równocześnie organem prowadzącym rejestr mieszkańców i organem "powiatowym".

- 4/ Wojewódzki organ EKRL - urząd spraw wewnętrznych, który sprawuje nadzór nad działalnością całego aparatu ewidencji na obszarze województwa i nad przestrzeganiem przez ludność przepisów meldunkowych, współpracując w tym zakresie z organami Milicji Obywatelskiej.
- 5/ Minister Spraw Wewnętrznych poprzez Departament Społeczno-Administracyjny sprawuje ogólny nadzór nad całością spraw ewidencji i kontroli ruchu ludności w kraju.

Omawiając strukturę organizacyjną organów EKRL należałoby zwrócić uwagę na zachodzącą współpracę między tymi organami a organami resortu obrony narodowej.

Na szczeblu centralnym istnieje ścisła współpraca między Departamentem Społeczno-Administracyjnym MSW a Sztabem Generalnym /Zarządem X Sztabu Generalnego/.

Współpraca ta w szczególności obejmuje wspólne opracowywanie oraz uzgadnianie wszelkich dokumentów prawnych z zakresu ewidencji ludności, jak również wynikających z wojskowego obowiązku meldunkowego. Ponadto organizowane są wspólne akcje w przedmiocie prowadzenia badań dotyczących ewidencji ludności oraz przeprowadzania jej kontroli.

Na szczeblu wojewódzkim istnieje ogólna współpraca między urzędami spraw wewnętrznych PWRN a wojskowymi komendami wojewódzkimi. Współpraca ta obejmuje analizę stanu ewidencji ludności oraz podejmowanie wniosków dotyczących przeprowadzenia przez powiatowe organy tak wojskowe

jak też cywilne wspólne akcji w zakresie uaktualnienia ewidencji ludności oraz usprawnienia przesyłania do WKR ustalonych zawiadomień o zmianach osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu.

Natomiast na szczeblu powiatowym istnieje ścisła współpraca między WKR a wydziałami spraw wewnętrznych. Wojskowe komendy rejonowe biorą udział w kontroli stanu ewidencji ludności oraz opracowywaniu wniosków dotyczących aktualności tej ewidencji, będących niekiedy przedmiotem rozpatrywań na forum prezydium powiatowej rady narodowej. Ponadto WKR biorą aktywny udział w przeprowadzanych szkoleniach z pracownikami prowadzącymi rejestr mieszkańców. Bezpośredni kontakt WKR z organami EKRL stopnia gromadzkiego zamyka się w przeprowadzaniu kontroli ewidencji.

11. DOWODY TOŻSAMOŚCI

A. Dowody osobiste

Każda osoba przebywająca na terytorium Państwa powinna posiadać dokument stwierdzający jej tożsamość. Obywatele polscy posiadają dowody osobiste, za okazaniem których dokonuje się wielu czynności urzędowych, a organy administracji państwowej stwierdzić mogą szereg danych dotyczących poszczególnej osoby. Cudzoziemcy posiadają paszporty wydane przez państwo, którego są obywatelami oraz wizę organów polskich.

Dowód osobisty jest to dokument, który wyłącznie stwierdza tożsamość oraz stanowi jedyną podstawę do zameldowania i wymeldowania. Dokument ten musi posiadać każdy obywatel polski po ukończeniu 18 roku życia. Podobną rolę spełnia tymczasowe zaświadczenie tożsamości, które mogą otrzymać osoby w wieku od 16 do 18 lat /obowiązkowo muszą posiadać je osoby w stosunku najmu, pracy lub niezamieszkujące wspólnie z osobami, pod których władzą rodzicielską lub opieką się znajdują, albo nie pozostają pod tą władzą lub opⁱeką/.

Dowód osobisty i tymczasowe zaświadczenie tożsamości są dokumentami, których okazanie - zgodnie z piśmem okólnym nr 83 Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 1961 roku zastępuje w pełni wystawiane uprzednio zaświadczenia o zamieszkanu załączane do podań w sprawach udokumentowania miejsca pobytu.

Dowody osobiste wydają organa Milicji Obywatelskiej po otrzymaniu zaświadczenia o zameldowaniu od organów EKRL. To ścisłe powiązanie tych dwóch instytucji było m.in. przyczyną tego, że do dnia 1 stycznia 1962 roku organa Milicji Obywatelskiej były właściwymi w obu tych sprawach. Obecnie rozdzielono te właściwości - wydawanie dowodów pozostało w organach Milicji Obywatelskiej, a prowadzenie ewidencji przeszło do organów spraw wewnętrznych prezydium rad narodowych.

B. Paszporty

Jeśli dowód osobisty jest jedyną podstawą do meldowania obywatela polskiego, to należy wyjaśnić, na jakiej podstawie należy zameldować cudzoziemców.

Podstawą tą jest przede wszystkim paszport wydany przez organa państwa ojczystego, stwierdzający tożsamość i obywatelstwo. Innymi dokumentami uprawniającymi cudzoziemców do dokonania zgłoszenia meldunkowego są:

- tymczasowe zaświadczenie tożsamości dla bezpaństwowców lub tymczasowe dowody tożsamości dla cudzoziemców nie posiadających paszportów swego państwa /np.: korzystających z prawa azylu/;
- dowody osobiste obywateli Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Rumunii, Węgier i Związku Radzieckiego;
- książeczki żegarskie¹ upoważniające do zejścia na ląd za zezwoleniem organów WOP i tylko w określonej strefie portowej;
- licencje pilotów na podstawie konwencji lotniczych, upoważniające pilotów do przebywania

w mieście lądowania - Warszawie i Poznaniu /państwa demokracji ludowej i ZSRR, Francja, Belgia, Holandia i Austria/;

- przepustki obowiązujące w małym ruchu granicznym, tylko w określonej strefie nadgranicznej.

Dokumenty te /oprócz książeczek żeglarskich, licencji pilotów i przepustek w małym ruchu granicznym/ powinny być zaopatrzone w wizy, tzn. zezwolenia organów PRL na wjazd, wyjazd, przejazd lub pobyt na terenie Polski.

C. Wojskowe dokumenty osobiste

Wojskowymi dokumentami osobistymi wydawanymi przez wojskowe komendy rejonowe są książeczki wojskowe i legitymacje oficerów rezerwy, które stwierdzają stosunek do służby wojskowej oraz posiadany stopień.

Książeczki wojskowe wydawane są:

- poborowym;
- ochotnikom powołanym do czynnej służby wojskowej;
- studentom przeznaczonym do wojskowego szkolenia studentów;
- szeregowcom i podoficerom rezerwy oraz zwolnionym od powszechnego obowiązku wojskowego;
- podchorążym oraz
- chorążym rezerwy.

Legitymacje oficerów rezerwy wydawane są:

- oficerom rezerwy i zwolnionym od powszechnego obowiązku wojskowego.

Ponadto wojskowymi dokumentami osobistymi są zaświadczenia dotyczące zgłoszenia o utracie wojskowego dokumentu osobistego, albo zaświadczenia o zgłoszeniu się do rejestracji przedpoborowych, jak również obowiązujące jeszcze dawne wzory książeczek i legitymacji oficerskich oraz zaświadczeń wydawanych po roku 1945.

Wojskowe dokumenty osobiste są niezbędne przy dopełnianiu wojskowego obowiązku meldunkowego. Prowadzący książki meldunkowe musi za tym od każdej meldującej się osoby, która podlega powszechnemu obowiązkowi wojskowemu /obowiązkowi wojskowemu kobiet/ - żądać przedłożenia, oprócz dowodu osobistego, również wojskowego dokumentu osobistego.

D. Dokonywanie przez organy EKRL wpisów w dowodach tożsamości

Organy EKRL /prowadzące rejestr mieszkańców/ dokonują wpisów o zameldowaniu lub wymeldowaniu w:

- 1/ dowodach osobistych,
- 2/ tymczasowych zaświadczeniach tożsamości,
- 3/ wojskowych dokumentach osobistych,
- 4/ tymczasowych dowodach tożsamości wydawanych cudzoziemcom przez organy Milicji Obywatelskiej.

W paszportach wydawanych przez władze innych państw żadnych wpisów dokonywać nie wolno. Osobom tym organy EKRL wydają dolny odcinek formularza zgłoszenia meldunkowego - jako potwierdzenie dopełnienia obowiązku meldunkowego.

W dowodach osobistych oraz tymczasowych zaświadczeniach i dowodach tożsamości organy EKRL obowiązane są wpisywać zameldowanie na pobyt stały w danej miejscowości i pod danym adresem oraz wymeldowanie z takiego pobytu.

W miastach, w których obowiązują szczególne przepisy meldunkowe wpisuje się nadto zameldowanie na pobyt czasowy na okres ponad 2 miesiące, jak również wymeldowanie z tego pobytu.

Wpisów dokonuje się tylko w odniesieniu do osoby, na której nazwisko dowód jest wystawiony. Natomiast wpisów w stosunku do osób niepełnoletnich lub umysłowo chorych, wpisanych do dowodu tożsamości danej

osoby - nie dokonuje się w ogóle, ponieważ za stałe miejsce zamieszkania tych osób uważa się miejsce zamieszkania tych osób uważa się miejsce zamieszkania ich opiekunów. Jeżeli zaś osoby takie, meldują się bez osoby, do której dowodu osobistego są wpisane - organ EKRL potwierdza dokonanie obowiązku meldunkowego na odwrocie aktu urodzenia.

W wojskowych dokumentach osobistych organ EKRL wpisuje tylko adnotacje o przyjęciu lub skreśleniu z ewidencji przedpoborowych bądź ewidencji wojskowej komendy rejonowej. Adnotacje te dotyczą okoliczności objętych wojskowym obowiązkiem meldunkowym i to w zakresie zmian stałego miejsca zamieszkania lub pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące.

Jeżeli powyższe zmiany zamieszkania lub pobytu zachodzą w zasięgu terytorialnym powiatu /dotyczy to przedpoborowych/ lub wojskowej komendy rejonowej w odniesieniu do pozostałych rezerw osobowych - wówczas w wojskowych dokumentach osobistych tych osób nie dokonuje się żadnych adnotacji.

Dokonywanie przez organy EKRL wpisów w wojskowych dokumentach osobistych osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu o ich przynależności ewidencyjnej ma również praktyczne znaczenie, ponieważ umożliwia kierownikom zakładów pracy realizowanie nałożonego na nich obowiązku sprawdzania - czy osoby podlegające temu obowiązkowi dopełniły czynności wynikające z wojskowego obowiązku meldunkowego /zarządzenie nr 198 Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 listopada 1959 roku - Monitor Polski nr 94, poz. 498/. Ponadto wpisy te wskazują osobom na ich przynależność ewidencyjną do WKR.

12. ZMIANY W EWIDENCJI WOJSKOWEJ W ZWIĄZKU Z DOPEŁNIANIEM
WOJSKOWEGO OBOWIĄZKU MELDUNKOWEGO

Organami właściwymi do prowadzenia ewidencji wojskowej są wojskowe komendy rejonowe. Nie dotyczy to ewidencji przedpoborowych, których rejestr prowadzą właściwe organy administracji prezydiiów rad narodowych.

Wojskowe komendy rejonowe prowadzą ewidencję wojskową wszystkich osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu z wyjątkiem przedpoborowych. Nadmieniam się, że powszechnemu obowiązkowi wojskowemu podlegają mężczyźni-obywatele polscy - począwszy od 1 stycznia tego roku kalendarzowego, w którym kończą 18 lat życia do końca roku kalendarzowego, w którym kończą 50, oficerowie 60, a oficerowie w stopniu generałów /admiratów/ - 65 lat życia.

Ponadto wojskowe komendy rejonowe prowadzą ewidencję wojskową kobiet, które zostały poddane obowiązkowi służby wojskowej. Obowiązkowi temu mogą być poddane kobiety - obywatelki polskie - począwszy od 1 stycznia tego roku kalendarzowego, w którym kończą 18 lat życia, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą 40, a posiadające stopień oficerski - 50 lat życia. Obowiązkowi temu mogą być poddane kobiety na podstawie uchwały Rady Ministrów /studentki/ lub zarządzenia Prezesa Rady Ministrów, a w czasie wojny - zarządzenia Ministra Obrony Narodowej.

Wojskowe komendy rejonowe prowadzą ewidencję wojskową wymienionych osób w formie kart ewidencyjnych lub również teczek akt personalnych w odniesieniu do oficerów rezerwy.

Podstawę prowadzenia ewidencji wojskowej stanowi wojskowy obowiązek meldunkowy obejmujący wszystkie osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu /obowiązkowi wojskowemu kobiet/. Obowiązek ten polega, jak już przedstawiono to uprzednio, na zgłaszaniu organom EKRL jak i wojskowym komendom rejonowym wszelkich zmian, które są niezbędne do prowadzenia ewidencji wojskowej, a zarazem konieczne do administrowania zasobami rezerw osobowych.

Wojskowy obowiązek meldunkowy został ściśle powiązany z obowiązkiem meldunkowym ogółu ludności. Dlatego też podstawowe zmiany wynikające z tego obowiązku, jak : dotyczące miejsca zamieszkania oraz miejsca pobytu czasowego, zmian adresu zamieszkania, nazwiska i imienia, zgłasza się łącznie z obowiązkiem meldunkowym określonym w przepisach o ewidencji i kontroli ruchu ludności. Inne zmiany, jak: dotyczące wyjazdu z miejsca zamieszkania na pobyt czasowy ponad 2 miesiące i powrotu z tego pobytu do miejsca zamieszkania, osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu zgłaszają samoistnie , ponieważ nie zostały one nałożone na ogół ludności.

Z kolei zmiany zgłoszone organom EKRL podlegają przekazaniu przez nie wojskowym komendom rejonowym, a w odniesieniu do przedpoborowych właściwym organom administracji rad narodowych. Zmiany te są przekazywane za pomocą odrębnego formularza "Zgłoszenie zmiany zamieszkania". Na formularzu tym organ EKRL wyszczególnia zgłoszoną zmianę.

Powiadomienie wojskowych komend rejonowych o zaistniałych zmianach dokonuje ten organ EKRL, który przyjął zgłoszenie meldunkowe. W związku z tym przesyłanie tych powiadomień przedstawia się następująco:

- 1/ Obywatel zmieniający miejsce pobytu stałego nie wymeldowuje się w organie EKRL właściwym ze względu na dotychczasowe miejsce pobytu stałego. Po przybyciu do nowego miejsca zamieszkania obowiązany jest zgłosić zameldowanie w organie EKRL właściwym ze względu na nowe miejsce pobytu stałego. Organ ten obowiązany jest powiadomić o zgłoszonej zmianie przez osobę - wojskową komendę rejonową właściwą ze względu na dotychczasowe miejsce zamieszkania, to jest tę, w której znajduje się ewidencja danej osoby.
- 2/ Osoba podlegająca powszechnemu obowiązkowi wojskowemu w przypadku wyjazdu na pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące obowiązana jest wymeldować się w organie EKRL właściwym ze względu na dotychczasowe miejsce

zamieszkania. Z kolei organ ten obowiązany jest powiadomić wojskową komendę rejonową, do której dana osoba przynależy ewidencyjnie o zgłoszonej zmianie. Po zameldowaniu się osoby na pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące w nowym miejscu - organ EKRL również przesyła zawiadomienie o zgłoszonej zmianie do WKR właściwej ze względu na dotychczasowe miejsce zamieszkania.

Jak z powyższego wynika wojskowe komendy rejonowe otrzymują powiadomienie o zgłaszanych zmianach:

- w przypadku zgłoszenia zmiany zamieszkania - tylko z organu EKRL właściwego ze względu na nowe miejsce zamieszkania;
- w przypadku zgłoszenia zmiany wyjazdu na pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące - z dwóch organów EKRL, to jest właściwego ze względu na dotychczasowe miejsce zamieszkania oraz właściwego ze względu na nowe miejsce zgłoszenia pobytu czasowego.

Podobnie wyglądają czynności EKRL przy zgłoszeniu zmiany opuszczenia miejsca pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące. Osoba wyjeżdżająca z miejscowości, w której została zameldowana na pobyt czasowy zgłasza powyższą zmianę w organie EKRL właściwym ze względu na ten pobyt. Organ ten przesyła powiadomienie o zgłoszonej zmianie do wojskowej komendy rejonowej, na terenie której osoba przebywała będąc zameldowaną na pobyt czasowy. Ta sama WKR otrzymuje również powiadomienie z organu EKRL, w którym dana osoba zgłosiła powrót po czasowej nieobecności.

Otrzymane przez WKR zawiadomienia o zgłoszonych zmianach zamieszkania stanowią podstawę do przesłania ewidencji do tych wojskowych komend rejonowych, na terenie których osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu zostały zameldowane na zamieszkanie lub pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące.

Jednocześnie należy wskazać, że istniejący dualizm w systemie powiadamiania wojskowych komend rejonowych o zgłoszonych zmianach jest zjawiskiem przejściowym.

Kierunek prowadzonych prac w tym zakresie zmierza do ujednolicenia tych zagadnień, poprzez przyjęcie takich samych zasad w systemie zgłoszeń dotyczących wyjazdu na pobyt czasowy, jakie obowiązują obecnie przy zgłoszeniach na pobyt stały /zamieszkanie/.

13. NIEKTÓRE ZAGADNIENIA DOTYCZĄCE OBOWIĄZKU MELDUNKOWEGO
I PROWADZENIA EWIDENCJI W CZASIE WOJNY

W ewentualnej przyszłej wojnie należy zakładać, masowe przemieszczanie się ludności na terenie kraju. Może ono nastąpić w wyniku planowej ewakuacji ludności, bądź też być następstwem indywidualnych wyjazdów ludności, zwłaszcza z dużych jej skupisk.

Wymienione czynniki oraz przewidywane zniszczenia na zapleczu mogą spowodować, że prowadzona w czasie pokoju cywilna ewidencja ludności i wojskowa ewidencja rezerw osobowych ulegną w czasie wojny znacznej dezaktualizacji, a na niektórych terenach nawet całkowitemu zniszczeniu.

Jednak bieżące potrzeby wynikające z konieczności ciągłego uzupełniania Sił Zbrojnych i jednostek zmilitaryzowanych stanem osobowym oraz sukcesywnego dopływu siły roboczej do zakładów pracy w ramach obowiązku pracy - wymagają posiadania w czasie wojny aktualnej ewidencji. Nasuwa się stąd wniosek, że już w czasie pokoju należy poszukiwać pewnych ustaleń i rozwiązań zmierzających do szybkiego odtworzenia ewidencji w razie jej zniszczenia.

Nadmienia się, że ustawa z dnia 14 lipca 1961 roku o ewidencji i kontroli ruchu ludności oraz przepisy wydane na jej podstawie, jak również przepisy meldunkowe wydane w wykonaniu postanowień ustawy z dnia 30 stycznia 1959 roku o powszechnym obowiązku wojskowym, mają moc obowiązującą zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. Wychodząc z założenia, że przepisy te nie w pełni odpowiadają potrzebom okresu wojny - zaakceptowane już przepisy na

czas wojny przyjmują, że Rada Ministrów może wprowadzić obowiązek uzyskiwania zezwoleń właściwych organów na zmianę miejsca stałego zamieszkania lub na pobyt czasowy. Choć przepisy te nie precyzują, jakie organy będą właściwe do wydawania zezwoleń w tych sprawach, to jednak ma się tu również na uwadze, że wyjazd z miejsca zamieszkania osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu powinien być uzależniony od decyzji wojskowego komendanta rejonowego. Decyzja ta stanowiłaby dopiero podstawę dla organów EKRL do wymeldowania i zameldowania w miejscu zamieszkania.

Ten postulat może wpłynąć hamująco na zmniejszenie się ruchu ludności w czasie wojny, jednak nie można uważać go za jedyny czynnik wpływający dodatnio na stan ewidencji. Kolejnym elementem, jaki niewątpliwie należy wiązać z usprawnieniem ewidencji w czasie wojny jest zwiększenie nadzoru i kontroli nad przestrzeganiem przez obywateli dyscypliny meldunkowej. Zwiększony wysiłek na tym odcinku przez organy ustawowo do tego powołane, to jest Milicję Obywatelską, może okazać się niewystarczający, tym bardziej, że podstawowe zadania tych organów w zakresie ścigania przestępstw i utrzymania porządku publicznego znacznie wzrosną. Dlatego też bardziej energiczny i skuteczny wysiłek w zakresie dopełniania przez obywateli obowiązku meldunkowego będą musiały podjąć organy ewidencji ludności stopnia gromady /równorzędnego/ oraz na wsi sołtysi, a w mieście - administratorzy domów i dozorczy. W systemie organów sprawujących nadzór i kontrolę w zakresie dyscypliny meldunkowej można również wykorzystać na terenie miast czynnik społeczny w postaci komitetów blokowych. Na poprawę aktualności ewidencji powinien również wpłynąć w czasie wojny system kartkowo-reglamentacyjny. System ten powinien być ściśle powiązany z dopełnianiem przez ludność obowiązku meldunkowego. W związku z tym otrzymanie odpowiednich środków zaopatrzenia żywnościowego uzależnione będzie od tego, czy dana osoba jest zameldowana na określonym terenie. W tych sprawach wymagana jest ścisła współpraca między organami zaopatrzenia a ewidencji ludności.

Ponadto dużą rolę w zakresie sprawowania kontroli nad przestrzeganiem przez obywateli dyscypliny meldunkowej będą miały do spełnienia zakłady pracy w stosunku do osób kierowanych do pracy.

Zwiększona działalność w omawianym zakresie najniższych stopniem terenowych organów ewidencji ludności i innych wynika stąd, że ich bezpośrednia styczność z obywatelem może zapewnić operatywność działania w zakresie stanu aktualności ewidencji ludności.

Obok przedstawionych organów i przedsięwzięć, których działalność lub zakres ustaleń będzie wpływał na stan ewidencji, bardzo istotnym zagadnieniem jest sprawa odtworzenia ewidencji cywilnej i wojskowej w przypadku jej zniszczenia. Aby wskazać na środki i sposoby jakie w tym zakresie należałoby brać pod uwagę, wydaje się być koniecznym przedstawienie niektórych danych dotyczących ilości mieszkańców lub rezerw osobowych, prowadzonych w ewidencji podstawowych ogniw terenowych tak cywilnych, jak i wojskowych.

Przeciętna ilość osób ujętych do ewidencji w jednym organie EKRL prowadzącym rejestr mieszkańców wynosi:

- na terenie gromad - około 3 tysiące, a w miastach nie stanowiących powiatów - od 3 do 10 tysięcy mieszkańców;
- na terenie miast stanowiących powiaty - około 30-40 tysięcy mieszkańców, z wyjątkiem miast wojewódzkich nie podzielonych na dzielnice, gdzie liczba mieszkańców jest znacznie większa, np.: w m. Bydgoszcz wynosi 240 tysięcy osób;
- na terenie dzielnic w miastach wyłączonych z województw - od 50 do 170 tysięcy osób.

Przeciętna ilość zasobów rezerw osobowych prowadzonych w ewidencji jednej wojskowej komendy rejonowej, przy uwzględnieniu tworzenia WKR w czasie wojny w każdym powiecie wynosi:

- w terenowych WKR - od 10 do 15 tysięcy osób;
- w miejskich WKR - do 30 tysięcy, a na terenie m. st. Warszawy i innych większych miast do 50 tysięcy rezerw osobowych.

Z powyższych danych wynika, że odtworzenie ewidencji w gromadach nawet przy uwzględnieniu zwiększenia się liczby ludności na terenach miejskich, np.: wskutek ewakuacji może nastroczać najmniej trudności, zwłaszcza przy dużej możliwości wykorzystania do tej akcji sołtysów. Natomiast o wiele trudniejszą będzie sprawa odtworzenia ewidencji w miastach stanowiących powiaty, a szczególnie w miastach będących siedzibą władz wojewódzkich. Stwierdzenie to ma w pełni zastosowanie do odtworzenia ewidencji wojskowej rezerw osobowych.

Z kolei należałoby zastanowić się nad sposobem odtworzenia ewidencji. Odtworzenie ewidencji cywilnej będzie stosunkowo łatwiejsze niż ewidencji wojskowej. Odtworzenie ewidencji cywilnej może polegać w drodze wydania poleceń sołtysom i administratorom domów wypełnienia książek meldunkowych z jednoczesnym odnotowaniem w nich stosunku do służby wojskowej przez żołnierzy rezerwy. W tym przypadku książki meldunkowe w zupełności mogłyby zastąpić prowadzone w czasie pokoju rejestry mieszkańców. Można by również założyć, że sołtysom oraz administratorom domów zostaną dostarczone rejestry mieszkańców celem wypełnienia.

W jakim stopniu zostanie odtworzona ewidencja ludności na wyższych szczeblach organizacyjnych EKRL zależy będzie od celowości prowadzenia ewidencji na szczeblu powiatu a nawet ministerstwa.

Odtworzenie ewidencji wojskowej prowadzonej w WKR będzie sprawą zasadniczo trudną. Decyduje o tym zakres danych osobowych ujmowanych w dotychczasowej ewidencji wojskowej. Nadmienia się, że w ewidencji tej oprócz takich danych, jak nazwisko i imię, rocznik, miejsce zamieszkania, stopień wojskowy, które pokrywają się z danymi zamieszczonymi w rejestrach mieszkańców, ewidencja wojskowa obejmuje

również dane dotyczące przebiegu służby wojskowej, stanu zdrowia, specjalności i funkcji wojskowej, jakie mają zasadnicze znaczenie w uzupełnieniu wojsk w czasie wojny.

Całkowite odtworzenie ewidencji wojskowej mogłoby nastąpić w sposób bezpośredni, polegający na osobistym zgłoszeniu się do WKR osób zamieszkałych w granicach administracyjnych danego powiatu, miasta lub dzielnicy. W tym przypadku wypełnienie nowych kart ewidencyjnych nastąpiłoby na podstawie adnotacji zamieszczonych w wojskowych dokumentach osobistych. Ten sposób, jakkolwiek zapewnia dokładniejsze odtworzenie ewidencji wojskowej, ma jednak ujemne cechy, ponieważ jest on bardzo pracochłonny i wymaga dłuższego czasu, co w warunkach wojny nie zawsze będzie możliwe. Ponadto ze względów gospodarczych, wydaje się być mało celowe masowe odrywanie ludności od produkcji.

W związku z tym już w czasie pokoju powinny być podjęte pewne przygotowania zapewniające w czasie wojny szybkie odtworzenie ewidencji wojskowej. Jako jeden z możliwych wariantów rozważa się sprawę zamieszczenia w wojskowych dokumentach osobistych "Skróconej karty ewidencyjnej" zawierającej niezbędne dane osobowe z punktu widzenia potrzeb uzupełnienia wojsk w czasie wojny. W razie zaistnienia konieczności, na polecenie wojskowego komendanta rejonowego, skrócone karty ewidencyjne za pośrednictwem prowadzących rejestr mieszkańców zostałyby odłączone od wojskowych dokumentów osobistych i doręczane komendantom WKR. W akcji tej możnaby również wykorzystać sołtysów i administratorów domów. Przedstawiony wariant zapewnia przede wszystkim szybkość działania, co nie jest bez znaczenia w warunkach współczesnej wojny.

Natomiast częściowe odtworzenie ewidencji rezerw osobowych w drodze przesłania przez organy EKRL "Zgłoszeń zmian zamieszkania" nie zapewnia wojskowym komendom rejonowym potrzebnych danych osobowych.

Przedstawione tylko niektóre zagadnienia związane z odtworzeniem ewidencji zostały ujęte w sposób bardzo ogólny i dlatego nie mogą one stanowić o wyczerpaniu tematu, który z tych względów może być przedmiotem odrębnego opracowania.

14. SANKCJE KARNE

Za niewykonanie obowiązku meldunkowego przewidziane są ustawowo sankcje karne.

Ustawa z dnia 14 lipca 1961 roku o ewidencji i kontroli ruchu ludności przewiduje karę grzywny do 4.500 złotych lub karę aresztu do 3 miesięcy za niedopełnienie obowiązku meldunkowego przez:

- osobę podlegającą obowiązkowi meldunkowemu;
- osobę obowiązującą do dopilnowania meldunku;
- osobę obowiązującą do zawiadomienia organu EKRL o niedopełnieniu obowiązku meldunkowego.

Osoby uporczywie dopuszczające się wykroczeń meldunkowych, za które były karane w ciągu ostatnich 3 lat pociągane są do odpowiedzialności sądowej i podlegają karze aresztu do 2 lat.

Ustawa z dnia 30 stycznia 1959 roku o powszechnym obowiązku wojskowym określa karę grzywny do 3.000 złotych za niedopełnienie wojskowego obowiązku meldunkowego oraz za niedopełnienie obowiązku związanego z prowadzeniem ewidencji wojskowej w zakładach pracy i organach EKRL. Jeżeli sprawca działa w zamiarze dłuższego lub trwałego uchylenia się od obowiązku odbywania służby wojskowej albo w zamiarze ułatwienia innej osobie dłuższego lub trwałego uchylenia się od tego obowiązku - podlega karze więzienia do lat 3 lub aresztu do lat 3. O ile sprawca dopuszcza się przestępstwa związanego z dłuższym lub trwałym uchyleniem się od obowiązku służby wojskowej w czasie mobilizacji lub wojny - podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5, lub dożywotnio albo karze śmierci.

Sprawy o przestępstwa określone w ustawie o ewidencji i kontroli ruchu ludności zagrożone karą grzywny i aresztu do 3 miesięcy oraz o przestępstwa określone w ustawie o powszechnym obowiązku wojskowym zagrożone karą grzywny są rozpatrywane w trybie i na zasadach określonych w przepisach o orzecznictwie karno-administracyjnym. Pozostałe przestępstwa określone w ustawie o powszechnym

obowiązku wojskowym należą do właściwości sądów wojskowych, a określone w ustawie o ewidencji i kontroli ruchu ludności są rozpatrywane przez sądy powszechne.

15. ZAKOŃCZENIE I WNIOSKI OGÓLNE

Z przedstawionego sposobu prowadzenia ewidencji oraz zgłaszania zmian dotyczących obowiązku meldunkowego można wysunąć następujące wnioski:

- 1/ Prowadzenie ewidencji ludności jest nieodzownym środkiem w planowej działalności organów administracji państwowej. Również prowadzenie wydzielonej ewidencji wojskowej osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu - stanowi podstawę do właściwego administrowania zasobami rezerw osobowych oraz uzupełniania Sił Zbrojnych stanem osobowym.
- 2/ Zgłaszanie zmian wynikających z wojskowego obowiązku meldunkowego łącznie ze zmianami meldunkowymi określonymi w przepisach o ewidencji i kontroli ruchu ludności i to w jednym organie - stanowi duże udogodnienie dla obywatela. Natomiast wykorzystywanie zgłoszonych zmian dla potrzeb prowadzenia ewidencji wojskowej rezerw osobowych powinno odbywać się w drodze administracyjnej między organami ewidencji i kontroli ruchu ludności oraz wojskowymi komendami rejonowymi.
- 3/ Podstawowymi organami ewidencji i kontroli ruchu ludności, których działalność ściśle wiąże się ze sprawą prowadzenia ewidencji wojskowej rezerw osobowych - są organy EKRL prowadzące rejestry mieszkańców. Między tymi organami i wojskowymi komendami rejonowymi powinna istnieć ścisła współpraca, co nie wyklucza bliższych kontaktów WKR z organami EKRL stopnia powiatowego, a to w celu skoordynowania określonych poczynań organizacyjno-kontrolnych oraz szkoleniowych pracowników prowadzących sprawy ewidencji ludności, jak również wysuwania postulatów dotyczących aktualności ewidencji wojskowej, wymagających rozpatrzenia przez prezydium danej rady narodowej.

- 4/ Prowadzenie przez WKR w stanie aktualnym ewidencji wojskowej rezerw osobowych jest zależne przede wszystkim od tego, w jakim stopniu organy EKRL będą powiadamiać wojskowe komendy rejonowe o zachodzących zmianach dotyczących osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu. Z kolei wykonywanie tego zadania przez organy ewidencji i kontroli ruchu ludności uwarunkowane jest od ścisłego przestrzegania przez obywateli ich zadań w zakresie obowiązku meldunkowego.
- 5/ Wszelkie sprawy związane z ustaleniem miejsca zamieszkania osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu - organy EKRL oraz wojskowe komendy rejonowe powinny realizować w ścisłym powiązaniu z organami Milicji Obywatelskiej, których zadaniem jest również sprawowanie kontroli i nadzoru nad przestrzeganiem dyscypliny meldunkowej przez obywateli.
- 6/ Prowadzenie w stanie aktualnym ewidencji ludności i ewidencji wojskowej w czasie wojny będzie miało ogromne znaczenie i może być zrealizowane w drodze zaostrzenia przepisów meldunkowych, wzmożenia kontroli w zakresie wykonywania przez ludność obowiązku meldunkowego, jak też wzajemnej współpracy organów EKRL z wojskowymi komendami rejonowymi i innymi organami administracji państwowej.
- 7/ Odtworzenie ewidencji ludności i ewidencji wojskowej w razie zniszczenia jej w czasie wojny ma ogromne znaczenie z punktu widzenia potrzeb uzupełnienia Sił Zbrojnych stanem osobowym. Ogólne ustalenia w tych sprawach powinny być przyjęte już w czasie pokoju.

-----oooOooo-----

Załączniki

- 1/ Wykaz przepisów prawnych dotyczących ewidencji i kontroli ruchu ludności.
- 2/ Schemat organizacji organów ewidencji i kontroli ruchu ludności.

3/ Schemat przekazywania ewidencji wojskowej w razie zmiany miejsca zamieszkania lub pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące.

4/ Schemat zgłaszania zmian i powiadamiania w zakresie powszechnego i wojskowego obowiązku meldunkowego.

Zróżdła opracowania

- przepisy prawne wyszczególnione w załączniku wymienionym w pkt.1/.

Wydrukowano 60 egz.

egz.nr 1-60-Bibl.tajna

wyk.zespół ofic.

druk.B.I.dnia 22.01.1964 r.

nr ks.masz.2667/WV.

W Y K A Z
=====

przepisów prawnych dotyczących ewidencji i kontroli
ruchu ludności.

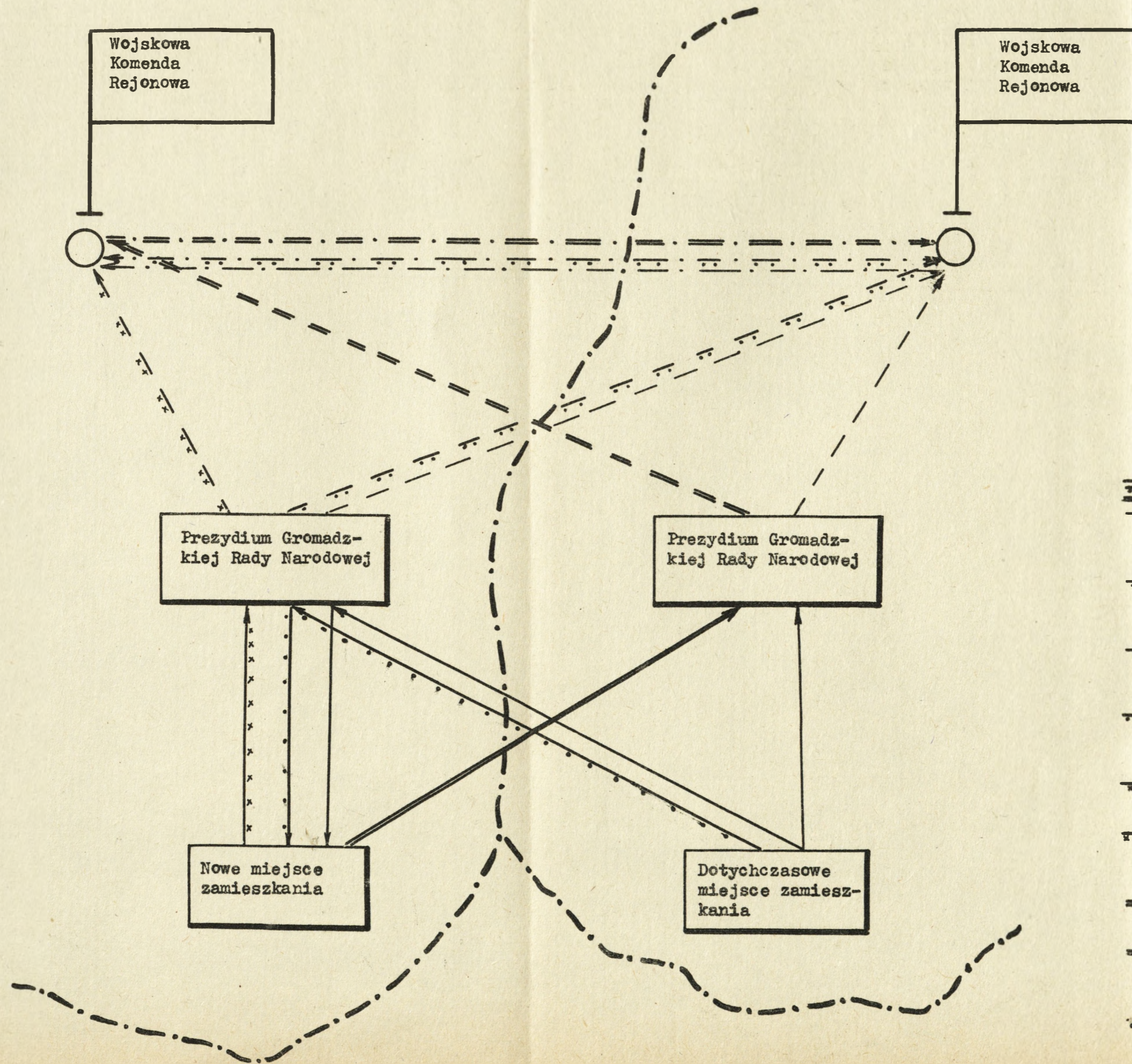
1. Ustawa z dnia 14 lipca 1961 roku o ewidencji i kontroli ruchu ludności /Dz.U. nr 33, poz.164/.
2. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 listopada 1961 roku w sprawie wykonywania obowiązku meldunkowego oraz prowadzenia ewidencji ludności /Dz.U. z 1961 roku nr 56, poz.313 i z 1963 roku nr 32, poz.186/.
3. Rozporządzenie Ministrów Spraw Wewnętrznych i Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 1961 roku w sprawie obowiązku meldunkowego osób podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu /Dz.U. nr 60, poz.335/.
4. Zarządzenie Ministrów Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych z dnia 1 grudnia 1961 roku w sprawie dopełnienia obowiązku meldunkowego przez żołnierzy w czynnej służbie wojskowej oraz zasad prowadzenia meldunków w budynkach wojskowych /Dz.Rozk.MON nr 18, poz.125/.
5. Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 stycznia 1962 roku w sprawie dopełniania obowiązku meldunkowego przez osoby stale przebywające w namiotach i innych urządzeniach mieszkalnych /Monitor Polski nr 5, poz.16/.
6. Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 lipca 1962 roku w sprawie wykonywania przez organy Milicji Obywatelskiej nadzoru nad przestrzeganiem porządku meldunkowego /Monitor Polski nr 58, poz.274/.
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 marca 1954 roku w sprawie przepisów meldunkowych oraz pobytu na terenie m.st.Warszawy /Dz.U. nr 22, poz.79/.
- 8/ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 1955 roku w sprawie przepisów meldunkowych oraz pobytu na terenie dzielnicy Nowa Huta w Krakowie /Dz.U nr 49, poz.300/.

9. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1956 roku w sprawie przepisów meldunkowych oraz pobytu na terenie miast: Łodzi, Krakowa, Poznania, Gdańska, Gdyni i Sopotu /Dz.U. nr 33, poz. 153 oraz Dz.U. nr 43, poz. 202 z 1962 roku/.
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 marca 1961 roku w sprawie zmiany właściwości o udzielanie zezwolenia na zameldowanie i pobyt na terenie m.st. Warszawy oraz miast: Łodzi, Krakowa i Poznania.
11. Uchwała nr 240 Rady Ministrów z dnia 4 lipca 1961 roku w sprawie zasad przydziału mieszkań w m.st. Warszawie w latach 1961-1965 /M.P. nr 52, poz. 227/.
12. Uchwała nr 239 Rady Ministrów z dnia 4 lipca 1961 roku zalecająca miejskim radom narodowym na terenie całego kraju podjęcie uchwał analogicznych w swej treści do uchwały nr 240 Rady Ministrów.
13. Oparte na uchwale nr 239 Rady Ministrów uchwały miejskich rad narodowych.

Równocześnie pozostają w mocy zasady i tryb dopełniania obowiązku meldunkowego określonego w szczególnych przepisach związkowych, jak o: dowodach osobistych, powszechnym obowiązku wojskowym, ochronie granic państwowych, prawie lokalowym, znakach granicznych, pobycie w strefie nadgranicznej i cudzoziemcach.

S C H E M A T

przekazywania ewidencji wojskowej w razie zmiany miejsca zamieszkania lub pobytu czasowego trwającego ponad 2 miesiące

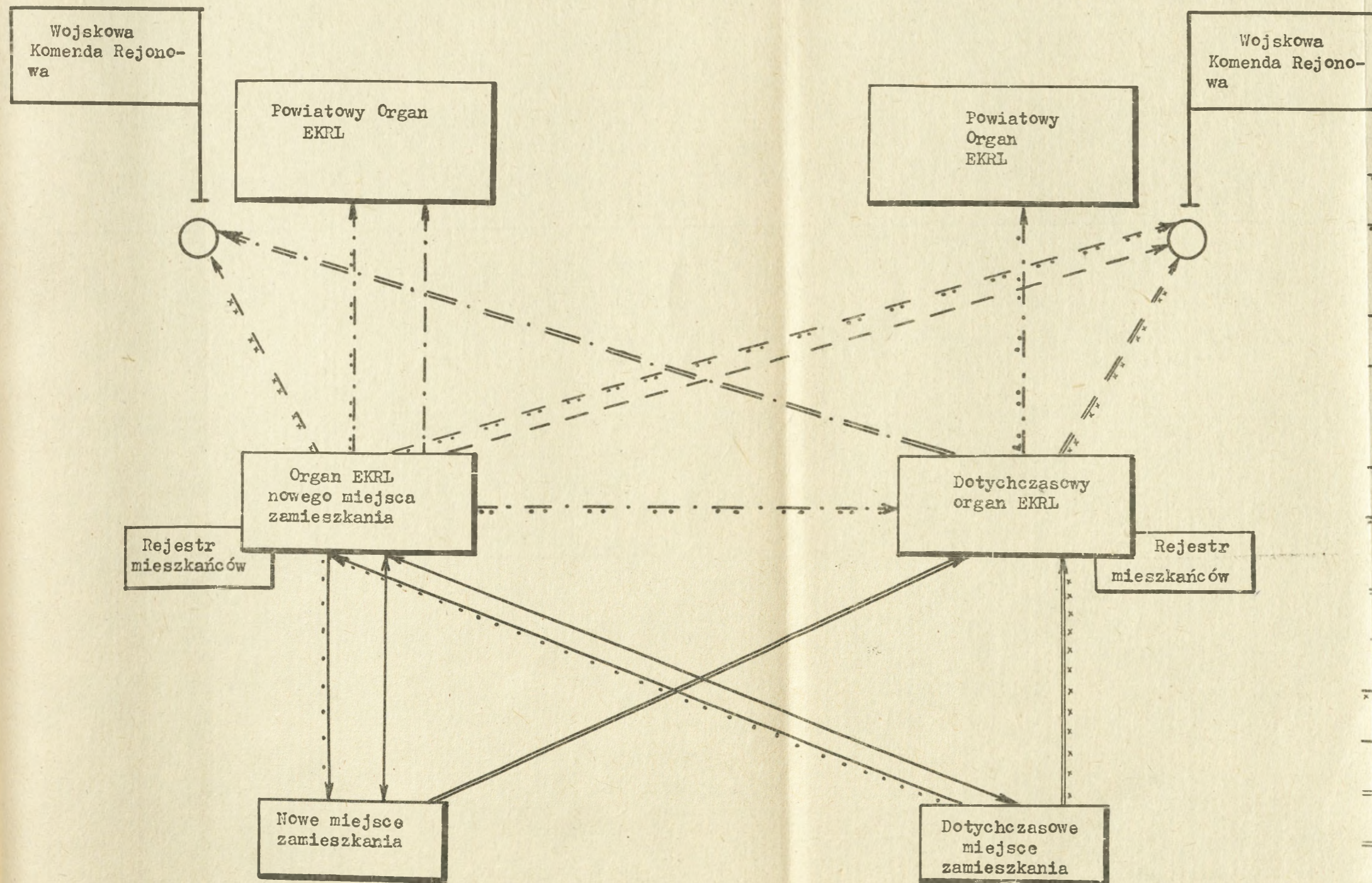
ARCHIWUM
BILOTKI SZKOLENIOWEJ
ADEMI SZTABU GENERALNEGO
s. 02. broni K. Świadczeniowej
34512

Legenda

- ==== Przekaz ewidencji wojskowej
- ==== Obowiązek meldunkowy w razie wyjazdu na pobyt czasowy, ponad 2 miesiące.
- Obowiązek meldunkowy w razie zmiany miejsca zamieszkania.
- Przesłanie zawiadomienia do WKR o wyjeździe na pobyt czasowy.
- Przesłanie zawiadomienia do WKR o zmianie miejsca zamieszkania.
- xxxxxx Zgłaszanie wyjazdu z miejsca pobytu czasowego.
- rrrrrr Przesłanie zawiadomienia o opuszczeniu miejsca pobytu czasowego.
- ===== Zgłoszenie powrotu po czasowej nieobecności
- ==== Przesłanie zawiadomienia o powrocie po czasowej nieobecności
- Granice zasięgu terytorialnego WKR.

S C H E M A T

zgłaszania zmian i powiadamiania w zakresie powszechnego i wojskowego obowiązku meldunkowego.

BIURO SZKOLENIA
DEPARTAMENT SZTABU
34512

L E G E N D A

I. Powszechny obowiązek meldunkowy
zgłoszenie wymeldowania z zameldowania na zamieszkanie,

przesłanie zawiadomienia o wymeldowaniu i zameldowaniu na zamieszkanie między organami EKRL,

zgłoszenie zameldowania i wymeldowania z pobytu czasowego,

przesłanie zawiadomienia o wymeldowaniu i zameldowaniu na pobyt czasowy,

II. Wojskowy obowiązek meldunkowy

zgłoszenie wymeldowania i zameldowania na zamieszkanie,

przesłanie do WKR zawiadomienia o wymeldowaniu i zameldowaniu na zamieszkanie,

zgłaszanie wyjazdu z miejsca zamieszkania na pobyt czasowy,

zgłoszenie zameldowania i wymeldowania z pobytu czasowego,

przesłanie zawiadomienia o wyjeździe z pobytu czasowego,

przesłanie zawiadomienia o zameldowaniu na pobyt czasowy

zgłoszenie powrotu po czasowej nieobecności,

przesłanie zawiadomienia o powrocie do miejsca zamieszkania po czasowej nieobecności.

Uwaga: pobyt czasowy oznacza wyjazd z miejsca zamieszkania na okres ponad 2 miesiące.